

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 25.

Tisdagen den 20 juni.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 17 innevarande juni.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Malmberg, som vid kammarens sammanträde den 10 nästlidna maj med läkarintyg styrkt sig från och med den 3 i samma månad tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Herr statsrådet **Domö**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hagberg i Luleå till chefen för jordbruksdepartementet riktat följande fråga.

Vid vilken ungefärlig tidpunkt kunna definitiva åtgärder för att realisera projektet om elektrifiering av Arjeplogs socken väntas?

I anledning härav får jag i egenskap av tillförordnad chef för jordbruksdepartementet meddela, att frågan om hur stort belopp, som i första hand bör anvisas för ifrågavarande företag, för närvarande är föremål för undersökning med hänsyn bl. a. till materialtillgången. Sedan denna undersökning slutförts, vilket torde ske inom den närmaste tiden, kommer chefen för jordbruksdepartementet att för Kungl. Maj:t anmäla frågan om anvisande av medel för ändamålet.

Härefter yttrade

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för svaret på min fråga. Då det är så positivt som man för närvarande rimligen kan begära, har jag inga närmare kommentarer att göra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets memorial nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 187—210, bankoutskottets utlåtanden nr 59 och 63—68, andra lagutskottets memorial och utlåtanden nr 60—68 samt första särskilda utskottets memorial nr 3.

§ 5.

Föredrogos den av herr **Persson** i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 25.

tion till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående förbättring av de lägst avlönade statstjänarnas ekonomiska ställning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Interpellation. Herr **Lindqvist** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Enligt Kungl. Maj:ts förslag till innevarande års riksdag skola folkpensionerna ävensom de å nämnda pensioner för närvarande utgående dyrtidstilläggen utgå med oförändrade belopp under nästa budgetår. I ett flertal motioner till innevarande års riksdag ha framlagts förslag om ändringar i lagen om folkpensioneringen eller om utredning om dylika ändringar, syftande till en förbättring av folkpensionerna. Bland annat har i en inom andra kammaren väckt motion, II: 47, hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Kungl. Maj:t hemställa att med det snaraste genom socialvårdskommittén eller genom annan utredning låta utreda vissa i motionen upptagna frågor rörande förbättringar i folkpensioneringen och att för riksdagen framlägga de resultat, som föranledas av utredningen.

Vid andra lagutskottets behandling av förenämnda motioner anförde utskottet bland annat, att i motionerna berörda frågor voro föremål för socialvårdskommitténs utredningsarbete. Utskottet påpekade vidare, att chefen för socialdepartementet i proposition nr 173 till 1944 års riksdag uppgivit, att socialvårdskommitténs arbete med översyn av folkpensioneringslagen bedrevs med inriktning på att förslag i ämnet skulle föreligga inom sådan tid, att frågan kunde underställas 1946 års riksdag. Då sålunda de i motionerna behandlade frågorna syntes vara föremål för socialvårdskommitténs utredningsarbete, hemställde utskottet — som emellertid underströk vikten av att utredningsarbetet bedrevs med all skyndsamhet — att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid ärendets behandling i andra kammaren anförde jag, att kammaren icke borde nöja sig med allenast det uttalande, som gjorts i andra lagutskottets utlåtande, utan att kammaren borde ge uttryck åt sin uppfattning att förslag snarast möjligt borde framläggas till förbättringar av folkpensionerna och invalidunderstöden. Jag föreslog även, att riksdagen i anledning av de föreliggande motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av dylikt förslag.

Riksdagen beslöt att med avslag å utskottets hemställan hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande snarast möjligt av förslag till allmän förbättring av nu utgående folkpensioner och invalidunderstöd.

Enligt vad jag inhämtat har Kungl. Maj:t genom beslut den 28 april 1944 uppdragit åt socialvårdskommittén att skyndsammast inkomma med förslag till provisoriska åtgärder till ökning av de folkpensioner, som uppenbarligen äro otillfredsställande, varvid borde beaktas, att förslagen ej borde föregripa eller försena en definitiv reformering av folkpensionerna.

Då som nyss anförts en förbättring av folkpensionärernas villkor måste betraktas som en synnerligen angelägen och brådskande reform, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga: Kan det beräknas att det förslag till provisoriska åtgärder till ökning av folkpensionerna, som socialvårdskommittén enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 april 1944 har att avgiva, kommer att föreligga inom sådan tid att därpå grundad proposition kan föreläggas 1945 års riksdag?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först utrikesutskottets memorial nr 2 samt därefter statsutskottets utlåtanden nr 187—210, bankoutskottets utlåtanden nr 59 och 63—68, första särskilda utskottets memorial nr 3, jordbruksutskottets utlåtande nr 65 samt andra lagutskottets memorial och utlåtanden nr 60, 61, 64, 59, 62, 63 och 65—68.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset jämte i ämnet väckta motioner;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 368, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kris-tidsnämndernas verksamhet;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggnad av bränsleförsörjningen;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Marinen: Understöd åt föreningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående istandsättande av vissa kasernetablisement i Stockholm m. m.; och

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven; samt

från jordbruksutskottet:

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsvårdens befrämjande m. m.;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens högre skogsskola; och

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av veterinärinrättningen i Skara m. m.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 21 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Anders Andersson från Falkenberg på grund av njurinflammation är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet under tiden 20 juni—2 juli 1944.

Falkenberg den 20 juni 1944.

Gunnar Salmonsson,
t. f. las.-läk.

Kammaren beviljade herr Andersson i Falkenberg ledighet från riksdags-
görömlen under tiden 20 juni—2 juli.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Andra kammaren har medgivit en interpellation av herr Hammarlund, vari till mig framställas följande frågor:

1) Avser regeringen att så länge kriget varar fasthålla vid den hittills förda ekonomiska politiken?

2) Om så är fallet, vilka åtgärder avser regeringen att i överensstämmelse härmed vidtaga för att i anledning av den utbrutna strejken inom sockerindustrien hävda samhällsintresset och trygga produktionen?

Interpellationen är föranledd av den numera avvecklade avtalstvisten inom sockerindustrien. Herr Hammarlund önskar emellertid en diskussion om den ekonomiska politiken »på grundval av en mera uttömmande deklaration avgiven av regeringens främste man». En deklaration av denna art anser jag icke påkallad, då någon förändring i regeringens tidigare för riksdagen framlagda uppfattning icke ägt rum.

Interpellanten torde misstaga sig, då han vill göra gällande, att först »på sista tiden» medgivits, att hänsyn skulle kunna tagas till de lägst avlönade arbetarnas krav på förbättrade förhållanden. Tvärtom var det från början klart,

Svar på interpellation. (Forts.)

att de stora arbetarorganisationernas medverkan till den nya linjen för pris- och lönepolitiken hade vunnits under den förutsättningen, att denna politik icke skulle lägga hinder i vägen för vissa lågt avlönade grupper att genomföra en såsom skälig ansedd förbättring. Särskilt nämndes därvid lantarbetare och skogsarbetare. Den nya linjen har heller icke ansetts utesluta vissa jämkningar i priserna. Strävandet har varit att praktiskt taget bevara prisnivån och penningarnas köpkraft oförändrade. Man kunde icke tillåta sådana höjningar av priser och inkomster, som kunde utgöra ett allvarligt hot mot detta strävande. De jämkningar i olika riktningar, som under de sistförflutna två åren medgivits, ha heller icke rubbat grundvalarna för stabiliseringspolitiken. Man torde vara fullt berättigad att säga, att det har lyckats genomföra denna politik bättre än kanske de flesta hade ansett möjligt. Det finns heller icke någon anledning att avvika från den inslagna vägen så länge vårt lands ekonomiska läge icke undergått några väsentliga förändringar.

Med detta har jag besvarat interpellantens första fråga.

Med anledning av den andra frågan vill jag endast framhålla, att regeringen funnit det riktigt att söka ernå en avveckling av konflikten inom sockerindustrien i avtalsmässig ordning och befordrat en sådan avveckling.

Härefter yttrade

Herr **Hammarlund**: Herr talman! Jag vill till hans excellens statsministern framföra mitt tack för svaret å min interpellation ävensom för förhandsmeddelandet till min bostad.

Hans excellens anser, att någon diskussion icke behövs i anledning av min fråga om den ekonomiska politiken, eftersom ingen ändring skett, och efter vad som hänt i sockerarbetarkonflikten, där regeringen till sist efter långt dröjsmål fick parterna att taga reson, kan jag instämma uti excellensens svar, att en diskussion på denna punkt, numera kanske är onödig. Det var ett annat förhållande, när interpellationen framställdes, då vissa tidningar uppmuntrade de tredskande och uppmanade dem till obstruktion. Jag vill emellertid ändå göra en liten randanmärkning i all vänlighet, att det vore tacknämligt att man använde litet mera måtta, när det rör jordbruket.

När sockerbetsodlarnas ombud häromåret ville ha en liten andhämtningspaus för att dryfta frågan med sin breda massa, de tusentals odlarna ute i bygderna, då kastade man fram tvångslagen och sockerbetsodlarna stämplades såsom osolidariska inför allt folket, förresten en skymf, som det kommer att blåsa många vindar, innan sockerbetsodlarna glömma. Sockerarbetarna ha behandlats med silkesvantar i motsats till odlarna, sockerarbetarna skulle ha 8 öre per timme i merbetalning, men odlarna skulle förödmjukas. Jag missunnar inte sockerarbetarna, men jag kan bara inte förstå, att man i det ena fallet kan påstå, att då blir det inflation men inte i det andra fallet. Om regeringen vill anses för att vara neutral, så måste de olika samhällsskikten behandlas på samma vis. Det betänkliga är dock att staten skall betala mellanskillnaden. Vart skall det till sist barka hän om fortsättning följer?

»De jämkningar», säger excellensen, »i olika riktningar som under de sistförflutna två åren medgivits, ha heller icke rubbat grundvalarna för stabiliseringspolitiken.» Detta är helt säkert riktigt, — varken sockerarbetarnas 8 ören eller det förhöjda betpriset ha ändrat denna stabiliseringspolitik. Regeringen såg i betkonflikten spöken på ljusa dagen. Med anledning av påståendet i svaret, att jag skulle ha misstagit mig, när jag gjort gällande, att regeringen varit mera lyhörd på sista tiden, vill jag säga, att intet förekommit, som gör, att jag kan ändra mening. Tvärtom stärkes jag dag för dag i min uppfattning att man inte numera är så säker på att betlagen var klok politik och att man ibland

Svar på interpellation. (Forts.)

får företaga vissa jämkningar. Men då uppstår frågan, om man skall ge med sig, när det gäller arbetarparten, men säga bestämt nej, då det rör jordbruket, där det dock innerst inne i stort sett också är en arbetarfråga.

Man har sagt, att frågorna voro inte analoga, ty det rörde sig i betodlarkonflikten om 1 krona per 100 kg betor, men bara om 10 öre per timme för sockerarbetarna i den nya konflikten. Som gammal betodlare vet jag alltför väl, att utav den tillökning vi fingo kunde helt säkert inte odlarna tillgodoräkna sig några 10 ören per timme i merbetalning. Hela ökningen räckte endast att täcka den fördyring av omkostnaderna som uppstått på förbrukningsartiklar och arbetslöner genom kriget, och trots den merbetalning som vi begärde skulle vi det oaktat leverera sockret fritt fabriken, till halva det pris sockret kostar i butik. Det är ganska anmärkningsvärt, att det skall behöva kosta lika mycket att förädla och distribuera sockret som att odla detsamma.

Man har även sagt, att hela årsproduktionen stod på spel — ett lika verklighetsfrämmande resonemang som att säga, att hela årstilldelningen stod på spel, därför att arbetarna för tillfället strejkade.

När såväl sockerbetsodlare som sockerarbetare nu snällt ställt sig i skacklarna igen med att till världens lägsta pris frambringa vårt socker, kunna vi ju säga att när slutet är gott är allting gott.

Herr excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! När interpellanten framställer saken så, som om regeringen skulle använt mycket bryska metoder mot betodlarna men silkesvantar mot sockerbruksarbetarna, måste jag erinra om att innan regeringen 1941 framlade sitt förslag till lag om betodling, hade mycket långvariga förhandlingar ägt rum mellan statens representanter och betodlarna, icke bara i den vanliga ordningen att de utsedda representanterna hade förhandlat, utan regeringen hade också direkt med betodlarna försökt åstadkomma en uppgörelse. Regeringen försökte alltså i det allra längsta att nå uppgörelse på förhandlingarnas väg. Det var först, när detta visade sig alldeles omöjligt, som man ansåg sig i sista minuten behöva tillgripa åtgärden att föreslå riksdagen att antaga en särskild lag. Det var alltså icke alls på det sättet, att man icke ens kunde bereda betodlarna en andhämtningspaus, utan tvärtom att man försökte i det allra längsta nå en överenskommelse på frivillig väg. Ännu när lagen behandlades i riksdagen förklarades från regeringshåll, att även om riksdagen antog tvångslagen, var regeringen alltjämt beredd att förhandla med betodlarna, och som bekant blev också resultatet till sist en uppgörelse utan användande av tvångslagen.

Vad sockerbruksarbetarkonflikten angår är det icke så, att regeringen först efter långt dröjsmål har inskridit. Regeringen intresserade sig för denna konflikt på ett mycket tidigt stadium och inskred också mycket tidigt, men det tog lång tid, innan man kunde bringa parterna dithän att en uppgörelse kunde nås.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! När strejken utbröt inom sockerindustrien började man ivrigt orda om — såväl i pressen som här i riksdagen — att folkförsörjningen var i fara. Man utgick därvid från att det var sockerindustriens arbetare, som äventyrade folkförsörjningen, och man bortsåg från att för dessa arbetares vidkommande var frågan om lönen just en mycket brännande försörjningsfråga. Dessa arbetare kunde nämligen omöjligt försörja sig och sina anhöriga på ett drägligt sätt på de löner, som den mäktiga sockertrusten tillämpade för sina anställda. Man har väl då rätt att ställa frågan: vem eller vilka buro under sådana förhållanden ansvaret för

Svar på interpellation. (Forts.)

att vår folkförsörjning äventyrades? Det måste väl vara de, som motsatte sig en förbättring av arbetslönerna.

När sockerindustriens arbetare gingo i strejk, utmanade de mot sig mycket mäktiga krafter. Sockertrustens styrelse består ju nämligen av en samling herrar, som representera monopolkapitalet icke bara på sockerindustriens område utan som samtidigt äro engagerade i andra storföretag på olika områden. Herrarna i Svenska sockerfabriksaktiebolagets styrelse fungera även som styrelseledamöter i sådana företag som exempelvis Höganäsbolaget, Aktiebolaget Skånska cement, Skandinaviska banken och Svenska metallverken. Dessa herrar bedömde icke arbetarnas krav utifrån frågeställningen: är det nödvändigt för sockerindustriens arbetare att få bättre betalt för sin arbetskraft? De togo endast hänsyn till storföretagarnas intresse av att lönestoppet icke ens på denna punkt skulle få brytas. De fruktade nämligen, att ett bifall till sockerarbetarnas lönekrav skulle verka som om en bräsch hade blivit slagen i lönestoppanhängarnas front. Därför äventyrade de folkförsörjningen med sitt envetna nekande att tillmötesgå arbetarna, trots att sockertrustens vinst är garanterad av staten genom sockeravtalet. Som ett led i uppfyllandet av dessa garantier har ju riksdagen i år anslagit 25 miljoner kronor till, som det heter, »kostnader i samband med sockerregleringen». Därmed har staten garanterat sockerbolaget en vinst enbart på den verksamhet, som direkt har med sockertillverkningen att skaffa, på över 4 miljoner kronor. Därtill är i avtalet föreskrivet, att därest väsentlig stegring av de »låsta kostnaderna», dit även arbetslönerna höra, inträffar, skola förhandlingar upptagas i syfte att ytterligare jämka bidraget uppåt. Kommer en sådan jämkning nu att ske?

Genom dessa anordningar kom givetvis även regeringen att bli intresserad part i sockerkonflikten. Den hade att ta ställning för eller emot arbetarnas krav; den hade att ta ställning för eller emot sockertrustens intressen. Jag måste säga, att regeringen tog ställning mot arbetarna. Därmed upprättades ett förbund mellan statsapparaten och sockertrusten. Regeringen lyckades därvid visserligen icke pressa sockerindustriens arbetare till reträtt, men den lyckades mobilisera fackförbundets ledning för sin linje. Och därmed hade alliansen utvecklats till en treenighet — sockertrusten, regeringen och arbetarnas egen fackförbundsörening. Den sistnämnda missbrukade på regeringens anmodan sin vetorätt till att mot arbetarnas praktiskt taget enhetliga vilja skriva under ett avtal, som innebär, att de skandalöst låga löner, som tidigare omnämnts här i riksdagen, ökades med hela 64 öre per dag för manliga arbetare och med 48 öre för kvinnliga. Ett sådant avtal kallas nu i detta land »kollektivavtal», trots att arbetarna kollektivt vägrat godkänna detsamma. För sådana under tvång tillkomna avtal kräver man sedan respekt, och den eller de arbetare, som bryta mot detsamma, riskera att bli dömda till skadestånd enligt kollektivavtalslagens bestämmelser. Om någon part bör vara berättigad till skadestånd så är det väl arbetarna. Det inträffade är ett tecken så gott som något på att det har gått långt utför med arbetarnas fri- och rättigheter i Sverige, sedan det blev arbetarmajoritet i riksdagen och arbetarrepresentation i regeringen.

Förbundsledningen försvarar nu sitt handlingssätt med att regeringen förklarat, att tvångsåtgärder skulle komma att bli vidtagna, försävt icke strejken bleve bilagd. Är detta, herr statsminister Hansson, med sanningen överensstämmande? Anser herr statsministern, att man därmed tagit tillräcklig hänsyn till de lägst betalda arbetarnas krav? Trodde man sig verkligen inom regeringen kunna mobilisera riksdagens arbetarmajoritet för en undantagslagstiftning mot arbetarna inom sockerindustrien, om de skulle ha fortsatt sin kamp för att få något bättre löner än de ha i dag, eller var kanske

Svar på interpellation. (Forts.)

regeringen beredd att bruka fullmaktslagen om tjänsteplikt för att tvinga arbetarna att sälja sin arbetskraft till de priser, som tillämpas i dag — denna lag, som ju bl. a. stadgar fängelsestraff för den som vägrar att arbeta på de lönevillkor som staten godkänner? Eller har jag kanske missförstått det hela, så att det i stället var regeringens mening att föreslå tvångsåtgärder mot sockertrusten, som vägrar att betala löner, vilka kunna göra det möjligt för arbetarna och deras anhöriga att leva ett någorlunda drägligt liv? Ett sådant tillvägagångssätt vore åtminstone teoretiskt tänkbart, därför att lagstiftningsmöjligheterna äro ju icke helt enkelriktade. Många hundratusentals arbetare vänta med intresse på svaren på dessa frågor. Jag tror att de svaren kunna visa sig vara mycket lärorika, och jag hemställer därför mycket enträget till herr statsministern att lämna svar även på de av mig framställda frågorna.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är icke på grund av den föregående talarens enträgna hemställan som jag tar till orda, ty jag betraktar ju det anförandet som de flesta från det hållet, nämligen icke som ett försök att klara upp en sak utan som ett försök att göra demagogi vid alla de tillfällen man har möjlighet därtill. Jag tror emellertid att det kan vara nyttigt att ge kammaren de upplysningar, som finnas att ge i här ifrågasvarande avseende.

Jag vill då först förklara, att det är en osanning, när den föregående talaren påstår, att regeringen intagit en klar ställning mot arbetarna. Regeringen har övat sin press på båda parterna, och man skulle kanske t. o. m. kunna säga, att regeringen har sin andel i att uppgörelsen blev så fördelaktig ur arbetarnas synpunkt som den blev. Det skulle icke falla mig in att här säga, att den lön, som sockerbruksarbetarna begärde, är en för hög lön. Jag har den uppfattningen, att lönerna i allmänhet kunde ligga och borde ligga på en nivå, så att arbetarna kunde komma upp i en levnadsstandard, som vore bättre och mera berättigad än den nuvarande. Vi ha emellertid att vid alla sådana här tillfällen ta hänsyn till andra grupper och de möjligheter, som i övrigt yppa sig. Ur den synpunkten måste man nog erkänna, att den uppgörelse, som träffats i sockerbruksarbetarkonflikten, är en av de bättre som under den senaste tiden har kunnat åstadkommas — detta konstaterar jag utan att jag för övrigt vill yttra mig om vilken lönenivå, som nu skulle vara berättigad för den ena eller andra arbetargruppen.

Den andra frågan gällde, huruvida regeringen hotat med tvångsåtgärder. När denna sak förekom vid ett tidigare tillfälle här i kammaren gjorde socialministern fullkomligt klart, att regeringens strävan var att försöka åvägbringa en lösning utan tvångsåtgärder. Och jag tror också att det var tämligen uppenbart, att regeringen endast i allra yttersta nödfall skulle tillgripa en åtgärd, som hade tvångskaraktär. Jag har hela tiden ansett, och jag anser fortfarande, att det skulle varit orimligt att i en konflikt av detta slag med de skiljaktigheter som här rådde tillgripa tvångsåtgärder. Emellertid var det också alldeles uppenbart att konflikten måste lösas, innan den hade fått förstörande inverkan på vår sockerförsörjning. Det började redan de sista dagarna av konflikten bli ganska ansträngt på det området, och det var förenat med rätt stora svårigheter att förse olika orter med de nödvändiga kvantiteterna. Det är alldeles klart att om konflikten pågått ännu någon tid skulle vi icke ha kunnat upprätthålla sockerransoneringen med tilldelning till hushållen av ordinarie slag och ännu mindre kunnat göra som tidigare år, nämligen öka denna tilldelning med de nödvändiga kvantiteterna för saftning och syltning. Jag skall icke gå in på vilka följder detta skulle kunna få, när det gäller att tillvarata

Svar på interpellation. (Forts.)

skörden av bär och sådant. Men det är uppenbart att vi redan befunno oss i det läget att konflikten icke kunde få fortgå utan att det skulle haft mycket förstörande verkningar på vår sockerförsörjning. Vilken ansvarig regering som helst måste i ett sådant läge säga, att konflikten måste ur världen. Det hade varit ansvarslost att icke göra detta klart för sig. Regeringen hade klart för sig den saken. Regeringens strävan var emellertid hela tiden att utnyttja alla de möjligheter, som kunde finnas, för att komma fram till en uppgörelse. Det lyckades, och jag är mycket glad över att det lyckades.

Herr Hammarlund liksom den siste talaren berörde frågan om den ersättning, som i detta fall kan utgå för de merkostnader, vilka åsamkas sockerbolaget på grund av den skillnad, som finns mellan det första förlikningsförslaget och det senaste. Det är riktigt att här skall ske en avräkning enligt de regler, som äro bestämda i sockeravtalet. Sockernämnden kommer alltså, när man skall göra clearingen med sockerbolaget, att ta hänsyn till den merkostnad på sammanlagt 300 000 kronor, som genom det senaste förlikningsavtalet åsamkats sockerbolaget.

Herr Persson i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har blivit beskylld av statsministern för att ha farit med osanning i vad det gäller regeringens ställningstagande, då jag sade, att regeringen tagit klar ställning mot arbetarna. Jag vidhåller denna anklagelse trots hans påstående, därför att i statsministerns eget anförande ligger ett klarläggande av att regeringen tagit klar ställning mot arbetarnas krav på ytterligare förbättring av sina löner utöver dem, som regeringen ansåg sig kunna tillerkänna dem. Genom denna redogörelse fingo vi alltså klart för oss, att regeringen anser det vara ett gott avtal, när en arbetare, hur länge han än arbetat i yrket, allt fortfarande bara kan komma upp i en veckoinkomst varierande mellan 60 och 70 kronor och på vilken han skall försörja sig själv och sin familj. Jag kan icke godkänna detta som ett acceptabelt avtal och såsom varande ett avtal, vilket kan räknas till de bättre.

Statsministern sade, att konflikten måste lösas därför att den hotade att verka förstörande på sockerförsörjningen. Håri ligger ett indirekt erkännande av att regeringen var beredd att tillgripa tvångsåtgärder för att tvinga sockerindustriens arbetare att acceptera ett avtal, som de i sin tur fått sig påtvingat men som de icke själva godkände.

Jag upprepar: svaret på mina frågor kommer att vara lärorikt för Sveriges arbetare.

Härefter yttrade:

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag vidhåller fortfarande, att den föregående talaren far med osanning. Regeringen har överhuvud taget icke tagit ställning mot de krav som sockerbruksarbetarna ha ställt. Regeringen har medverkat till att dessa krav i mycket stor utsträckning blivit uppfyllda.

Beträffande vad som sist yttrats får jag tillägga att regeringen har överhuvud taget icke tagit ställning till vilka tvångsåtgärder som kunde ha tillgripits, därest konflikten icke blivit löst. Det hade blivit en senare fråga. Vi behövde aldrig överväga arten av de tvångsåtgärder som skulle tillgripas, eftersom frivillig överenskommelse kunde uppnås, men vi voro fullkomligt medvetna om att det fanns icke bara en utväg i det avseendet.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag begärde ordet redan i ett tidigt skede i denna debatt, därför att jag icke kunde undertrycka

Svar på interpellation. (Forts.)

den reflexionen med anledning av herr Hammarlunds uttalanden, att han synes ha glömt, att vi ha en samlingsregering och att i den samlingsregeringen även hans partichef medverkar och är medansvarig för vad som hänt både i fråga om betodlarkonflikten och den nya konflikten. Jag tror att det behöver ut-sägas.

Herr **Hammarlund**: Herr talman! Hans excellens talar värtaligt om att man i sockerbetsodlarkonflikten använde så lång tid, att det icke kunde anses bryskt, att lagen kom till. Strax efteråt erkände emellertid excellensen, att man även vid konflikten med sockerbruksarbetarna använde lång tid. Häri ligger, tycker jag, ett indirekt erkännande att man kanske borde vilat på hanen något när det gällde jordbruket. Därvidlag satte man bara makt bakom orden, under det att man i den sista konflikten fick jämka på ståndpunkterna.

Gentemot vad herr förste vice talmannen anförde angående samlingsregeringen och att det även finns en medlem ifrån vår grupp som är medansvarig i tvångslagens tillkomst, skulle jag vilja säga, att det är ju så att vi kanske allesammans ha något mörkt förflutet. Kanske är detta också förhållandet med förste vice talmannen. Vår försvarsminister på sin tid Janne Nilsson utvecklade en gång här i andra kammaren mycket utförligt att man både utom och inom riksdagen kan komma i dåligt sällskap.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag är mer än vanligt envis vid det här tillfället. När regeringen till sist måste framlägga den bekanta tvångslagen så var det efter långa förhandlingar, där det icke alls bara hade varit fråga om att ge diktat från de olika sidorna. Om jag icke missminner mig, kom statens underhandlare först till det resultatet, att man borde bjuda ett betpris av kronor 3:70. Regeringens anbud slutade på 4:10, men regeringen hade även ett annat erbjudande. Den erbjöd alternativt 4 kronor, varvid möjlighet skulle lämnas öppen, att när man kände utfallet av skörden, göra de justeringar som kunde ge betodlarna god ersättning för deras möda. Regeringen visade alltså den gången ett tillmötesgående, som gick mycket långt. Skillnaden mellan den konflikten och den sista konflikten var att i det senare fallet lyckades vi få till stånd en uppgörelse i sista stund, under det att när det gällde betodlarkonflikten man ännu samma dag, som kamrarna behandlade regeringens förslag, hade ett bestämt besked från betodlarföreningen, att den icke ville acceptera regeringens erbjudande. Jag vill också minnas, att tiden då redan fortskridit så långt att det icke fanns möjligheter till förhållning, om man icke skulle taga risken att hotet att icke sätta betor skulle bringas i verkställighet. Jag tror, att när herr Hammarlund studerar både siffror och tider skall han finna, att regeringens långmodighet var icke mindre i fråga om betodlarna än beträffande sockerbruksarbetarna.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Bara en kort replik till herr Hammarlund. Om det skulle vara så att jag hade ett mörkt förflutet, skulle jag åtminstone vara något mera återhållsam i mina uttalanden än herr Hammarlund.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag skall bara be att få upplysa herr Hammarlund om att vid uppgörelsen med betodlarna och tvångsmedslagens tillkomst var tiden så långt framskriden att det icke gick att vänta längre, om det skulle bli någon betodling det året. Det är den väsentliga skillnaden mot nu när det gäller sockerbruksarbetarna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar på
fråga.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Herr Senander har till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställt följande fråga: Kan det förväntas att regeringen inom den närmaste tiden och i varje fall före innevarande års utgång vidtager erforderliga åtgärder för att verkställa riksdagens den 3 maj 1944 fattade beslut i anledning av statsutskottets utlåtande nr 117 över väckta motioner rörande vissa ojämnheter vid löneklassplacering?

Då det åsyftade ärendet ankommer på finansdepartementets föredragning, anhåller jag att få lämna följande meddelande i anledning av den framställda frågan.

I riksdagens skrivelse har anhållits om övervägande av möjligheterna att undanröja av riksdagen antydda och därmed jämförliga ojämnheter vid löneklassplacering.

Riksdagsskrivelsen har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 15 innevarande juni remitterats till allmänna lönenämnden för avgivande av utlåtande. Det synes nödvändigt att avvakta resultatet av den sålunda inledda utredningen i ärendet, innan åtgärder i den av riksdagen antydda riktningen tagas i närmare övervägande.

Härefter anförde

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Avsikten med min fråga var att påskynda detta ärendes behandling. Jag är icke så alldeles säker på att jag har vunnit min avsikt i det hänseendet. Det framgår nämligen av svaret, att regeringen först omkring en och en halv månad efter det riksdagen fattat sitt beslut har påbörjat den utredning, som givetvis måste verkställas för att kunna lösa frågan. Jag hoppas emellertid, att icke tågordningen blir lika långsam i fortsättningen, utan att statsrådet Wigforss ser till att utredningen påskyndas, så att dessa befattningshavare som befinna sig i mycket låg löneställning snarast möjligt erhålla den ersättning som de enligt riksdagens beslut skola ha.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m.

Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företa ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Anmälades andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 403, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i dess utlåtande nr 1 bifölles även av första kammaren.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Lindqvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående eventuell proposition till 1945 års riksdag med förslag till provisoriska åtgärder till ökning av folkpensionerna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat:

utrikesutskottets memorial, nr 2, angående ersättning till dess tjänstemän; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om åtgärder beträffande statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till utbildning av ökat antal barnmorskor; och

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till kontrollstyrelsen.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Anslag till
vissa nya
kraftstationer
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa nya kraftstationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lövgren**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag måste börja med att säga att jag känner mig ganska tillfredsställd med utskottets motivering i anledning av den motion, som vi väckte vid riksdagens början.

På den motiveringen borde ju ha följt en kläm som inneburit bifall till motionsyrkandet. I stället har utskottet slutat med att hänvisa till sin välvilliga motivering. Jag skall emellertid, herr talman, inte framställa något yrkande om bifall till motionen men ändå göra några anmärkningar, inte mot utskottet utan emot den inställning som vattenfallsstyrelsen intager i denna fråga.

Vattenfallsstyrelsen, som haft motionen på remiss, tager i sitt remissvar till utskottet upp ett påstående i motionen, nämligen att landet fått dyrt betala vattenfallsstyrelsens försiktighet i utbyggnadspolitiken, och försöker siffermässigt bevisa att detta påstående inte håller streck. Emellertid visa de

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

siffror, som vattenfallsstyrelsen själv anför, på ett alldeles otvetydigt sätt att motionärernas påstående är riktigt. Vattenfallsstyrelsen anger investeringsbeloppen för åren 1929—33 till i genomsnitt 6,7 miljoner kronor per år, för 1934 till 8,2 miljoner, 1935 7,4 miljoner, 1936 14,9 miljoner, 1937 18,8 miljoner, 1938 23,6 miljoner, 1939 31 miljoner, 1940 36,7 miljoner, 1941 40,7 miljoner, 1942 47,4 miljoner och 1943 52,3 miljoner kronor.

Riksdagens ledamöter erinra sig säkert att vi i början av 1930-talet, alltså åren 1932, 1933 och 1934, hade en omfattande arbetslöshet i vårt land och att socialministern väldade till de affärsdrivande verken att framlägga investeringsförslag som kunde bereda arbete åt de arbetslösa. Under dessa ur arbetslöshetssynpunkt pressande år, från 1931 till 1935, ligga investeringarna vid ungefär 7 miljoner kronor per år, och det är först när kriget börjar kasta sin skugga framför sig, år 1936, som en stegring inträder. Den sker i hastigare takt allteftersom situationen ute i världen blir mer hotande, och under krigsåren har det investerats ca 50 miljoner kronor om året. Det betyder att vi ha fått offra 40, kanske 50 procent mera pengar för den kraft som utbyggs under krigsåren än vad som hade varit nödvändigt, om den hade utbyggs under de billiga åren i början av 1930-talet, när man med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden hade alldeles särskild anledning att göra dylika investeringar. Hur man mot bakgrunden av dessa faktiska uppgifter rörande investeringarna kan försöka göra gällande, att motionärernas påstående skulle vara oriktigt, är mer än jag kan förstå.

Även i fråga om värdesättandet av kraften kommer vattenfallsstyrelsen in på ett resonemang som är ganska egendomligt. Vi ha yrkat att man skulle börja bygga Harsprånget i Luleälv, emedan vi äro övertygade om att tillgången till billig elektrisk kraft är grundförutsättningen för att vi skola komma fram till en elektrokemisk och elektrotermisk storindustri, baserad på vattenkraften och de rika mineraltillgångarna där uppe. Vi ha inte för ett ögonblick menat att utbyggnaden av Harsprånget skulle ske för att kraften skulle transporteras ned till södra Sverige. Men i sitt remissvar till statsutskottet går vattenfallsstyrelsen ut ifrån att kraften skall transporteras söderut och räknar ut hur mycket harsprångskraften skulle kosta överförd till Indalsälven genom kraftledning.

De specificerade uppgifterna här ange en anläggningskostnad för full utbyggnad av Harsprånget på i runt tal 80 miljoner kronor och en kostnad för kraftöverföringen på 44 miljoner kronor, och när vattenfallsstyrelsen slår ihop dessa siffror kommer den till att kraften vid Indalsälven skulle få en anläggningskostnad av 535 kronor per kilowatt, motsvarande 7,7 öre per kilowatt-timme.

Men om vi, som riktigt är, räkna på vad kraften skulle kosta i Norrbotten, så komma vi ned till en anläggningskostnad på 320 kronor per kilowatt och, så vitt jag förstår, även om man överför kraften till Norrbottens kustland, icke över 5 öre per kilowattimme.

Vi ha, herr talman, framlagt vårt förslag just därför att vi äro medvetna om att man kan bygga ut Harsprånget och få fram kraften till ett pris, som gör den konkurrenskraftig gentemot kol och koks, som ändå måste importeras, och konkurrenskraftig även i fredstid, och därmed åstadkomma det mest stabila underlag för en industriell utveckling som gärna kan tänkas. Vi vilja icke hava vattenkraften i Harsprånget utbyggd för att den skall transporteras söderut, utan vi vilja hava den som ett underlag för en utveckling av industrien i Norrbotten, och det är väl befogat mot bakgrunden av de försörjningssvårigheter, som komma att anmäla sig när det åter blir fredliga förhållanden.

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

Det är också väl befogat att börja utbyggnaden nu, när man i alla fall måste räkna med att det tar fyra eller fem år att utbygga detta kraftverk. Det är litet lönt att tillsätta stora utredningskommissioner, såsom norrlandskommissionen, med uppgift att utreda folkförsörjningsproblemen i övre Norrland eller i Norrland i allmänhet, om man inte sörjer för att man har denna grundförutsättning för all industriell utveckling, både i vad det gäller storindustrin, småindustrin och hantverket och överhuvud taget alla de näringsgrenar som använda och kunna använda elektrisk kraft. Ty även om någon kapitalist skulle vilja placera en stor anläggning i Norrbotten, en anläggning som kanske kostar 20, 30 eller 40 miljoner kronor och som kan byggas på ett och ett halvt eller två år, så kommer ingen företagare att intressera sig därför, om han vet att han skulle få vänta på kraften i fem år.

Den kraftreserv som nu finnes i Norrbotten är inte större än ca 200 miljoner kilowattimmar, och den kan vara absorberad redan inom ett år, om de planer på den industriella utvecklingen där uppe, som man nu diskuterar, gå i lås. Alltså anser jag att det hade funnits goda skäl för ett positivt beslut om utbyggnad av Harsprånget redan i år med hänsyn till det läge i vilket frågan nu befinner sig.

Med tacksamt noterande av det positiva intresse som utskottet visat genom sin välvilliga motivering skall jag, herr talman, nöja mig med att endast yrka bifall till utskottets förslag. Jag har ändå velat säga detta för att det i protokollet skall finnas antecknat hur vi i Norrbotten se på detta kraftutbyggnadsproblem.

Häruti instämde herr *Jansson* i Kalix.

Herr *Persson* i Falla: Herr talman! Den föregående ärade talaren har ju inte egentligen riktat sin kritik emot utskottet utan emot vattenfallsstyrelsen, och jag har ju i och för sig ingen anledning att försvara vattenfallsstyrelsens kraftpolitik, men jag tycker att herr Lövgrens resonemang är sådant att det dock inte bör stå oemotsagt.

När herr Lövgren säger att vi genom de senare årens utbyggnader ha fått offra 40, kanske 50 procent mera pengar än om man hade byggt ut i början av 30-talet, måste man häremot genmäla, att vid 30-talets början och alltigenom fram till krigsutbrottet var kraftbehovet hela tiden fullt tillgodosett, och jag tror att det också fanns en fullt tillräcklig kraftreserv för de oväntade behov som då kunde framträda. Sedan har det ju, som vi alla känna till, under kriget uppstått ett alldeles särskilt stort behov av energi, och då har det åtminstone i framtidsperspektivet varit en hotande brist. Men någon verklig brist har det hittills inte varit, och de planer på ransonering som funnos ha inte behövt sättas i verket, utan även under denna tid har kraftbehovet kunnat tillgodoses, och med de utbyggnader som nu äro dels gjorda och dels i gång synes kraftbehovet även för den nu överskådliga framtiden vara tillgodosett.

Herr Lövgren har ju en alldeles speciell linje i fråga om utbyggnad av våra krafttillgångar. Han vill att det skall byggas i förväg, långt innan det finns behov av kraft. Uppenbarligen menar han att staten skall bygga ut råkraft och lägga stora kraftverk i reserv för kommande möjliga behov. Det är ju orimligt att ställa sådana krav på vattenfallsstyrelsen, ty den får ju finna sig i samma direktiv som statens övriga affärsdrivande verk, nämligen att driften skall bedrivas på ett affärsmässigt sätt och efter sunda räntabilitetsprinciper. Statens kraftverk äro ju i det fallet intet undantag.

Skulle man följa herr Lövgrens linje, bygga kraftverk i reserv för att kunna producera stora mängder kraft som inte hade användning, då måste ju kost-

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

naden för dessa kraftverk slås ut på hela den energimängd som statens kraftverk försäljer, och då måste ju den av näringslivet ianspråktaga kraften ställa sig väsentligt dyrare än den nu har gjort och gör, och jag tror att näringslivet betackar sig för en sådan väntjänst. Hela denna linje, som herr Lövgren gång på gång propagerar för här i kammaren, förefaller mig att ur vanliga ekonomiska och affärssynpunkter vara orimlig.

Beträffande vad herr Lövgren yttrade om Harsprångets utbyggnad skall jag inte gå närmare in på det resonemanget. Jag tror att det i stort sett faller under det allmänna resonemang som ovan förts.

Herr Åkerström: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och det har skett närmast för att här i kammaren få framhålla några synpunkter, som kanske intet helt överensstämma med vad utskottet skrivit.

Jag har ansett att det man har skrivit borde leda oss fram till, om också inte ett bifall till motionen så åtminstone förslag till en skrivelse till Kungl. Maj:t. Fjärde avdelningen har ju offrat åtskilligt med tid på denna fråga. Den har gjort sig besvär att resa upp och se på det här vattenfallet i samband med att man också besökte andra platser och bl. a. järnverket i Luleå. För egen del har jag hela tiden lutat åt den uppfattningen att man skulle vara försvarad med att hemställa om bifall till motionen.

Herr Persson i Falla har varit upp och polemiserat emot herr Lövgrens uppfattning beträffande kraftförsörjningspolitiken överhuvud taget, i den mån den skall bedrivas från statens sida, och menar att herr Lövgrens uppfattning är felaktig. Herr Lövgren företräder den meningen, att man bör se till att ständigt ha ett betydande kraftöverskott, som kan bjudas ut till hugade spekulanter, och detta i sin tur skall kunna bidra till att mana fram ny industriell företagsamhet. Herr Persson i Falla återigen förefaller att ha den uppfattningen, att man skall skaffa sig detta nya krafttillskott först när man är på det klara med att det finns företagare som äro villiga att köpa kraften. För egen del företräder jag den uppfattning som herr Lövgren givit uttryck åt.

Emellertid vill jag därför inte säga, att vattenfallsstyrelsen här i landet skulle ha fört en klandervärd utbyggnadspolitik. Faktum torde vara — i något fall är det bevisat — att vattenfallsstyrelsen understundom haft ett mera positivt intresse för en snabbare utbyggnadspolitik än det statsråd, som haft med frågan att göra. Det skulle emellertid inte vara ur vägen, att kammaren gav till känna, att den inte håller så förskräckligt strängt på de affärsmässiga synpunkter, som herr Persson i Falla i sitt anförande nyss betonade. Jag har det intrycket, att vattenfallsstyrelsen känner trycket ifrån riksdagen och anser, att så länge inte riksdagen givit uttryck åt någon annan mening, måste vattenfallsstyrelsen lägga dessa affärsmässiga synpunkter på utbyggnadspolitik.

Den fråga som närmast inställer sig är: hur skall den utvunna kraften användas? Vattenfallsstyrelsen har ju den uppfattningen, att man inte kan räkna med att den stora kraftmängd, som man skulle kunna utvinna genom en utbyggnad av Harsprånget och som motsvarar i det närmaste två och en halv gånger den kraftmängd, som vi få ifrån Porjus, kan utnyttjas i Norrbotten och att vi därför måste förutsätta, att överföringsproblemet skall vara löst, innan vi göra denna utbyggnad. Från Norrbotten förklarar man att man skall förbruka all denna kraft inom Norrbotten. Jag är personligen inte alldeles övertygad om att man kan vänta med att bygga ut Harsprånget tills man är säker på att detta skall bli förhållandet. Vi veta ju att 32 procent av den kraft, som produceras vid Porjus, exporteras söderut. Den största delen av

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

denna kraftmängd går emellertid till Västerbotten och någon del även till Västernorrlands län. Låt oss emellertid antaga, att denna export i den utsträckning nu befintliga ledningar medgiva även får fortgå och att återstoden får förbrukas i Norrbotten och att detta kan tänkas ske om cirka 7 till 8 år. Vore det inte då en försvarlig politik att redan nu börja med de förberedande arbetena för utbyggnaderna? Det är inte orimligare att tänka sig en sådan utveckling inom den närmaste framtiden än det var 1918, då man fattade beslut om utbyggnad av Harsprånget utan att vara så alldeles säker på huruvida man skulle få användning för all den kraft man då räknade med att utvinna, nämligen 105 000 årskilowatt. Enligt vad som i utskottsutlåtandet redovisas beräknades kostnaderna för en utbyggnad av Harsprånget till nyssnämnda effekt efter 1918 års pris till 70 miljoner kronor. Det framgår vidare att vi enligt vattenfallsstyrelsens kalkyler nu inte behöva lägga till mer än ytterligare 10 miljoner till denna summa — det blir alltså sammanlagt 80 miljoner kronor — för att uppnå en effekt av 250 000 årskilowatt.

Jag skall även med några ord beröra herr Perssons i Falla påstående, att igångsättandet av dessa arbeten inom ett år skulle liksom betunga företaget i framtiden och bidra till ett högre kraftpris. Jag tror inte att en sådan uppfattning svarar mot det verkliga förhållandet. Så vitt jag vet har herr Persson i Falla när det gällt beredskapsstaten omfattat den ståndpunkten, att man under tider, då arbetslöshet råder, bör bereda de arbetslösa sysselsättning. Låt oss tänka oss att gruvarbetarna i Malmberget och Kiruna gå sysselslösa och det gäller att bereda dem arbete. Vore det då inte en klok politik att i den utsträckning det är möjligt låta dem utföra tunnelsprängning och i samband därmed dammbyggnader? Man kan under sådana förhållanden enligt min mening inte komma till någon annan slutsats än att det måste vara försvarligt att avskrivna en mycket stor del av den kostnad, som uppkommit på grund av att man så att säga byggt litet för tidigt.

För egen del har jag sedan jag åhört det resonemang som förts rörande frågan om Harsprångets utbyggnad kommit till följande slutsatser: låt oss sätta i gång utbyggnaden av Harsprånget inom den närmaste tiden t. ex. redan nästa år och göra den närmare tidpunkten beroende av arbetslöshetens omfattning här i landet. Låt oss därvid gå ut ifrån att vattenfallsstyrelsen beräknar att man behöver fem år för detta arbete men räkna med den eventueliteten att det kan taga sju till åtta år och därför sätta i gång litet tidigare i stället. Jag anser att detta vore en försvarlig politik. Kostnaden för de arbeten som under de första åren lades ned på tunnelsprängningar och dammbyggnader finge man som sagt huvudsakligen hänföra till kostnaderna för arbetslöshetens bekämpande.

Herr talman! Jag har intet särskilt yrkande, men jag har dock velat framföra dessa synpunkter på frågan.

I detta anförande instämde herrar *Lindmark, Sandberg, Nilsson* i Norrlångträsk, *Nilsson* i Varuträsk, *Gavelin* och *Andersson* i Hedensbyn.

Herr *Andersson* i Malmö: Herr talman! Det kan måhända vara överflödigt att uppträda som talesman för utskottets uppfattning i denna debatt, då något klander i egentlig mening inte yppats mot utskottet och då något annat yrkande icke föreligger än om bifall till utskottets förslag. Jag skulle i alla fall i all korthet vilja framföra ett par synpunkter på denna fråga, innan kamaren går att fatta beslut.

Det är ju ett allmänt intresse att tillgängliga vattenkraftstillgångar skola bli utnyttjade på ett för hela landet förmånligt sätt. Vattenkraftstillgångarna

Anslag till vissa nya kraftstationer m. m. (Forts.)

i södra Sverige äro i stort sett utnyttjade, och man har fått tränga allt längre norrut för att utnyttja de där befintliga större vattenfallen. Man kan emellertid inte överföra elektrisk ström hur långa avstånd som helst. Man är för närvarande sysselsatt med experiment för att lösa denna fråga. Det långa avståndet från Harsprånget till södra Sverige gör, att krafttillgångarna i Harsprånget inte kunna utnyttjas — i varje fall inte i någon högre grad — i de södra delarna av landet. Man får därför, åtminstone tills vidare, tänka sig, att den kraft som utvinnes vid utbyggnader av fall, som ligga längre norrut, skall komma Norrland till godo. Däröfver äro motionärerna och utskottet ense. I detta samband äro vi emellertid inne på frågan: om ett vattenfall av Harsprångets väldiga dimensioner skall utbyggas, var i Norrland skall då den kraft, som utvinnes därifrån, kunna användas? Herr Lövgren ivrar mycket för norrländska problem, och det gör han rätt i som representant för denna landsdel. Många av de framgångar, som vunnits för Norrland, äro till stor del hans förtjänst. Han hyser förhoppningar om att en storindustri skall uppkomma i Norrland med anlitande av de norrländska råvaru- och krafttillgångarna. Jag får för min del säga, att vi inte kunna önska annat än att herr Lövgrens tankar och förslag måtte förverkligas. Ty ett rationellt utbyggande av naturtillgångarna uppe i Norrland kommer til syvende och sist hela landet till godo.

Emellertid ville vi inom utskottet ha bättre klarhet i hur denna utveckling skulle gestalta sig och vad denna kraft skulle användas till. Vi ville ha fastare former för det föreliggande projektet, innan man går att fatta beslut om en utbyggnad av den storleksordning, som det här gäller. Utskottet anser emellertid att dessa frågor äro förtjänta av en snabb utredning och hänvisar i detta sammanhang bland annat till den s. k. norrlandsutredningen. Medan denna utredning fullföljer sitt arbete skulle enligt utskottets mening förarbetena för Harsprångets utbyggnad pågå, så att, som utskottet uttrycker saken, »förslag till utbyggnad kan ligga färdigt att framläggas, så snart de erforderliga ekonomiska och samhälleliga betingelserna föreligga».

Detta är i stort sett de synpunkter som legat bakom utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk jämte i ämnet väckta motioner.

*Ytterligare
anslag till
Norrbottens
Järnverk.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lövgren**: Herr talman! I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga har jag väckt en motion med yrkande att man nu skulle fullfölja det program för utbyggandet av Norrbottens Järnverk, som riksdagen fastställt 1941, och alltså till de 3 miljoner kronor, som Kungl. Maj:t begär, lägga ytterligare 4½ miljoner kronor att användas till uppförande av ett thomasverk vid järnverket.

Sedan Kungl. Maj:t givit industrikommissionen i uppdrag att i samråd med bolagets styrelse göra en utredning rörande uppförandet av thomasverket och eventuellt en ytterligare komplettering av järnverket i form av en tredje tackjärnsugn, skall jag inte besvara kammaren genom att yrka bifall till motionen utan nöja mig med att här endast framhålla nödvändigheten av att den utred-

Ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk. (Forts.)

ning, som nu igångsättes, sker så snabbt som möjligt. Jag är övertygad om att en objektiv utredning skall medföra det resultatet, att järnverket måste kompletteras med ett thomasverk, och att det är bättre att man gör detta omedelbart än att man väntar med saken. Vid en kommande fredskris är det utan tvivel av allra största värde för företaget att ha ett mera differentierat produktionsprogram än det som enbart tackjärnstillverkning innebär.

Jag skall alltså med hänsyn till det läge, vari frågan nu befinner sig, inte göra något yrkande.

Herr Åkerström: Herr talman! Jag har även vid det nu föreliggande utskottsutlåtandet fogat en blank reservation.

Jag nämnde i mitt förra anförande, att statsutskottets fjärde avdelning även besökt järnverket i Luleå före pingst. Under vistelsen där blevo avdelningens ledamöter ganska övertygade om att man inte bör dröja med uppförandet av detta thomasverk. Sedan avdelningen kommit tillbaka till Stockholm blev det bekant, att Kungl. Maj:t uppdragit åt industrikommissionen jämte järnverkets styrelse att utreda frågan om anläggande av ytterligare en tackjärnsugn och i detta sammanhang ånyo pröva behovet av ett thomasverk. Detta senare anser jag egentligen vara överflödigt. I och med att utskottet så försiktigt och naket redovisat ärendet kunde man emellertid få intryck av att möjligen även utskottet börjat sväva på målet beträffande thomasverkets nödvändighet. Så är nog icke förhållandet, även om — det erkänner jag — det inom utskottet finns och kommer att finnas en minoritet, som väl knappast någonsin kommer att vilja vara med om byggandet av detta thomasverk. Jag hade för min del velat, att utskottsmajoriteten litet kraftigare hade redovisat denna sin positiva uppfattning i motiveringen och sagt ifrån, att utskottet vidbliver den uppfattning, som utskottet gav uttryck åt 1941, och att ingenting inträffat som givit utskottet anledning att övergiva denna ståndpunkt. Tvärtom måste man säga, att avdelningen vid besöket uppe vid järnverket blev övertygad om att omständigheter tillkommit, som motiverade att litet snabbare än man ursprungligen tänkt uppföra detta thomasverk.

Herr talman! Jag har velat ge uttryck åt denna min uppfattning utan att ställa något yrkande.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Även jag har i denna fråga väckt en motion, som utmynnar i samma yrkande, som herr Lövgren i sin motion framställt.

Det är egentligen den i propositionen anförda motiveringen för att uppskjuta byggandet av thomasverket — jag tänker därvid närmast på industrikommissionens yttrande — som gör att jag vill avge en opinionsyttring i frågan. Det är två saker i denna motivering, som jag särskilt fäst mig vid. Det gäller för det första hänvisningen till att byggnadskostnaderna eventuellt kunna bli lägre efter kriget. Riktigheten i ett sådant resonemang kan enligt min mening mycket väl ifrågasättas. I varje fall bli byggnadskostnaderna prismässigt beroende på det penningvärde som kommer att gälla, när kriget en gång tar slut. Jag utgår ifrån att man icke räknar med en återgång till 1939 års penningvärde. Jag menar därför, att det lönar sig ganska litet att ställa frågan så, att det kostar 2.6 miljoner kronor, om vi bygga efter 1941 års beräkningar, men att det nu kostar 4.5 miljoner kronor, eftersom det skett en så stor prisförändring — en prisförändring som jag antar i ganska stor utsträckning kommer att bestå även efter kriget. Jag vill naturligtvis icke bestrida vikten av det resonemanget, att man skulle uppskjuta byggandet av thomasverket med anledning av att de mellansvenska stålverken behövde tackjärn från

Ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk. (Forts.)

Norrbottens järnverk. Jag hänvisar också till min motion, att man kan följa den ursprungliga planen och bygga en tredje tackjärnshytta vid Luleåverket. Den skulle sannolikt kunna fullbordas under den tid det skulle taga att fullborda thomasverket. Därmed skulle man fylla den eventuella brist, som skulle uppstå för de mellansvenska stålverken. Det är emellertid detta resonemang, att staten, när det gäller en anläggning som staten lagt ned stora pengar på och som det stått mycken strid omkring, skulle avstå från att tillgodose räntabilitetskravet till förmån för de mellansvenska stålverkens räntabilitet, som jag framför allt velat vända mig mot. Det är nämligen uppenbart, att om detta järnverk verkligen skall uppnå den högsta graden av räntabilitet är det nödvändigt att bygga thomasverket, och jag har med min motion velat understryka just detta.

Sedan propositionen i detta ärende framlämnades har emellertid Kungl. Maj:t uppdragit åt statens industrikommission att göra en snabbutredning dels om thomasverket och dels om byggandet av en tredje smältningshytta för tackjärn. Det motsvarar helt de syftemål som jag framfört i min motion, om detta kommer att realiseras. Det framgår emellertid icke av propositionen, som är dagtecknad den 19 maj 1944, att riksdagen skulle ha någon sådan avsikt, ty där sägs det bl. a.: »Då emellertid ett igångsättande av arbetena för thomasverket icke synes lika brådskande som uppförandet av en förreduktionsanläggning, är jag icke beredd att förorda att förslag härom framläggas för den nu samlade riksdagen.» Sedan argumenterade man angående byggandet av thomasverket på sådant sätt, att det var mycket svårt att därav räkna ut, att Kungl. Maj:t en vecka senare skulle så positivt överlämna frågan om byggandet av thomasverket till industrikommissionen för skyndsam utredning. Jag tror alltså icke, att det för ögonblicket lönar sig att ställa ett yrkande om bifall till motionen. Jag utgår emellertid ifrån att handelsministern, och förmodligen regeringen såsom helhet, ändå inse, att så stora ekonomiska och andra värden stå på spel för statsmakterna i detta fall, att man icke kan någon längre tid fördröja uppförandet av thomasverket.

Jag vill erinra om den stora kamp som stått omkring den norrbottniska järnmalmens förädling. Denna kamp tog sin början, när de lappländska malmfälten började exploateras. Man har slagit ihjäl åtskilliga utredningskommittéer på uppgiften att framlägga förslag för att åstadkomma en förädling av järnmalm. Det är känt, att det var andra järnintressen som motsatte sig det norrbottniska järnets förädling. Vid olika tillfällen vidtogos åtgärder, som man måste med mycket hårda ord fördöma. Jag hade icke tänkt uttala mig om de skäl, som föreligga för denna utveckling. Det är naturligtvis delvis omtanke om det kapital som redan är nedlagt i denna järnförädling och fruktan för att en alltför stor svensk järnindustri skulle kunna spoliera det kapital, som är nedlagt i den mellansvenska järnförädlingen. Jag antar, att det är dessa ekonomiska skäl som föranlett det tidigare motståndet. För min del har jag alltid sett saken så, att dessa representanter alldeles underskatta möjligheterna för utbyggande av en allmän svensk järnproduktion. Jag kan heller aldrig föreställa mig, att Sverige uppnått gränsen för det möjliga såsom järnproducent. Jag tänker icke minst på exportmarknaden, men också på det förhållandet, att Sverige varit hänvisat till en ganska stor import av handelsjärn och annat järn samtidigt som det exporterat en stor mängd järnmalm, så att det bildat de materiella förutsättningarna för en tysk storindustri. Därför har jag också ansett, att det legat ett mycket starkt skäl i att vara djärv och trots ett visst slags expertis och trots det motstånd, som rests från visst håll, gå in för den norrbottniska järnmalmens förädling.

Nu har riksdagen accepterat detta betraktelsesätt, men det måste vara för

Ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk. (Forts.)

statsmakterna en angelägenhet av första rangen, att de pengar som nu investerats och de ansträngningar som därvidlag gjorts icke spolieras genom att man stryper möjligheterna för en sådan utveckling, att denna järnförädling möjliggör så hög räntabilitet som möjligt.

Jag tror som sagt, herr talman, att handelsministern betraktar saken på samma sätt, och därför kan jag nöja mig med att uttala den förhoppningen, att det icke skall dröja länge, innan riksdagen verkligen får taga ställning till ett konkret förslag om byggandet av thomasverket i Norrbotten. Ty detta är nödvändigt, om man verkligen skall kunna utveckla denna järnförädling och basera den på en ekonomiskt sund och god grundval. Det är icke minst nödvändigt för att man med framgång skall kunna slå tillbaka de attacker, som nu och framdeles komma att göras mot den norrbottniska järnförädlingen.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag tillät mig att för tre år sedan, när denna fråga var uppe, yttra några ord. Jag är icke alls sakkunnig, men jag har varit uppe i Norrland och försökt bilda mig en uppfattning om de spörsmål det nu gäller. Jag kan förstå norrlänningarna, att de icke kunna lida, att deras landsända alltjämt skall vara och betraktas rent av såsom en råvarubas. Jag tror, att inom de gränser statsutskottet år 1941 drog upp riksdagen är väl försvarad med vad som då beslöts, nämligen att till det tackjärnverk som vi ha där uppe också ett thomasverk skall uppföras. Jag har varit där uppe och studerat anläggningarna sedan tackjärnverket satts i gång.

Herr talman! Jag kan icke göra annat än att i likhet med norrlänningarna ge uttryck åt den förhoppningen, att den utredning som är anbefalld måtte leda till att det verkligen blir en ytterligare utbyggnad av det järnverk som vi ha där uppe — den landsdelen till gagn och, som jag tror, hela landet till fromma.

Häruti instämde herr *Hansson* i Skediga.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 10.

*Elektrifiering
av järnvägs-
linjen Stock-
holm—Till-
berga—
Köping.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Hagård: Herr talman! Såväl statsrådet som statsutskottet ha i detta sammanhang bringat i erinran 1943 års riksdags uttalande i samband med elektrifieringen av linjen Östersund—Storlien, att därefter turen skulle komma till järnvägen Varberg—Borås—Herrlunga—Uddevalla. Emellertid har nu lagts fram ett förslag, att järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping skall elektrifieras, och mot detta kan knappast någon gensaga göras med hänsyn till den motivering som förebragts. I detta sammanhang har emellertid framskyttat en järnvägslinje, som möjligen skulle bryta turen, nämligen linjen Lund—Kävlinge—Landskrona med bilinjen Landskrona—Billeberga. På grund av detta vill jag, herr talman, hemställa, att herr statsrådet ville, när det gäller nästa etapp på utbyggandet av elektrifieringen, taga under övervägande om man icke skulle kunna behålla den tur, vari denna järnväg i södra Västergötland ställdes av riksdagen. Jag hoppas, att man kan förvänta, att, så snart tidsförhållandena det medge, förslag skall framläggas om elektrifiering av

Elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping. (Forts.)
järnvägslinjen Varberg—Borås—Herrljunga—Uddevalla. Jag har, herr talman, velat understrika detta men har för närvarande givetvis intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige jämte i ämnet väckt motion.

*Anslag till
upplysnings-
verksamhet i
utlandet angående
Sverige.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! När min medmotionär och jag kommo överens om att med anledning av Kungl. Maj:ts proposition motionera om ett ökat anslag för det tilltänkta institutet för upplysningsverksamhet i utlandet och avsågo det ökade anslaget för en särskild upplysningsverksamhet i Latinamerika, hade vi kanske icke alltför stora förhoppningar på att lyckas få utskottet med oss. Men då vi båda från såväl resor som forskning i Latinamerika och genom fortsatt kontakt med personer och olika organ där ute äro av den uppfattningen, att Sverige har stor anledning att särskilt väl vårda sig om sina förbindelser med dessa visserligen avlägsna men rikt utrustade länder, ville vi i varje fall fästa uppmärksamheten på att vi icke tyckte oss ha funnit detta faktum tillräckligt beaktat i planeringen för det tilltänkta institutets verksamhet. Om man nämligen studerar den i propositionen införda budgeten för det första verksamhetsåret och förhör sig angående de där upptagna summorna på 225 000 och 223 500 kronor för respektive fortsatt upplysningsverksamhet i Amerika och till svensk-amerikanska nyhetsbyrån, så får man sin förmodan bekräftad, att med Amerika där avses Förenta staterna, och att beloppen i själva verket redan äro disponerade för givna ändamål. Och vad värre är, så gott som alla övriga summor i budgeten äro disponerade på det sättet, att ytterst obetydliga belopp kunna tänkas komma upplysningsverksamheten i de latinamerikanska länderna till godo. Nu finns det visserligen ett statsanslag på 50 000 kronor direkt avsett för Sydamerika, som icke kommer att förvaltas av institutet utan som direkt från utrikesdepartementet skall — såsom det redan sker — ställas till våra legationers förfogande. Men även detta belopp är avsett för viss given användning, särskilt till den överföring av svensk nyhetsförmedling, som nu äger rum från New York till Rio. I och för sig är detta givetvis en god sak, men det är icke vad motionärerna avse.

I de här berörda länderna hyser man ett starkt intresse för ett verkligt kulturutbyte med högtstående länder och kanske icke minst med neutrala länder av vår karaktär — ett utbyte som bör komma direkt från vårt land och icke via någon replipunkt i ett annat land. När jag för min del betonar vikten av ett kulturutbyte, är jag icke omedveten om att vi också ha stora intressen att tillvarataga i vårt handelsutbyte med dessa länder. Jag är tvärtom angelägen betona, att jag tror, att vi ha stora outnyttjade möjligheter att öka exporten av våra egna högt skattade industrialster just dit. Men jag anser det såsom en stor vinning, om handelsutbytet kan ske i en atmosfär av vänskaplig förståelse de båda agerande parterna emellan för varandras kultur. Sverige har i hög grad förutsättningar för en mycket stor goodwill i Latinamerika. Genom enskilda forskares arbete har Sverige på ett för ett litet land enastående sätt — jag skulle till och med vilja säga till

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige. (Forts.)

en grad som knappast överträffas av något land — bidragit till utforskandet av dessa länder. Men detta är där nere knappast känt utanför forskarnas krets. Våra industriprodukter av kvalitetstyp äro högt skattade där ute, men man träffar ofta bildade personer som icke veta, att dessa varor äro svenska eller som i varje fall veta oändligt litet om vårt land. Vad som skulle vara av den största vikt och säkerligen i hög grad öka intresset för både vårt land och våra produkter vore den personliga kontakt, som föredragsresor och överbud taget ett rikare utbyte av representanter för vetenskap, konst och socialvård samt, icke minst, stipendiater skulle kunna innebära, icke blott så, att svenskarnas resor skulle bli talrikare utan också att inbjudningar skulle utgå till besök i vårt land. Var och en som under aldrig så blygsamma former haft tillfälle att göra en insats där ute vet, med vilket intresse en svensk mottas, och i huru hög grad man tar notis i press och radio om vad denne svensk har att meddela beträffande sitt land.

I vår fredsplanering borde alltså enligt mitt förmenande ett större avseende än man kan utläsa ur programmet för det svenska institutet fästas vid våra förbindelser med Latinamerika. Motionärerna äro också övertygade om att de svenska företag, som ha alldeles särskilda intressen att företräda där nere, skulle vara mycket benägna för att ge ett extra bidrag just för detta ändamål. Men det vore samtidigt av stor vikt för ifrågavarande länders intresse för oss, om staten underströk sitt intresse för dessa länder. Ett uteblivande av tecknen därpå kan helt visst missförstås. Enligt vad jag har mig bekant äro representanterna för dessa länder varken ovetande om eller okänsliga för den diskussion, som förts med anledning av det tilltänkta institutet.

Utskottet ställer sig på intet sätt avvisande mot andemeningen i motionen. Tvärtom säger utskottet: »Utskottet förutsätter emellertid, att de synpunkter på betydelsen av förbindelser med de sydamerikanska republikerna, som motionärerna framhållit, därvid också bliva beaktade.» Det är vår förhoppning, att så också skall ske och att det ett kommande år skall taga sig uttryck i ett större anslag, som gör det möjligt för institutet att särskilt verka för det syfte som motionärerna avsett.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det anslag, som här behandlas, har ju på det sättet förändrat karaktär, att pengarna nu skola anslås till ett särskilt institut, som skall bli centralen för upplysningsverksamheten angående Sverige i utlandet. Utskottet har för sin del givetvis icke kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning om hur denna omvandling av propagandacentralen kan komma att utfalla och har följaktligen icke heller kunnat säga vare sig direkt ja eller direkt nej utan har förklarat, att den nya vägen bör kunna prövas. Det statsbidrag, som har begärts för detta arbete för kommande budgetår, har utskottet som synes tillstyrkt.

Det är givetvis icke möjligt för utskottet att ge en eklatant fullmakt utan vidare redan på detta stadium, då verksamheten just skall börja och ännu icke, såvitt jag förstår, har fått sin definitiva organisatoriska utformning. Utskottet har också sagt, att »det framlagda förslaget om inrättande av ett svenskt institut för kulturellt utbyte med utlandet synes utskottet innebära en form, som under förhandenvarande omständigheter bör prövas». Institutet bör alltså organiseras och få tillfälle att arbeta åtminstone ett år. När detta år gått till ända och riksdagen nästa gång står inför ett nytt anslagsbehov, bör man få tillfälle att bedöma hur arbetet har utvecklats sig. I utskottets tillstyrkande ligger naturligtvis, att utskottet anser sig kunna hysa förtroende såväl till det blivande institutet som till utrikesdepartementets inflytande på verksamheten i fråga. Jag skulle för min del också tro, att denna

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige. (Forts.) verksamhet kommer att bli av betydelse. Statsutskottet tillstyrker alltså Kungl. Maj:ts förslag, och jag hoppas, att kamrarna också skola bifalla detsamma.

Motionärernas framställning har ju, som icke är så alldeles ovanligt i sådana situationer som denna, rullat upp ensidiga problem i ett större sammanhang. Det är nämligen alldeles tydligt att man genom att föreslå, att Sydamerika skall få vissa intressen tillgodosedda, icke har uttömt möjligheten att väcka förslag om tillgodoseende av speciella intressen. Ingenting har hindrat exempelvis, att liknande förslag kunnat komma fram exempelvis beträffande sydöstra Europa eller Ryssland och att man föreslagit särskilda anslag även för sådana ändamål. Yrkanden av detta slag böra följaktligen tagas upp på det sätt, som de böra uppfattas, nämligen såsom opinionsyttringar. Utskottet har för sin del icke nu kunnat säga annat än att om nu en särskild basorganisation skall svara för denna upplysningsverksamhet och staten skall lämna bidrag till densamma, så skall denna basorganisation representera de klart givna svenska intressena i denna utländska upplysningsverksamhet. Sedan får man i efterhand kontrollera, huruvida svenska intressen verkligen ha blivit tillgodosedda eller, om man så vill, huruvida svenska intressen ha åsidosatts av detta institut under dess verksamhet.

Jag kan alltså föreställa mig, att motionärerna kunna vända sig till utrikesdepartementet eller direkt till det blivande institutet för att föra fram sina synpunkter och ange de intressen, som enligt deras mening böra bli tillgodosedda. Någon annan ståndpunkt är i nuvarande läge icke gärna möjlig att inta. Skulle sedermera, när riksdagen nästa år skall ta ställning till frågan om nytt anslag, den redogörelse för verksamheten, som vi hoppas riksdagen då skall få, ge anledning till något uttalande eller några önskemål, så är det alldeles tydligt, att riksdagen icke kommer att vägra lämna sin medverkan, ifall då resta anspråk äro berättigade, d. v. s. om man kan konstatera, att institutet icke har visat sig ha uppfyllt de önsknings, som vi ha rätt att ställa, eller ha motsvarat det förtroende, som vi nu äro beredda att visa detsamma. Institutet skall alltså — det ha vi räknat med — tillgodose klart svenska intressen i alla de länder, där vi ha några intressen att bevaka.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Sefve: Herr talman! Jag förstår så innerligt väl, att utskottet härvidlag icke har velat vara mera konungslig än konungen själv, särskilt som det här gäller att anvisa ett anslag till ett till formen nytt ändamål. Herr Törnkvist har också rätt i det han säger, att det i viss mån är särintressen, som motionärerna här velat föra fram. Jag vill emellertid påpeka, vad som delvis redan har sagts här förut och som även har framhållits i motionen, att de anslag, som stå upptagna på institutets budget, ha visat sig vara bundna i mycket stor utsträckning, varför en ganska liten del måste bli över just för de länder, som det här är fråga om, länder som för oss spelat en synnerligen stor roll före kriget och i särskilt hög grad nu under kriget och som även i fortsättningen kunna förväntas bli av mycket stor betydelse för oss.

Jag vill också påpeka, att just den typ av propaganda, som är avsedd att bedrivas av institutet, ligger särskilt väl till för dessa länder, nämligen under den förutsättningen att den där nere bedrives självständigt. Den propaganda, som vi skola ha där nere, får nämligen icke framstå såsom av någon sekunda kvalitet och beroende av verksamheten i något annat land.

Herr talman! Jag inser som sagt mycket väl, att utskottet icke gärna kan ha intagit någon annan ståndpunkt än det har gjort, och jag ber under sådana förhållanden att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anslag till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga denna debatt. Jag har för min del icke använt mig av mina möjligheter att motionera för att därmed framföra mina synpunkter. Anledningen härtill var kort och gott den, att jag icke egentligen är klar över vilken ställning man skall intaga till en sådan fråga som denna. Rent allmänt har förslaget gjort det intrycket på mig, att det här i mycket hög grad gäller att tillgodose ett merkantilt syfte, och jag tycker för min del, att man i så fall borde kunnat överlämna saken åt dem, som i alla fall skola ha huvudansvaret för detta, nämligen åt de industriella intressena och framför allt kanske de svenska exportintressena. Jag tycker icke, att de skulle ha behövt gå till staten med begäran, att staten med ett särskilt anslag skulle understödja den reklamapparat, som de förmodligen anse sig behöva och som naturligtvis ur vissa synpunkter kan vara ganska nyttig.

Det var det ena jag ville säga. Det andra är, att jag blivit ganska funderad över den motivering, som man har anfört för att man icke skall göra detta institut till ett statligt organ. Man säger sig nämligen frukta, att detta s. k. kulturorgan skulle bli alltför byråkratiserat, därest staten skulle ha hand om detsamma. Jag tycker för min del, att med samma motivering skulle man nästan kunna överlämna åt den svenska storindustrien att taga hand om våra universitet och våra högre läroanstalter, ifall man nu anser, att om staten gör det blir det en onödig byråkrativering.

Vidare vill jag säga, att jag tror det finns åtskilliga områden, där det skulle vara ännu mera motiverat med en svensk upplysningsverksamhet, låt vara kallad kulturverksamhet, än i just de områden, som det här är fråga om och där ju Sverige ändå redan har tillkämpat sig ett gott namn och har en god marknad och bedriver en mycket omfattande handelsverksamhet och naturligtvis också kulturell verksamhet.

Herr talman! Dessa reflexioner gjorde jag första gången jag tog del av propositionen. Å andra sidan är det i sakens nuvarande läge icke möjligt för mig att göra ett direkt yrkande i ena eller andra riktningen. Jag tycker emellertid som sagt, att de, som framför allt måste vara intresserade av denna sak, borde ha kunnat klara upp den utan att staten skall på ett bräde behöva ge ut en halv miljon kronor, och det blir naturligtvis i fortsättningen kanske ännu mera, kanske miljoner. Därom vet man för ögonblicket ingenting. Jag har i alla fall icke något särskilt yrkande utan har endast velat framföra dessa mina dubier.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 285 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 19 maj 1944 föreslagit riksdagen att till Statens informationsstyrelse för nämnda budgetår anvisa dels till Avlöningar ett förslagsanslag av 210 000 kronor dels ock till Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta motioner.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. A. Lindblom m. fl.* (I: 51) och den andra inom andra kammaren av herr

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)

Svensson i Ljungskile m. fl. (II: 102), hade hemställt, att riksdagen ville vid beviljandet av anslagen till informationsstyrelsen uttala, att styrelsen borde avvecklas under budgetåret 1944/45 samt att i samband därmed förslagsanslaget till avlöningar åt styrelsen måtte nedsättas till 120 000 kronor och förslagsanslaget till omkostnader åt densamma till 30 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1944/45 under tredje huvudtiteln anvisa

a) till Statens informationsstyrelse: Avlöningar ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

b) till Statens informationsstyrelse: Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor;

II. att motionerna I: 51 och II: 102 samt I: 80 ävensom II: 287 måtte anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anförte.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater här i kammaren vid riksdagens början väckt en motion, nr 102, som går ut på att riksdagen skulle minska anslaget till informationsstyrelsen till hälften av vad Kungl. Maj:t hade begärt, d. v. s. till 120 000 kronor vad gäller avlöningar och till 30 000 kronor i fråga om omkostnader. Vidare hemställde vi, att riksdagen skulle uttala det önskemålet, att verksamheten i sin helhet skulle avvecklas under budgetåret 1944/45. Sedermera har det framlagts en ny proposition med återkallande av det anslagsäskande, som gjordes vid riksdagens början, och med förslag om vissa beskrningar av informationsstyrelsen och vissa nedprutningar av anslagsbeloppen från sammanlagt 300 000 kronor till 260 000 kronor. I detta sammanhang borde kanske också nämnas, att även vissa prutningar ha vidtagits när det gäller den s. k. folkberedskapen.

Den nya framställningen från hans excellens utrikesministerns sida synes mig visa, att informationsstyrelsen, i varje fall sådan den nu senast har varit, haft en omfattning och krävt en kostnad av det omfång, att hans excellens utrikesministern icke själv velat försvara det.

Utskottet har nu behandlat propositionen och motionerna och konstaterar, att den allmänna avdelningen skulle i sin helhet avvecklas och pressöversikterna indragas. Om dessa på det sättet föreslagna indragningar säger departementschefen, att »i likhet med pressnämnden finner jag nämligen, att de nu ifrågasatta inskränkningarna kunna genomföras oberoende av frågan, huruvida Sveriges utrikespolitiska läge försvåras eller förbättras». Om det förhåller sig på det sättet, att dessa utväxter kunna skäras bort alldeles oberoende av hur det utrikespolitiska läget gestaltar sig, kan man icke undgå att fråga sig, varför de överhuvud taget någonsin ha kommit till. Kan man nu saklöst vara dem förutan oberoende av det utrikespolitiska läget borde man ha kunnat vara det även från första början.

Utskottet accepterar nu Kungl. Maj:ts linje men understryker samtidigt, att »därest det skulle visa sig möjligt att redan under nästkommande budgetår vidtaga ytterligare åtgärder, som syfta till styrelsens avveckling», så är det önskvärt att så sker. Utskottet säger också, att »hinder icke torde föreligga för Kungl. Maj:t att träffa anstalter i sådan riktning».

För min del anser jag, att dessa uttalanden böra understrykas. Jag kan emellertid icke känna mig övertygad om att vi i fortsättningen behöva en informationsstyrelse av den omfattning, som föreslås i den senast framlagda propositionen. Att det kan finnas en del moment i informationsstyrelsens verksamhet,

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)

som kunna behöva upprätthållas även i fortsättningen, vill jag icke förneka, men jag tror, att de sakerna skulle kunna ordnas utan att man upprätthåller detta särskilda ämbetsverk. I varje fall om man nu tar ytterligare ett år på sig för avveckling och anpassning tycker jag, att man nästa år så här dags skulle kunna vara färdig att avveckla informationsstyrelsen. Varje människa, som har något intresse av allmänna angelägenheter, vet ju hur ofantligt mycket svårare det är att ta något ifrån än att lägga något till statsförvaltningen. Det finns en mycket stor inneboende tröghet, och sedan en institution av vad slag som helst en gång har kommit till finns det alltid en hel del skäl för att upprätthålla den. Det är alldeles klart, att de, som där ha funnit sitt verksamhetsfält, måste kunna prestera en hel del skäl varför verksamheten bör fortsätta. I annat fall skulle ju ställningen vara något underlig. Med hänsyn till de svårigheter, som alltid möta när det gäller att skära ned statsförvaltningen på något område, tror jag att riksdagen bör uttala sig mycket bestämt på de punkter, där möjlighet därtill förefinnes.

På samma gång som jag tacksamt noterar vad som har föreslagits från utskottets sida vill jag dock för egen del icke räkna ett enda finger åt tanken på att denna informationsstyrelse skulle bli en permanent institution. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr II: 102.

Herr Ward: Herr talman! Då även jag är motionär i ärendet skall jag be att få säga några ord, innan kammaren går att fatta sitt beslut.

Det vanliga är ju, att det är propositioner, som föranleda motioner. Just nu stå vi emellertid inför det något sällsamma förhållandet, att det tydligen är motioner, som ha föranlett en kungl. proposition. Jag säger icke detta för att klandra Kungl. Maj:t för senfärdighet, långt därifrån. Jag noterar i stället med stor tillfredsställelse, att herr utrikesministern tydligen har med stort intresse följt de framställningar, som ha gjorts i de olika motionerna. Jag har dessutom en alldeles speciell anledning att uttala min tillfredsställelse, därför att ett par av de anvisningar, som lämnas i den motion, som väckts av mig och herr Bergström, ha från regeringens sida befunnits vara sådana, att de kunnat intagas i den kungl. propositionen.

Det är klart, att när vi ha motionerat om att riksdagen nu skulle uttala, att informationsstyrelsen borde helt avvecklas under det kommande budgetåret, ha vi icke kunnat vara alldeles tillfredsställda med det resultat, till vilket statsutskottet har kommit, men vi notera ändå med tillfredsställelse att utskottet i sin motivering så klart som skett har framhållit, att man bör under det kommande budgetåret undersöka, om icke ytterligare förenklingar i avvecklande syfte kunna företas.

Jag hyser fortfarande den uppfattning som jag givit uttryck åt i den motion jag nyss nämnde, nämligen att denna informationsverksamhet lämpligen borde kunna fördelas på andra statsorgan och att man sålunda borde kunna avveckla informationsstyrelsen. Det förefaller mig nämligen vara på det sättet — och det lär icke kunna bestridas — att i den mån en myndighet, exempelvis försvarsstaben, uttalar en bestämd mening om att det och det icke lämpar sig för publicering, kan inte heller informationsstyrelsen lämna tillstånd till publicering. Då måste man fråga sig, varför man i sådana fall icke skulle lika väl kunna vända sig till försvarsstabens pressdetalj som att gå omvägen över informationsstyrelsen. På samma sätt förhåller det sig med de informationer, som lämnas i utrikespolitiska ärenden. Utrikesdepartementet har ju en egen pressbyrå, och varför skulle inte denna kunna lämna tidningarna de anvisningar, som tidningarna i detta avseende behöva?

Jag har här i min hand en av informationsstyrelsens s. k. gråa lappar, som

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)

utsändas till tidningarna. Naturligtvis skall jag icke röja, vad denna gråa lapp innehåller, men jag skall i stället nämna en sak, som kan ha sitt intresse i samband med behandlingen av den nu föreliggande frågan. Texten på denna gråa lapp slutar med orden: »Samråd vid behov med kollegerna inom spridningsområdet och i tveksamma fall med utrikesdepartementets pressbyrå!» Den dyrbara informationsstyrelse som vi ha och som riksdagen nu skall votera anslag till hänvisar således tidningarna till att i detta fall vända sig till utrikesdepartementets pressbyrå. Man måste fråga sig: varför skulle icke denna lilla lapp kunna utdelas direkt från utrikesdepartementets pressbyrå i stället för genom informationsstyrelsen? Jag menar, att hela denna organisation är sådan, att man kan ha anledning ifrågasätta, om dess tillvaro är nödvändig.

Jag är alldeles övertygad om att därest vi hittills under det pågående kriget skulle ha dragit oss fram utan en central informationsverksamhet och riksdagen nu skulle fått ett förslag på sitt bord om att inrätta en dylik informationsstyrelse, så skulle riksdagen säkert resolverat, att detta vore fullkomligt onödigt. Men skulle man ha den uppfattningen under nu angivna förutsättning, då bör man väl också ha den under den förutsättning som nu i verkligheten föreligger. Det är därför enligt min mening starka skäl för att hålla tanken på en snabb avveckling av informationsstyrelsen vid liv, och jag vill hoppas, att det uttalande, som statsutskottet gjort och som väl riksdagen nu kommer att ställa sig bakom, skall beaktas av hans excellens utrikesministern, och att man sålunda under det kommande budgetåret skall vidtaga alla tänkbara åtgärder för att i avvecklingssyfte förenkla denna verksamhet.

Innan jag lämnar denna plats skulle jag emellertid vilja säga ett par ord om informationsstyrelsens verksamhet överhuvud. Jag är, som kammarens ledamöter i allmänhet känna till, själv pressman och har sålunda ganska goda möjligheter att bilda mig en uppfattning om både utsträckningen och kvaliteten av det arbete som informationsstyrelsen utför. Jag vill icke gå så långt, att jag säger, att allt vad denna styrelse gör är meningslöst, eller att jag ger den någon annan förklenande karakteristik. Men nog kan man ha anledning säga, att den information som tidningarna numera erhålla är i det allra magraste laget. Jag förstår icke, om man ser saken ur tidningspressens synpunkt, varför staten skall vara nödsakad att betala ut dessa väldiga belopp till informationsstyrelsen. Om jag ser tillbaka på förhållandena exempelvis under innevarande år, är det väl strängt taget ingenting av större värde som tidningarna ha fått från informationsstyrelsen med undantag av dessa gråa lappar och möjligen ibland också ett grönt papper som innehåller vissa upplysningar. Hela detta arbete skulle kunna utföras på ett mycket enklare och billigare sätt, därom är jag fullkomligt övertygad, och jag tror, att om man från alla håll ville verkligt fördomsfritt pröva denna fråga, så skulle man uppenbarligen snart kunna vara färdig med avvecklingen av informationsstyrelsens verksamhet.

Såsom frågan nu ligger till och eftersom vi i alla fall kommit ett stycke på vägen, i det att statsutskottet har uttalat sig i överensstämmelse med den mening som jag och herr Bergström givit uttryck åt i vår motion, vill jag, herr talman, inte göra något yrkande utan nöja mig med att understryka vad jag sagt angående önskvärdheten av att man så snart som möjligt utnyttjar varje möjlighet att få en fullständig avveckling av informationsstyrelsen till stånd.

Häruti instämde herr *Bergström*.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: Herr talman! Närmast i anledning av vad herr Svensson i Ljungskile yttrade i slutet av sitt anförande ber jag att få begagna tillfället att säga, att jag nu liksom tidigare

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)
vill betrakta informationsstyrelsen som ett kristidsorgan, som bör avvecklas i den mån som krisläget upphör. Det har i diskussionen av denna fråga i pressen antytts, att propositionen skulle ha det bakom liggande syftet att möjliggöra, att informationsstyrelsen skulle bli permanent. Så är icke förhållandet. Det är alltså med tillfredsställelse och med instämmande, som jag har tagit del av det tillägg till sitt tillstyrkande av propositionen, som statsutskottet har gjort och som lästs upp av herr Svensson i Ljungskile.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! På grund av de anföranden som hållits här ser jag mig nödsakad att göra några erinringar.

Det vill förefalla, som om statsutskottet i denna debatt skulle blivit satt på de anklagades bänk och som om man ansåge, att utskottet representerade oviljan mot informationsstyrelsens avveckling. Det förhåller sig ingalunda på det sättet. Jag vill erinra om ett par omständigheter, som äro värda att observeras i detta sammanhang. Den första är behandlingen av den första instruktionen för informationsstyrelsen, som statsutskottet fick att behandla 1940. När denna instruktion kom till statsutskottet, ville vi icke vara med på den form för informationsstyrelsens arbete som där var nedskriven, nämligen att informationsstyrelsen skulle ha till uppgift att övervaka pressen. Vi vägrade för vår del att godkänna denna formulering, och samtidigt som vi tillstyrkte anslaget till informationsstyrelsen, hemställde vi, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga åtgärder för att fjärma ett sådant för pressen ytterst närgånget uttryck. Detta godkände riksdagen, och frampå hösten samma år ändrades instruktionen. Det drog emellertid ovanligt långt ut på tiden, innan den handling genomfördes som riksdagen uttalat sig för.

I fjol framträdde några representanter i riksdagen med begäran om att informationsstyrelsen skulle få en fastare form, att den skulle förankras i Kungl. Maj:ts kansli och till och med få ett statsråd till chef. Statsutskottet uttalade sig med bestämdhet emot en sådan utveckling. Denna kammare höll emellertid på att avslå utskottets förslag på denna punkt. Det var med blott två rösters majoritet, som statsutskottet segrade med sitt förslag om att avvisa en sådan tanke och att beteckna informationsstyrelsen, alldeles som hans excellens utrikesministern nu gjort, som ett kristidsorgan. Utskottet segrade som sagt i denna kammare med blott två rösters majoritet, och där finns inom utskottet intet underlag för ett försök från någon ledamot av kammaren att framträda med några slags otålighetslater i fråga om informationsstyrelsen. I statsutskottet har informationsinstitutet icke haft någon sådan förankring, att det finns den ringaste risk för att utskottet skall medverka till att onödigt förlänga dess liv.

När vi i år icke gått längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit, så får kammaren vara vänlig att observera, att Kungl. Maj:ts senaste förslag innebär en början till avveckling av informationsstyrelsen. När utskottet nu ytterligare understryker, att om utvecklingen under kommande budgetår skulle medge en ytterligare avveckling, d. v. s. en ytterligare minskning av informationsstyrelsens arbete fram mot en fullständig avveckling, så har utskottet därmed endast understrukit sin egen konsekvent genom åren bibehållna inställning till informationsstyrelsen. Men det är klart, att beredskapen på detta område tarvar praktiskt taget samma behandlingsmetoder som beredskapen på andra områden — det få vi icke förbise — och följaktligen är det lika svårt att genomföra en plötslig förändring här som det är på övriga områden. Liksom vi ha successivt uppbyggt vår styrka i beredskapshänseende för att möta tidens vid vissa tillfällen allt mer kraftiga påfrestningar, så få vi nöja oss med att avveckla denna

Omorganisation av statens informationsstyrelse m. m. (Forts.)

beredskap i samma takt, så att vi icke slå sönder ting som kunna ligga bakom utan möjlighet till en successiv avveckling. Skulle de litet profetiska ord som hörts från väster de senaste dagarna få något verkligt innehåll, är jag för min del, särskilt sedan hans excellens utrikesministern har yttrat sig, övertygad om att en sådan situation kan inträffa, att vi vid nästa års riksdag icke behöva diskutera frågan om något informationsinstitut. En sådan utveckling är naturligtvis högst önskvärd, enär den ju skulle innebära en förhoppning om att tidens allmänna press på oss skulle lätta, icke allenast litet utan måhända mycket och kanske rent av definitivt.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att med tillfredsställelse få taga fasta på hans excellens herr utrikesministerns uttalande, att informationsstyrelsen är ett kristidsorgan, som bör avvecklas.

När herr **Törnkvist** säger, att det endast var med två rösters majoritet som kammaren i fjol avvisade ett förslag att inlemma informationsstyrelsen i ett departement och på det sättet göra den permanent, och därav drar den slutsatsen, att det inte finns något underlag för någon här i kammaren att framträda med några otålighetslater, så skulle jag bara vilja svara, att jag tycker, att denna missriktade framstöt i fjol och kammarens inställning den gången är en särskild anledning för dem som ha en annan uppfattning att ge den till känna och understryka den. Jag har ju alltså den uppfattningen, att vi under det kommande budgetåret kunde reda oss utan en information för 150 000 kronor.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag vill blott understryka, att statsutskottet har konsekvent givit till känna sin mening om att informationsstyrelsen är en kristidsinstitution. Hans excellens utrikesministern har i dag bekräftat, att så är förhållandet. Det var detta jag ville understryka såsom skäl till att motionärerna icke behöva vara så otåligen rörande avvecklingen av informationsstyrelsen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 51 och II: 102; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av vissa ammunitionsförråd m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45; och

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Anskaffande
av ytterligare
en statsisbry-
tare m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att säga några ord om statsisbrytarens bemanning. Jag kommer icke att ställa något särskilt yrkande på denna punkt, utan jag ber bara att få anföra några särskilda synpunkter, när nu, som vi hoppas, denna fråga skall gå till förnyad utredning.

Tidigare ha ju statens isbrytarfartyg bemannats av folk från flottan, och det har ju också vid den utredning, som legat till grund för Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende, sagts ifrån att statsisbrytarna skulle bemannas med folk från flottan. Men det har också framförts önskemål om att de skulle få en civil bemanning. Man har ganska länge diskuterat denna fråga, även om detta icke kommit till uttryck i några offentliga handlingar. Därvid har också i någon mån diskuterats, vilken bemanningsform som skulle vara den bästa, den med folk från flottan eller den rent civila bemanningen.

Det kan ju hända, att man vid utredning kan komma fram till ett sådant resultat, att det skulle visa sig vara billigare att bemanna isbrytarfartygen med värnpliktiga och stamanställt manskap än att bemanna dem med civilt manskap. Jag måste då säga, att det i detta fall endast blir en beräkning. Det är nämligen så, att stora grupper av det svenska sjöfolket få gå arbetslösa under vintertiden, därför att kustfartygen och en hel del av trampfartygen då ligga upplagda. Det skulle således ur många synpunkter vara önskvärt, att man tog dessa arbetslösa besättningsmän till tjänst på isbrytarfartygen. Här har vid skilda tillfällen gjorts sådana invändningar, som att man icke skulle kunna få samma besättning till samma isbrytarfartyg vinter efter vinter. Men det har ju visat sig, att när det gäller Stockholms stads isbrytare, har samma besättning kunnat inmönstras på isbrytarna, alldeles oavsett den anställning besättningsmännen haft över sommaren. Det har varit sådana besättningsmän, som blivit arbetslösa och varit arbetslösa varje vinter.

När nu frågan går till utredning, hoppas jag, att man tar hänsyn till det civila sjöfolkets svårigheter speciellt under vintertiden, och att denna fråga sålunda blir grundligt genomdiskuterad, innan man kommer fram med ett förslag, samt att de ekonomiska synpunkterna icke alltför starkt få ställa sig i vägen för en sådan anordning som jag nu förfäktat.

Jag vill sluta med detta, herr talman. Jag har intet yrkande, annat än att denna fråga måtte komma till beaktande vid den kommande utredningen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Nilsson** i Göteborg: Herr talman! I den motion, som jag tillsammans med herr Hagberg i Malmö väckt i detta ärende, ha vi framfört liknande synpunkter som den herr Lindberg här givit uttryck åt, men vi förmena, att det så länge kriget pågår väl knappast är tänkbart att få till stånd någon annan ordning för bemanningen än den nu tillämpade. Däremot ha vi i motionen framhållit önskvärdheten av att man redan nu centraliserade ledningen för statens isbrytning genom tillsättandet av en statens isbrytarinspektör.

Utskottet har ju hänvisat dessa spörsmål till den utredning, som förväntas komma till stånd, och det är vår förhoppning att de synpunkter, som i motionen anförts, där komma att vederbörligen beaktas.

Anskaffande av ytterligare en statsisbrytare m. m. (Forts.)

Vad vidare beträffar havsisbrytningen i Kattegatt och Skagerack anser utskottet, att den skall utföras av Göteborgs stads isbrytare. Så länge vintrarna hålla sig milda, är det möjligt att denna anordning är tillräcklig för att sjöfarten skall kunna fortgå obehindrat, men om vi skulle få vintrar av samma karaktär som åren 1939, 1940, 1941 och 1942 ställer sig saken annorlunda.

Utredningen hade föreslagit, att ersättningen för isbrytningen på Västkusten skulle utgå enligt ett kontrakt mellan staten och Göteborgs hamnstyrelse, men detta har varken departementschefen eller utskottet accepterat. Jag vill givetvis inte bli misstänkt för att lägga mig i saken ur lokala synpunkter, men jag kan dock inte underlåta säga, att det vore bättre att ha en överenskommelse av mer långsiktig karaktär än att man från statens sida skall vid varje särskilt tillfälle, då isbrytning är av behovet påkallad, utge ersättning därför.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckt motion.

*Anslag till
prisrabat-
tering å vissa
livsmedel
m. m.*

I propositionen nr 262 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 21 april 1944 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa dels till Prisrabatterning å vissa livsmedel ett anslag av 105 000 000 kronor dels ock till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av fru *Nordgren* väckt motion (II: 517).

Utskottet hemställde

att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 517 till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 105 000 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Förmalningsersättningar för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Holmström, Svensson* i Grönvik, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i fråga om prisrabatterning å vissa livsmedel bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 517 till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 500 000 kronor;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Holmström, Persson* i Falla och *Holmdahl*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i fråga om förmalningsersättningarna bort hava den lydelse, reservationen utvisade;

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Förmalningsersättningar för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Tillsammans med några andra utskottsledamöter har jag till detta utlåtande fogat en reservation beträffande prisrabatterna.

När det gäller det rabattsystem, som nu tillämpas, har kanske inte utvecklingen gått såsom man från början tänkt sig. Det är uppenbart, att systemet varit till mycken välsignelse därigenom att det skyddat de ekonomiskt svagast ställda i samhället från att bli alltför mycket lidande av den förskjutning i prisläget, som skett under kristiden. Men det har inte bara varit de verkligt behövande, som fått del därav. Av de yttranden, som äro vidfogade Kungl. Maj:ts proposition, framgår att inom åtskilliga län anser man från kristidsnämndernas sida, att rabattsystemet fått alltför stor omfattning och att rabattkort lämnats till sådana personer, som inte kunna sägas vara i behov därav. Ja, det har t. o. m. gått så långt att personer, som haft rätt att erhålla rabattkort, icke ha ansett sig böra begagna sig av denna rätt.

Vi ha ju diskuterat frågan om prisrabatterna ganska ingående vid olika tillfällen här i kammaren, och jag är väl medveten om att det är svårt att förenkla bestämmelserna på ett sådant sätt, att man inte gör någon orätt men samtidigt ger dem hjälp som behöva det. Det måste alltid bli fler eller färre, som komma att erhålla dessa rabatter utan att direkt vara i behov av dem. Men man måste ju dock inställa sig på att rabattsystemet någon gång kommer att upphöra eller i varje fall att få mindre omfattning. Vore det då inte, med tanke på att den tiden kanske snart kan vara här, skäl i att i någon mån börja inrätta sig för en successiv avveckling genom att gå den väg, som vi i reservationen ha tänkt oss, nämligen sänka den högsta inkomstgräns, efter vilken rabattkort generellt utdelas? Det har i de yttranden, som avgivits av kristidsnämnderna, uppgivits att rabattkortens antal minskats på grund av att människorna ha erhållit högre inkomster. Jag tror att det skulle kunna ske en ännu väsentligare minskning, om vi kunde få till stånd en sådan ordning, att rabatterna enbart komme de grupper av inkomsttagare till godo, som vore i verkligt behov därav. Såsom ett medel härtill ha vi reserverat förslagit den sänkning av inkomstgränsen, som framgår av reservationens formulering.

Men, herr talman, det är också en annan sak, som jag skulle vilja påtala när det gäller utdelandet av rabattkort. För jordbrukarnas del tillämpar man ett annat system än för övriga grupper, i det att man där går efter det taxeringsvärde, som vederbörandes jordbruksfastighet har, och inte efter den taxerade inkomsten. Jag har många gånger funderat över vad anledningen kan vara till att man har olika metoder för tillämpandet av prisrabatteringen. Vore det inte rimligare och riktigare, att alla medborgare tilldelades rabattkort efter samma system, och att man förutom efter förmögenhetsförhållandena endast ginge efter den taxerade inkomsten? Som det nu är, så sättas jordbrukarna i en särställning genom att det för deras del är taxeringsvärdet som är det utslagsgivande. Jag medger, att man efter särskild prövning kan lämna rabattkort även åt en jordbrukare, vars jordbruks taxeringsvärde överstiger den fastställda gränsen, 10 000 kronor, men som har ovanligt låga inkomster. Men varför skall det behöva vara en sådan prövning? Riktigast vore enligt mitt förmenande, att man slopade särbestämmelsen på jordbrukets område och behandlade alla lika genom att lägga inkomsten till grund.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Denna syn på saken har ju inte rönt förståelse inom utskottet, men vi ha i vår reservation i varje fall velat ta ett steg på vägen till dess förverkligande. Vi ha sålunda beklagligtvis inte ansett oss kunna ta med alla jordbrukare, utan vi ha begränsat förslaget till att omfatta arrendatorerna. Nu kan man naturligtvis säga, att det inte är säkert, att en arrendator befinner sig i sämre ekonomisk ställning än en ägare av ett jordbruk, ty det kan hända att ägaren har stora skulder på sitt jordbruk. Men det kan ju också vara så, att det tvärtom är arrendatorn som är skuldsatt. Och om man tar del av ytt-randena från kristidsnämnderna, skall man finna, att där nog mer påpekats önskvärdheten av en förändring när det gäller arrendatorerna.

Jag tror, herr talman, att det vore på tiden att vi prövade oss fram till en ändring för jordbrukarnas del, och jag hoppas därför, att man här skall gå med på reservationen. Jag är övertygad om att det också skulle kunna tjäna som en erinran om att prisrabatteringen inte kan få fortsätta hur länge som helst.

Det är kanske inte huvudsakligen av ekonomiska skäl, utan mera av rent psykologiska, som vi framställt de förslag som vi gjort i reservationen. Människorna ute på landsbygden börja bli irriterade av att rabattkort i en hel del fall utlämnas till sådana, som enligt mångas uppfattning inte äro i behov därav. Ha vi i närvarande tid med våra ansträngda statsfinanser verkligen råd till detta? Jag tror inte, att det vare sig ur ekonomiska eller psykologiska synpunkter är förenligt med det ansvar som vi ha.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att när det gäller punkten a) i utskottets utlåtande få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen samt när det gäller punkten b) till utskottets utlåtande.

Herr Bergström: Herr förste vice talman! Av herr Svenssons i Grönvik anförande framgick, att man med den reservation, varunder hans namn står, har avsett att nu inleda en avveckling av systemet med prisrabatter.

Jag undrar, om tidpunkten verkligen är inne för något sådant. Vad veta vi egentligen om det som förestår vårt folk under de närmaste åren? Det kan ju bli ännu tyngre bördor, som läggas på de sämre ställda samhällsgrupperna, bördor som kunna påkalla en utjämning både i den form, som det här gäller, och i andra former för att vårt folk i sin helhet skall kunna släpa sig fram. Det är nog otvivelaktigt, att man är för tidigt ute med sina planer på att söka få till stånd en avveckling av prisrabatteringssystemet.

Naturligtvis kan det pekas på en hel del fall ute i landet, där rabatter utgå, som väcka uppmärksamhet och kanske också ovilja. Men det är uppenbart, att var man än sätter inkomstgränsen, så kommer detta att vara förhållandet, ty det finns alltid människor som äro missnöjda eller behärskade av vad vi kalla den kungliga svenska avundsjukan.

Jag har emellertid inte någon anledning att gå in på detaljer när det gäller denna speciella fråga. Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på att flertalet av landets kristidsstyrelser i sina utlåtanden framhålla, att de ha funnit den nuvarande ordningen tillfredsställande. I stort sett verkar tydligen systemet på det sätt, som avsetts, och vi få inte av de särfall, som kunna ha väckt olust och ovilja, låta förleda oss till att göra alltför starka ingrepp i den anordning, som riksdagen tidigare har träffat.

Det finns också en annan synpunkt, som man bör anlägga i detta sammanhang och som jag inte minst vill knyta till den reservation, som högerrepresentanterna i statsutskottet ha fogat till den del av utskottsutlåtandet, som gäller förmalningsersättningarna.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

I den mån vi minska på prisrabatterna och dra in på förmålningsersättningarna, få vi ju räkna med att detta återverkar på allmänna prisindexet i stegrande riktning. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag här säger, att stämningen ute bland folket, inte minst inom arbetarkretsar, är synnerligen känslig när det gäller pris- och lönestoppet. Herr Svensson i Grönvik sade något om det psykologiskt lämpliga med en sådan åtgärd i fråga om prisrabatterna, som föreslås i reservationen. Jag skulle vilja säga, att ur psykologisk synpunkt skulle man inte kunna företaga sig något olämpligare än att nu minska på prisrabatterna och förmålningsersättningarna och därigenom pressa priserna en smula i höjden. Det skulle otvivelaktigt få till effekt, att de fackligt organiserade arbetarna ganska snart skulle komma att företa löneframstötter utan hänsyn till den ekonomiska politik, som förts från riksdagens sida och som ju syftar till att förhindra inflation.

Jag tror inte att man skall förbise den sidan av saken, att spänningen mellan priserna och lönerna kan bli för stark på arbetarfronten. Det kan bli för hårt att av hänsyn till den ekonomiska politik, som statsmakterna velat föra, hålla sig kvar i lönelägen, som inte motsvara full kompensation för kristidens kostnadsstegringar och som man har medel att förbättra, om samtidigt riksdagen fattar beslut, som ha direkt stegrande inverkan på levnadskostnaderna, låt vara i ringa mån. Detta kommer, säger jag, att få den psykologiska effekten att benägenheten och viljan att stödja statsmakterna i deras ekonomiska strävanden bli mindre.

Det är dessa synpunkter, som jag i huvudsak velat anlägga och som väl också varit de väsentliga för utskottsmajoriteten vid dess ståndpunktstagande.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Denna fråga sönderfaller ju i två skilda avdelningar, dels frågan om prisrabatterning å vissa livsmedel, dels frågan om förmålningsersättningar. Debatten har förut, i anföranden av först herr Svensson i Grönvik och sedan av herr Bergström, väsentligen rört sig om prisrabatterningarna, och jag skall också börja med den frågan.

Herr Bergström sade att tiden ännu inte var mogen för en avveckling av prisrabatteringssystemet. Det kan bli svårare tider för vårt folk, sade han, och det är alltså för tidigt att nu tänka på en avveckling. Någon avvecklingsprocess har heller inte föresvävat mig vid denna frågas behandling, men jag anser att inkomstgränserna inte äro lämpligt avvägda och att de böra kunna justeras, oavsett om man siktar till en avveckling eller inte, men naturligtvis bör rabatteringssystemet avvecklas så snart som tiden det medger. Taxeringsvärdeavgränsningen är emellertid så pass hög, att vi med de nuvarande normerna i vissa, kanske extrema fall komma upp till sådana inkomster på 8 720 kronor, som äro berättigade till rabattkort, och det kunna vi väl vara överens om inte är rimligt. Även vid inkomstbelopp som 6 840 kronor, i lägsta ortgruppen och räknat för en 4-barnsfamilj, bör ju inkomsttagarna inte rimligen kunna behöva statsbidrag för inköp av ifrågavarande livsmedel. Jag och många med mig ha den uppfattningen, att även om vi finna, att hela systemet för närvarande måste accepteras, dessa inkomstgränser dock inte äro lämpligt avvägda med hänsyn till nu erforderliga behov. Gränserna kunna justeras, och den justering som föreslås är så pass måttlig, att den inte borde kunna väcka något större motstånd, om man vill genomföra en lämplig avbalansering på området.

Herr Bergström yttrade, att ovilja naturligtvis kan förekomma mot det nuvarande systemet och mot de gränser som förefinnas; i propositionen ha ju

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

redovisats rätt många anmärkningar. Men då invänder han, att var man än sätter en gräns, kan det förekomma ovilja däremot. Det kan bero på surhet, olust och han anförde åtskilligt sådant, som skulle ligga bakom klandret mot dessa gränser. Ja, herr Bergström, man behöver inte tillgripa vare sig olust eller surhet eller någon annan unkenhet för att förstå, att det kan finnas berättigade anmärkningar emot de gränser som sätts här. Det kan helt enkelt vara ett rationellt övervägande, och jag tror att den kritik, som kommit ifrån livsmedelsnämnder och livsmedelsstyrelser, inte beror på vare sig surhet eller olust eller något sådant, utan helt enkelt på att man finner det stötande att människor som äro i goda ekonomiska omständigheter dock få rabattkort, få statsunderstöd på detta sätt. Man anser ur olika synpunkter, både sociala och ekonomiska, olämpligt, att dylikt stöd tilldelas människor i sådan ställning att de mycket väl kunna klara sig detta förutan.

Sedan skall jag be att få säga några ord om förmalningsersättningarna, som herr Bergström också var inne på. Han yttrade att det förnämsta skälet emot vidtagande av en sänkning i fråga om dem var den inverkan detta skulle få på levnadskostnadsindex i stegrande riktning. Det är klart att det kommer att ha någon liten inverkan där, men det yrkande, som är framställt i reservationen, begränsar sig till två kronors sänkning av förmalningsersättningarna, och dessa två kronors sänkning skulle höja levnadskostnadsindex med endast $\frac{3}{10}$ av en enhet, alltså en mycket liten höjning. Herr Bergström säger vidare att detta dock skulle ha en återverkan på framför allt lönearbetarnas hållning nu. Man skulle ha att vänta löneframstötter, säger han, då lönerna inte blivit helt kompenserade, etc. Detta ger mig anledning göra en jämförelse emellan vetepriset och levnadskostnadsindex och även mellan veteprisindex och index för lönerna inom industri, hantverk, handel, samfärdsl och allmän tjänst. Jag skall i detta sammanhang också be att få anföra, vad jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 75 vid 1941 års riksdag yttrade om syftet med förmalningsersättningen. Den tiden låg alltså frågan om förmalningsersättningar och prisrabatterning under jordbruksutskottets behandling men flyttades senare över till statsutskottet. Om förmalningsersättningen yttrar jordbruksutskottet: »Syftet med densamma är att förhindra att de höjda producentpriserna på brödsä skola medföra en ökning av mjölpriserna.» Det är en mycket klar och koncis framställning av syftet med denna åtgärd.

Jag skall som sagt här be att få anföra några siffror, som jag tror det kan vara anledning att hålla i minnet. Vid en jämförelse befinnes att veteprisets index från åren 1907—1913, då det hade bassiffran 100, stigit 1925 till siffran 147 och 1943 till siffran 153. Levnadskostnadsindex har från bassiffran 100 år 1913 stigit till 176 år 1925 och till siffran 240 år 1943. Går man till index för löner inom industri, hantverk, handel, samfärdsl och allmän tjänst, befinnes, att det från bassiffran 100 år 1913 stigit till 216 år 1925 och till omkring 330 år 1943. Det betyder — jag begränsar mig nu till de senaste 18 åren, alltså tiden 1925—1943 — att under denna tid veteprisets index stigit med 6 enheter under det att levnadskostnadsindex samma tid stigit med 64 enheter och att löneindex samma tid stigit med omkring 114 enheter. Tiden 1925—1943 har alltså levnadskostnadsindex stigit med mer än 10 gånger hastigare takt än veteprisets index, eller med andra ord: vetepriset har behövt mera än 10 år för att ernå samma stegring som på ett år vunnits av alla de tjänster och nyttigheter, som tillsammans utgöra levnadskostnaderna och påverka levnadsstandarden.

Om man så går till jämförelser mellan veteprisindex och löneindex under de senaste 18 åren från 1925 till 1943 ha lönerna enligt index stigit med 19 gånger hastigare takt än vetepriset. Man kan också säga det så, att vetepriset under

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

dess 18 år inte stigit så mycket som lönerna genomsnittligt stigit under ett år. Särskilt bör bemärkas, att under de båda senaste åren vetepriset enligt index sjunkit med 6 enheter, från 159 till 153, under det att löneindex stigit med 32 enheter, från 298 till 330.

När nu herr Bergström så hårt tryckte på den inverkan, som denna lilla reducering som här föreslås av reservanterna skulle ha på det allmänna index och vilka känslor och reaktioner detta skulle framkalla på löntagarhåll, tycker jag att de här siffrorna borde ge honom anledning att något revidera sin uppfattning. Jag skall inte spinna vidare på detta ämne, även om dessa jämförelser kunde ge anledning till mångahanda reflexioner. Jag tror emellertid att den som vill kallt och nyktert se på dessa saker måste utifrån dessa siffror finna denna statssubvention till alla, både rika och fattiga, både miljonärer, medelklassare och de som äro sämre ställda — för alla betalar staten en mellanskillnad på deras brödsäd — irrationell och orimlig. Detta har varit grunden för det yrkande reservanterna ställt, och i överensstämmelse därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till dels reservationen 1) på s. 10 och dels till reservationen 2) på s. 11, båda med herr Johan Bernhard Johansson som första namn.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr Svensson i Grönvik har närmare utvecklat de synpunkter som jag alltid anlagt på denna fråga om rabatterningssystemet. Det är väl ingenting som kan ge så klagande bevis för det orättvisa tillerkännandet av rabattkortsförmånen som det förhållandet, att man tar taxeringsvärdet på en fastighet som mätare av behovet av bidrag till lindrande av krissvårigheterna. Jag känner en smula till hur det kan vara i det hänseendet på många håll. En person arrenderar kanske ett litet ställe, taxerat för 10 000 kronor, som skulle vara gränsen här, men så har han skulder på inventarierna och en del andra ekonomiska besvärligheter, och han är inte berättigad till rabattkort. Varför skall det vara på det sättet, då taxeringsvärdet inte är detsamma som inkomsten? Och varför skola särskilt mindre jordbrukare ställas i särklass då det gäller att få ut rabattkort? Vi måste i alla fall erkänna att rabattkorten gjort mycken nytta i många fattiga hem, och jag är därför inte alls av den åsikten att rabattsystemet skall avvecklas, i varje fall inte för fort.

En annan sak som jag också begärt ordet för att yttra mig något om är förmalningsersättningarna, som herr Bergström även var inne på. Det är så ömtåligt detta att sänka förmalningsersättningen, säger han och anför en hel del motiveringar till stöd för sin uppfattning i det avseendet. Men herr Bergström visade inte alls någon omtanke då det gällde jordbrukarna. Det gäller alltså den där ersättningen på två kronor som de haft på förmalningen. Jag har själv några gifta karlar i min tjänst, och förmalningsersättningen har varit till väsentlig lättnad för dem. De ha 900 kg brödsäd och ha haft 2 kronor per säck i förmalningsersättning, vilket blir 18 kronor. Herr Bergström nämner inte ett enda ord om att borttagandet av denna ersättning skulle försäkra några svårigheter, och det kan man förstå, ty de beröda småbrukarna och lantarbetarna utgöra en mindre grupp, och den bör man i anledning därav kanske inte ta så stor hänsyn till. Däremot är man mycket villig att behålla kronor 6: 50 i förmalningsersättning till handelskvarnarna. Jag skulle med stor glädje ha sett att herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet lagt fram förslag om införande av rabattkort även på mjöl, ty man tycker det är onödigt att staten skall betala ut så pass mycket pengar i förmalningsersättning som kommer en hel del större inkomstagare till godo, sådana som säkerligen ha mycket god råd att betala både vad mjölet kostar, spannmålsin-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

köp, förmalning och allt utan något statsbidrag. Rabattsystemet borde även ta hänsyn till dylika omständigheter.

Om man tar bort förmalningsersättningen för löneförmalning och bibehåller den för annan, kan man också ställa frågan: kan detta vara ett riktigt system? Man skyller då på att det gått åt litet mera till producentbidrag till mjölken, och så skall man ta igen de där i jämförelse med allt annat futtiga två miljonerna — ty det är väl ändå ett försök att åstadkomma en motivering, även om den inte kan vara tilltalande i dessa miljonrullningstider. Man kan då också ställa en annan fråga, nämligen om inte mjölken i alla fall har betydligt högre värde än det som nu åsättes densamma, i vilket fall det ju inte kan vara berättigat att försöka göra denna indragning.

Jag anser att rabattsystemet skall tillämpas efter inkomstskatteregler, oberoende av om man får lönen i kontanter eller i form av jordbruksprodukter. Jag skall nämna ett exempel som är mycket passande vid detta tillfälle. Det var en jordbrukare hemma som slutade som bonde och i stället gick ut och dagsverkade. Jag sade åt honom en dag: Du hade väl lika bra kunnat fortsätta att vara bonde? — Nej, det här är mycket bättre, svarade han, nu får jag åtminstone se kontanter för dagen, det fick man aldrig när man var jordbrukare. I många fall bedömer man nog jordbrukens och småbrukens lönsamhet litet olika och försöker iakttä en viss sparsamhet när det gäller dem. Jag tycker det är oriktigt, när detta nu sker i fråga om s. k. löneförmalning och rabattkort.

Jag skulle därför till sist vilja uttala som min förhoppning, att utskottet ändrar sin inställning och att, om de här olyckliga tiderna skola fortsätta och om herr statsrådet lägger fram en proposition i detta ärende till kommande år, han då inte tar taxeringsvärdena som grundval för ett bedömande utan sätter en inkomstgräns. Jag hoppas också han i så fall samtidigt betänker möjligheten att slopa förmalningsersättningen men i stället föreslår rabattkort också för mjöl. Ty det känns litet hårt att stora inkomsttagare skola få billigare mjöl på grund av att staten anslår medel, när detta för dem inte betyder någonting alls. Brödbiten är ingenting för dem, räknat såsom utgift. De kunna säkerligen betala den merkostnad en utebliven förmalningsersättning drar med sig och mycket mera, det rubbar inte på något sätt deras starka ställning. Det är ett hån emot de fattiga att man på detta sätt skall dra in förmalningsersättningarna men samtidigt betala ut sådan åt dem, som ha god råd att betala vad varan kostar i den allmänna handeln.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Då vi inom jordbruksutskottet haft att syssla med ett annat slag av subvention, nämligen subventionen av socker, har jag under åtminstone ett par år sökt påvisa det tokiga i att man med det låga sockerpris vi nu ha skjuter över kostnaderna på framtiden, och jag har velat att man inom utskottet skulle uttala sig för en höjning av sockerpriset.

Jag har i det fallet inte fått hjälp vare sig från höger- eller bondeförbundshåll. Jag vet inte om det är någon särskild historia med sockerbetorna, om man möjligen är särskilt rädd om dem, men det hindrar inte mig att då det gäller denna fråga här i dag yrka bifall till reservationen under punkt 1) på sidan 10. Jag skall inte gå in på den andra reservationen rörande brödsäden. Det är ju livsmedlet nr 1, och därvidlag kanhända det är känsligare att nu begära, att man skall minska förmalningsersättningarna.

Det är emellertid odiskutabelt att prisrabatteringen verkar ganska irriterande ute i bygderna. Det är många människor som på grund av exempelvis denna taxeringsvärdegräns, som nu gäller jordbrukare, och även andra förhållanden,

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

inte kunna få något med av dessa subventioner på livsmedel och som i själva verket ha svårare att kunna köpa vad de behöva än en hel del av dem, som nu bli i tillfälle att få med av desamma.

Jag skall, herr talman, inte utbreda mig vidlyftigare över detta ämne. Jag skall inte gå in på huruvida det kan vara anledning nu att skilja på arrendatorer och jordbrukare i fråga om subventioner, som här är föreslaget, men jag ber att få yrka bifall till reservationen på sidan 10 under punkt 1).

Herr Bergström: Herr förste vice talman! Om jag icke missuppfattade herr Hansson i Skediga, ville han göra gällande, att den grupp av jordbrukare, som reservationen syftar på, skulle vara ställd i någon särklass. Då vill jag påpeka — och jag har fått mina uppgifter bekräftade av kristidsstyrelseledamöter — att när det blir fråga om sådana jordbrukare, för vilka ett verkligt behov visar sig föreligga, vägras de icke rabattkort.

I anledning av herr Carlströms anförande nyss skulle jag vilja upprepa vad jag sade tidigare, att det gör detsamma var man sätter inkomstgränsen, ty denna ovilja kommer i alla fall att finnas kvar. Det är klart att om man går högt med inkomstgränsen, blir oviljan mera utpräglad och intensiv, men så länge det blir större grupper av medborgare, som ej åtnjuta detta understöd, så länge kommer det också att finnas människor, som äro gnatiga och sura och klaga. Det kan man vara övertygad om.

Det var närmast herr Persson i Falla som föranledde mig att begära ordet för replik. Jag förstår vart han vill komma, men jag kan icke riktigt uppfatta hur hans siffermaterial hänger samman. Om han kan påpeka, att priset på vissa industrialster under en viss tidsperiod gått upp i en mycket snabbare takt än vetepriset, så kan det väl icke utgöra något skäl för att man skall minska på det rabattstöd som utgår. Vi känna allesammans till, att bland de prisbildande orsakerna i fråga om mångt och mycket det i synnerhet är dyrare frakter för råvaror, som vi måst importera, och dyrbara framställningsmetoder för ersättningsvaror, som vi måst tillverka, som spelat in. Det är orimligt att komma med prisjämförelser av det slag som herr Persson i Falla här framförde. Det avgörande ur mina synpunkter är, att här ha vi den övervägande delen av landets medborgare som icke på långa vägar har fått full kompensation för kristidens kostnadsökning och att vi ha lyckats samla olika samhällsgrupper i en strävan att hålla tillbaka sina anspråk i detta avseende, på det att vi skola kunna med statsmakternas hjälp och stöd förebygga en penningförstörelse. Det skulle under sådana förhållanden vara — jag upprepar det — en ren utmaning till dessa kretsar att uppgiva sin lojalitet mot statsmakterna i detta stycke, om riksdagen med berätt mod fattade beslut att stegra deras levnadsomkostnader.

Jag skall i detta sammanhang upplysa om att om vi följa reservationen nr 1) pressas index upp med 0,3 enheter. Taga vi därtill reservationen nr 2), stegras index med ytterligare 0,4. Det är för all del inga imponerande siffror. Men alla känna till, att detta är en mycket ömtålig sak och att de risker, som sammanhånga med en uppressning till viss gränsav index, kunna få mycket allvarliga följder för vår ekonomiska politik. Därför skall också riksdagen iakttaga största försiktighet i fråga om angelägenheter av denna art.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Wallentheim: Herr talman! Det anförande herr Persson i Falla här höll för en stund sedan föranledde mig att begära ordet för att framföra ett par synpunkter. Det förefaller mig som om reservanterna ha stirrat sig blinda på vissa inkomstbelopp, som enligt deras mening skulle vara orimligt höga för

Anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m. (Forts.)

att överhuvud taget möjligheten till erhållande av rabattkort skulle stå öppen. Men jag tror att reservanternas på denna punkt i grund och botten icke tänkt igenom vad det är för realiteter som ligga bakom de siffror, som de i detta fall tagit fram. När man kommer med en siffra från Stockholms stad och talar om en inkomst på 8 000—9 000 kronor, där alltså möjlighet till rabattkort skulle föreligga, skall man å andra sidan icke glömma, att det därvid ändå gäller en familj med sex barn. Man kan naturligtvis alltid diskutera gränsbeloppen, men jag måste säga, att för en så betydande familj är detta belopp i och för sig icke någon orimlig summa, utan där kan man mycket väl resonera om i vad mån hjälp behöver lämnas denna barnrika familj.

Jag måste också säga mig, att det är litet egendomligt att från högerhåll få höra detta resonemang, ty från högerens sida brukar man alltid vara mycket angelägen om att påpeka, att man tänker på medelklassen och medelklassens intressen. På högerhåll brukar man gång efter annan säga, att hela vår socialpolitik är uppbyggd på sådant sätt, att de egentliga medelklasskikten få ingen hjälp; de bli bortglömda och få bära hårda bördor i det ena och det andra avseendet. Jag är förvånad över att man från högerhåll för ett resonemang, som i sak innebär, att dessa medelklasselement, i detta fall familjer med sex barn, som måste anses mycket hårt pressade, skulle komma att bli lidande.

Sedan kan man icke underlåta att i detta sammanhang ställa frågan, hur många familjer i dessa högre inkomstlägen det eventuellt kan vara tal om. Jag försökte få en uppgift om den saken genom att vända mig till Stockholms stads statistiska kontor. Det hade inga klara siffror att giva men kunde ändå lämna en del material, som belyser hur det i detta avseende ligger till. Den uppgift jag fick från statistiska kontoret gick ut på att det i Stockholm med dess 635 000 invånare vid senaste årsskiftet fanns i runt tal 100 familjer med sex eller flera barn. Man räknade med att av dessa ungefär ett tiotal befann sig i ett inkomstläge över 8 000 kronor. Mellan 6 000 och 8 000 kronor kunde det på sin höjd röra sig om ett par, tre familjer. Reservanternas förslag innebär i sak, att man för att eventuellt komma åt ett par, tre familjer, som man tycker befinna sig i ett högt inkomstläge, vill gå fram med en beskränkning av möjligheterna för tillerkännande av rabatt, som betyder, att hundratals och åter hundratals verkligt pressade människor skulle få sin ställning ytterligare försämrad. Jag tycker i sanning, att det är en blyxtbelysning av den egentliga andemening, som reservanternas i detta fall företräda.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet efter herr Bergströms första anförande, men detta observerades icke från talmannens sida. Jag kan därför nu begagna tillfället att få säga några ord i anledning av vad som här yttrats även från annat håll.

Herr Bergström sade i sitt första anförande, att jag talat om psykologiska verkningar. Han ville göra gällande att det var en utomordentligt dåligt vald tid ur psykologisk synpunkt att nu ifrågasätta att göra det sämre för dem, som hade det svårt förut. Han ville göra gällande, att i fortsättningen blir det ännu svårare och att detta skulle utlösa sig i en reaktion mot direkt löneökning, som skulle taga bort mycket mera än vad detta lilla stöd skulle giva. Ja, herr Bergström, men det är väl ändå att generalisera och i varje fall att ur mitt anförande läsa ut mycket mera än vad jag egentligen yttrat i detta fall. De människor, som avses i reservationen 1) på sidan 10, ligga väl ändå icke på ett sådant inkomstläge, att man kan utan mycket skicklig demagogisk begåvning få en opinion att reagera på den punkten. Jag tror icke att

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

det går att bilda en opinion mot detta. Men jag förstår, att han hade reservationen nr 2) i tankarna. Det var denna han tog i samma svep. Det var väl den opinion, som möjligen skulle kunna bildas i anledning av denna reservation, som föranledde honom att yttra sig på detta sätt. Ty med anledning av mitt anförande förelåg intet skäl att han yttrade sig på det sättet.

Sedan vill jag säga till herr Wallentheim, att vi ha icke enbart vänt oss till dem som bo i Stockholm, utan vi ha vänt oss till dem som bo över hela landet. Vi ha tagit upp icke bara sexbarnsfamiljer utan även fyrbarnsfamiljer. Det är givetvis ett axplock, och det kanske icke kan säga så mycket. Om man i det hänseendet talar om 100 familjer i Stockholm, så tror jag icke, att det spelar någon roll. Men hur är det — i varje fall enligt propositionen — här i Stockholm? Såvitt jag icke minnes fel, är det så, att dessa familjer minskats väsentligt. Varför? Jo, därför att inkomsterna ökats i sådan utsträckning, att även med nuvarande grunder möjligheten att erhålla rabattkort bortfallit. Därför synes det mig, att man icke kunde gentemot den reservation, som jag har mitt namn under, peka på att det skulle utgöra någon som helst fara vare sig i psykologiskt eller annat avseende, om man ginge in för att sänka detta taxerade belopp.

Men, mina herrar, när det gäller den andra gruppen, jordbrukarna, finnes det icke ett ord, icke en tanke ägnas åt dem. De leva vid jorden; de få reda sig själva; dem ha icke herrarna några bekymmer för, oavsett i vilket inkomstläge de äro. Det är detta jag tycker är rätt säreget. Vi jordbrukare tycka ändå, att eftersom vi äro medlemmar av detta samhälle, borde vi också bedömas som ur olika synpunkter samhällsnyttiga medborgare i samhället, åt vilka man skulle kunna ägna liten smula tanke jämfört med vad man ägnar andra grupper. Jag kan icke hjälpa, att jag icke kommer ifrån den reflexionen, när man icke med ett ord berört denna sida av saken.

Det är detta jag vill understryka. Jag vill icke ha någon favör för jordbrukets folk. Jag vill bara, att de skola åtnjuta *samma rätt* till de fördelar, som samhället ger andra medborgargrupper. Det kunna vi icke få fram på annat sätt än genom att de bedömas från samma utgångsläge, nämligen inkomstgränsen enligt gällande taxeringsförrordning och skatteform. Men herrarna tyckas icke på något sätt ha tanke på förändringar i denna punkt.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten många minuter. Jag har nämligen ingenting att tillägga utöver vad vår gruppleadare herr Svensson i Grönvik i tvenne anföranden uppskisserat. Men på grund av herr andre vice talmannens anförande skall jag, för att icke något missförstånd skall uppstå, be att få säga ett par ord. Vad han har sagt bör ej heller i riksdagens protokoll och folktopipressen få stå oemotsagt.

Jag avser det som han säger, att han icke fått någon hjälp av högern eller bondeförbundet, när det gällt sockret. Där hade han skisserat upp ett förslag att man borde, i stället för att staten skulle giva 25 miljoner kronor, höja sockerpriset ett par öre. Jag skall be att få informera herr andre vice talmannen, att då vi diskuterade denna fråga, uppträdde jag i debatten lika väl som herr Carlström och underströk uppfattningen på vårt håll, att det var oriktigt att taga ut dessa stora belopp av statsverket, när man hade möjlighet att få dem genom att endast med ett par öre höja sockerpriset.

Nu förstår jag, att herr andre vice talmannen menar, att det har icke så stor betydelse, vad en man i ledet från vårt håll säger. Men jag har dock velat påpeka, att jag försökt att så gott jag kunnat tala för vad jag anser riktigt.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen **Carlström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag är tacksam för att herr Hammarlund meddelade att han understött mina synpunkter i fråga om sockersubventionen. Men då jag sade, att jag icke fått hjälp från vare sig högern eller bondeförbundet, utgick jag från den ställning vi hade inom utskottet. Och, herr Hammarlund, där var jag tydligen ensam.

Vidare yttrade:

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr Bergström hade ett mycket underligt resonemang, som jag måste fästa uppmärksamheten vid. Han menade, att om industrivarorna stigit mera än brödsäden är det därför intet skäl att avveckla subventionen åt brödsäden. Jag förstår icke detta resonemang. Jag tycker, att om olika element i levnadskostnaderna utvecklat sig på sådant sätt, att brödsäden jämfört med alla andra element undan för undan förbilligats under det att de andra kostnadselementen stigit, vore det ganska rimligt att lägga subventionen på de element, där kostnaderna möjligen blivit orimliga, i stället för att lägga dem på de element, som i jämförelse med alla andra nytigheter förbilligats. Jag tycker, att mitt resonemang i den vägen är enkelt och att det för vanligt sunt bondeförnuft bör vara hållbart, under det att herr Bergströms resonemang är ganska egendomligt och svårförståeligt.

Sedan säger herr Bergström, att det är orimligt att komma med prisjämförelser sådana som Persson i Falla gjorde. Men herr Bergström har ingen motivering för detta påstående, utan det är bara ett löst påstående. Jag frågar herr Bergström: varför är det orimligt? Jag har visat upp, att under de senaste aderton åren, alltså från 1925 till och med 1943, har löneindex för samtliga löner inom industri, hantverk, handel, samfärdsel och allmän tjänst — alltså alla de stora huvudgrupper, som ingå i socialstyrelsens index — stigit med nitton gånger hastigare takt än vetepriset stigit under samma tid, och att vetepriset under dessa år alltså icke stigit så mycket, som lönerna genomsnittligt stigit under ett enda år. Dessa siffror har herr Bergström icke försökt att rikta någon anmärkning mot, utan de stå sig och de komma att stå sig. Varför är det orimligt att göra en sådan jämförelse, herr Bergström? Jag tycker, att den jämförelsen ligger naturligt till hands och måste göras.

Sedan säger herr Bergström, att sänkt förmalningersättning, såsom reservanterna ha föreslagit, skulle vara en utmaning o. s. v. Ja, det där är ju gamla folkmötejargongen, som jag icke trodde, att en så välbalanserad man som herr Bergström skulle begagna sig av i andra kammaren. Man behöver bara jämföra detta starka ord »utmaning» med de siffror, som jag förut här har nämnt, för att se, hur ihåligt detta resonemang är. Herr Bergström säger, att löntagarna icke fått full kompensation. Det är mycket tveksamt, om detta är riktigt, ty det har man aldrig gjort någon ordentlig undersökning om. Man har nämligen alltid räknat med timlöner, när man resonerat om kompensation eller underkompensation. Men då man talar om lönens köpkraft i förhållande till levnadskostnaderna, måste man räkna med årslönen, men någon undersökning med utgångspunkt ifrån årslönen har veterligen icke blivit gjord. Genom under kristiden stegrad efterfrågan på arbetskraft och mera fullständigt utnyttjande av tiden har årsinkomsten avsevärt förbättrats för stora grupper av arbetare, och därför är det i själva verket ytterst tveksamt, om talet om underkompensation verkligen har någon grund för dessa stora grupper. När det gäller en del andra grupper, exempelvis statstjänarna, är det nog riktigt att tala om underkompensation, men när det gäller de fria grupperna, är det säkerligen icke riktigt. Några siffror rörande den totala lönesumman har man som sagt icke att komma med.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Vidare säger herr Bergström, att ett beslut i enlighet med reservanternas förslag skulle medföra en stegring av index med $\frac{1}{10}$ enhet. Jag vet icke var herr Bergström har fått den siffran ifrån. Jag har låtit undersöka saken i socialstyrelsen, och jag har fått den uppgiften, att den riktiga siffran skulle vara $\frac{3}{10}$ enhet. Jag skulle tro, att den siffran är den riktiga. Skillnaden är ju mycket liten, men jag säger som man ju brukar säga: rätt skall vara rätt, och jag tror nog, att herr Bergströms siffra ligger i överkant. I varje fall är den inverkan, som kan ske beträffande index, mycket begränsad. Den saken är ju klar.

Herr Wallentheim fann ingenting orimligt i att en familj med sex barn och en inkomst av 8 720 kronor skulle komma i åtnjutande av prisrabatterning. Jag tycker icke heller att 8 720 kronor är en orimligt stor inkomst för en familj med sex barn, men jag anser nog fortfarande, att det är orimligt, att staten skall betala en viss del av en sådan familjs brödsädeskostnader. Slutligen lämnade herr Wallentheim ytterligare några sifferuppgifter, men de voro så obestämda, att jag anser mig kunna lämna dem åt sitt värde, vilket väl vid angivna förhållande icke kan vara synnerligen stort.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Under den här förda diskussionen har man mycket uppehållit sig vid frågan om relationen mellan spannmålspriserna och andra i levnadskostnadsindex ingående priser, och man har konstaterat, att spannmålspriserna icke höjts lika mycket som en hel del andra priser. Detta framkallade hos mig den reflexionen, att en diskussion från sådana utgångspunkter i nuvarande läge egentligen är ganska litet fruktbar. Det prissystem, vi ha i dag, är icke precis det prissystem, vi hade före kriget. Prissystemet har på grund av krisförhållandena på många punkter undergått väldiga förändringar, och om vi i vår prispolitik skulle utgå ifrån att man borde söka bibehålla relationen mellan priserna, sådana de voro före utbrottet av detta olycksaliga krig, som medfört så stora prisleförskjutningar, då skulle vi komma upp till en prisstegring, som jag är övertygad om att denna kammare skulle be Gud bevara sig ifrån. Man får väl taga varje sak för vad den är, och i den prispolitik, som genom det offentligas organ föres, får man försöka komma fram till en sådan prissättning, som utifrån de för varje produktion gällande kostnadselementen är i möjligaste mån riktig och rimlig. När det här gäller en fråga om de inkomstgränser, som man har velat fastställa och som redan nu gälla i fråga om rabatterna på livsmedel, så är det alldeles klart, att det är något som man kan diskutera nära nog i det oändliga. Man kan föra fram det och det skälet för att gränsen bör dragas där och där och andra skäl för att den bör dragas på något annat sätt. Varje prisrabatterning, som undviker en individuell behovsprövning och som utgår ifrån mera schematiska grunder, måste ovillkorligen, det ligger i systemets natur, medföra vissa schematiska verkningar. Den individuella behovsprövningen har ingen, såvitt jag kunnat höra, talat om här i dag, och det är nog också så, att den individuella behovsprövningen praktiskt taget är helt ogenomförbar eftersom den skulle lägga på kristidsnämnderna en arbetsbörda, som dessa redan nu mycket hårt tyngda kristidsorgan icke skulle mäktat bära. Då blir frågan den huruvida den gränsdragning, som har gällt sedan, jag tror 1942, är riktig. Det har bestritts av reservanterna, därvid de anfört exempel på hur familjer med ett rätt stort barnantal och med relativt höga inkomster blivit rabattberättigade. Vi ha i denna kammare vid åtskilliga tillfällen under denna riksdag rätt ingående debatterat befolkningspolitiken. Dylika offentliga debatter ha ju även förts utanför riksdagen. Därvid har man visat sig mycket angelägen om att träffa sådana anstalter, att familjer med flera barn skulle

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

kunna draga fram sina barnskaror. I denna tid, då mångahanda ting äro mycket dyrare än förut, är jag övertygad om att även de barnfamiljer, som reservanternas tydligen finna utgöra utmanande exempel, haft det ganska svårt att draga fram sina barn och bereda dem tillfälle att leva under något så när drägliga och hyggliga bostadsförhållanden o. s. v. Jag kan meddela, att vid de sonderingar, som i olika sammanhang gjorts för utrönande av hur konsumtionen förskjutit sig och hur köpfrekvensen utvecklats under krisens tryck, har man bland annat kommit underfund med icke blott att familjer med många barn icke äro i stånd att köpa ut de textilvaror, som de äro berättigade inköpa — det vore kanske orimligt att tänka sig, att de skulle kunna göra det, ty klädransoneringen är ju ganska schematiskt tillskuren — utan att det föreligger en ganska påtaglig underförsörjning, vilket uppenbarligen hänger ihop med att krisen har fört med sig en sådan belastning på dessa flerbarnsfamiljers ekonomi, att de tvingas göra inknappningar även på områden, där inknappningar icke äro särdeles önskvärda. Det synes mig, att när man bedömer denna fråga om rabatterning på matfett och mjölk, man icke alldeles kan bortse ifrån vilka förändringar i familjernas ekonomi, som krisen i övrigt har fört med sig. Jag tror, att man, om man tager hänsyn till detta och sålunda ställer in det hela i ett större socialekonomiskt sammanhang, skall finna, att den gränsdragning, som redan tidigare med riksdagens godkännande gjorts och som nu i propositionen på nytt föreslås, är socialt försvarbar.

Frågan om huruvida man, när det gäller jordbrukarna, skall gå efter taxeringsvärdet eller på någon annan grund är icke så helt enkel. Vi ha haft andra grunder förut, och vi ha övergivit dem därför att vi funnit dem icke vara invändningsfria. Man fann, att de medförde ganska mycket besvärligheter, och att de ledde till orättvisor. Man kallar ju alltid det för en orättvisa, när en regel drabbar ojämnt. Jag är medveten om att den nuvarande regeln lika litet som andra regler är idealisk, men det är mycket svårt att komma fram till någonting, som ur alla möjliga synpunkter är invändningsfritt. Det förefaller mig, herr talman, som om den regel, vi nu ha, i stort sett verkat så, att man kan acceptera den även för det nya budgetåret.

Jag har sagt, att man måste se denna fråga i sammanhang med den allmänna förändring av levnadsvillkoren, som inträtt under kriget. Man bör också se den i sammanhang med den prisstoppspolitik, som förts sedan hösten 1942. I dag kan man väl våga säga — det har för övrigt sagts från flera håll i dagens debatt — att denna politik visat sig leda till bättre resultat än vad någon av oss vågade hoppas, då vi den gången satte den i scen. Vi ha i stort sett lyckats bemästra prisrörelserna och nått fram till ett prissystem av en på det stora hela taget påfallande stark stabilitet låt vara att självfallet jämkningar på olika punkter av diverse skäl måst företagas.

Om riksdagen i dag skulle följa reservanternas linje i fråga om rabatteringen och förmalningsersättningen, så skulle det onekligen vara ett ganska uppseendeväckande steg och på många håll uppfattas såsom en uppbrottssignal ifrån den prisstoppspolitik, som statsmakterna hittills slagit vakt om. Det kan icke hjälpas, att den psykologiska verkan inom de breda befolkningslagren och på många håll inom näringslivet skulle komma att bli den jag nyss antydde, och därför skulle jag betrakta det såsom mycket olyckligt, om beslutet ginge i den riktningen.

Innan jag slutar, skall jag, herr talman, beröra en detalj, som herr Hansson i Skediga var inne på. Han värdjade till den folkhushållningsminister, som nästa år skulle komma att lägga fram förslag i ärendet, att i stället för generella förmalningsersättningar introducera rabattkort på mjöl. Ja, det är en tanke, som förefaller att vara mycket tilltalande, och en tanke, som vi inom folk-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

hushållningsdepartementet och livsmedelskommissionen ingående diskuterat vid ett tidigare tillfälle. Det visade sig emellertid vara praktiskt taget omöjligt att komma fram längs den vägen. Det är ju icke bara mjölet det är fråga om, utan också om de produkter som framställas av mjölet. Vi kommo underfund med att det, då det gäller mjöl, mjukt bröd, hårt bröd och allt annat som framställs av mjöl, är omöjligt att forma ut ett rabattsystem, som är tekniskt något så när lätthanterligt och samtidigt så beskaffat, att man når den avsedda sociala effekten. Jag tror, att jag omedelbart bör säga, att den, som nästa år kommer att fungera som folkhushållningsminister, torde få ursäktas, om han icke kan komma med förslag efter den linjen. Den enda väg, man kan gå, om man skall lyckas hålla tillbaka en prisstegring på spannmålsprodukter, är nog att bibehålla systemet med generella förmalningsersättningar.

Herr Bergström: Herr talman! Herr Persson i Falla var nog älskvärd att karakterisera min framställning som jargong. Om vi skola vara älskvärda, vill jag säga, att jag tyckte, att det var herr Perssons i Falla jargong av i fjol, som gick igen i hans anförande. De synpunkter jag anlagt ha varit sakliga, och de ha icke förtjänat en sådan karakteristik som den herr Persson i Falla gav dem. Jag hade fullgoda skäl, då jag varnade för att företaga något, som kunde stegra index och därigenom verka som en formlig uppmaning till människorna ute i landet att upphöra med att visa lojalitet gentemot statsmakternas prisstoppspolitik. Herr Persson i Falla kan vara övertygad om att om dessa två reservationer skulle accepteras av riksdagen, så komme lönestoppet mycket snart att brytas sönder och det på en mycket bred front. Är det dit herrarna vilja komma, så går det mycket lätt för sig.

Jag vill icke ge mig in i några lönepolitiska diskussioner med herr Persson i Falla. Jag vill bara påpeka, att han ändå har en känsla av att detta problem sammanhänger med graden av den compensation, som lönearbetare och andra fått under kristiden. Han började med att säga, att det vore tveksamt, huruvida icke lönearbetarna fått full compensation, men så tyckte han väl att detta argument icke var tillräckligt starkt, så han slutade med att säga, att varje påstående om att de icke fått full compensation vore oriktigt. Hur kan herr Persson i Falla säga något sådant? Alla våra kollektivavtal äro baserade på ramavtalet, som bygger på en i mycket hög grad begränsad compensation. Om sedan en del arbetare genom ackords- och övertidsarbete kommit upp i så höga årslöner, att de erhållit full compensation, så kan man väl icke därför påstå, att lönearbetarna i allmänhet erhållit hundra procentig compensation. Det är tvärtom så, herr Persson i Falla, att en hel del lönearbetare på olika arbetsområden ha det svårt och bekymmersamt. Deras inkomster äro mycket begränsade. Sockerarbetarna, som vi talat om förut i dag, ha, trots att de lyckats erhålla någon löneförbättring, mycket låga löner. Priserna äro däremot höga. Vi kunna konstatera, att många arbetarfamiljer i våra industrisamhällen icke kunna taga ut de livsmedelstilldelningar, som de varit berättigade att erhålla på sina kort. Att under sådana förhållanden försöka förmå riksdagen att minska rabattstödet och förmalningsersättningen är ganska hänsynslöst, herr Persson i Falla. Så gör man icke, allra minst som denna politik med rabatterning och förmalningsersättning från början har sammanhang med ramavtalspolitik. Det var ju närmast med hänsyn till rabatteringen och förmalningsersättningen m. m., som landsorganisationens ledning accepterade ramavtalspolitik. Att under sådana förhållanden gå in för en mera restriktiv politik beträffande prisrabatteringen och förmalningsersättningen skulle vara att bryta tro och loven gentemot den fackliga arbetarrörel-

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

sens ledning och formligen inbjuda den att frångå ramavtalspolitikens princip.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag har vid tidigare tillfällen motionerat och även tagit till orda i kammaren i denna fråga. Jag känner därför ett visst behov av att inför dagens votering säga ett par ord. Det är en detalj beträffande tilldelningen av rabattkort, som jag två gånger motionerat om för att få en ändring till stånd. I år har jag icke gjort det, därför att jag tyckt det vara hopplöst att försöka en gång till. Det gäller begränsningen till 10 000 kronors taxeringsvärde beträffande jordbrukare. Tidigare hade man en förmögenhetsgräns. Visst måste man erkänna, att även en förmögenhetsgräns icke, när det gäller jordbrukare, är fullt tillfredsställande, ty förhållandena kunna ju vara i hög grad växlande, men en sådan gräns är dock, såvitt jag förstår, bra mycket bättre än en gräns, som bestämmes till visst taxeringsvärde, som ju icke säger något om vederbörandes ekonomiska ställning. Ingenting hindrar ju, att en person, som har en egendom, taxerad till 20 000 kronor, och som således under inga förhållanden har rätt till nedsättning, har skulder, vilkas summa svarar mot eller överstiger taxeringsvärdet, och att han har en stor familj att försörja. Personer, som äga fastigheter med taxeringsvärde mellan 10 000 och 20 000 kronor, skulle endast efter särskild prövning erhålla rabattkort. Jag tycker, att man tog ett ofantligt steg tillbaka, när man gick ifrån förmögenhetsgränsen och införde denna taxeringsvärdegräns, som enligt min mening är principiellt oriktig och praktiskt olämplig. Reservanterna ha tagit upp den saken och förmena, att taxeringsvärdegränsen på 10 000 kronor skall gälla endast för jordbrukare som äger sitt jordbruk. Vad mena reservanterna med »äger sitt jordbruk»? Är det den formella äganderätten man åsyftar, att man alltså har fastebrev på egendomen? I så fall har man icke kommit långt med den där förändringen. Man når arrendatorerna, men de skuldsatta mindre jordbrukarna når man icke, och därför är deras förslag, så vitt jag förstår, icke tillfredsställande, även om det kan sägas vara ett litet steg i rätt riktning.

Ser jag på denna fråga i stort, måste jag för min del säga, att jag icke är särskilt glad åt den utformning av bestämmelserna som vi nu ha. Jag väckte 1942 en motion i denna kammare — samma motion väcktes i första kammaren av professor Ohlin — där jag begärde en utredning av hela det här problemet. Framför allt ville jag komma bort ifrån de generella rabatterna, som i lika hög grad lämnas till de rika som till de fattiga. Det är det principiellt sett mest stötande i hela anordningen, att man har generella rabatter å bröd. Motionen blev då avslagen. Jag kan nästan säga att den kom bort, om jag så får uttrycka mig, i hanteringen, på grund av den underliga utskottsbehandling, som ägde rum beträffande frågorna om de sociala rabatterna och jordbruksregleringen. Motionen gick nämligen till jordbruksutskottet, medan de sociala rabatterna behandlades av statsutskottet, och det går ju lätt att hamna mellan kvarnstenarna i ett sådant fall.

När man icke vid den tidpunkten sökte få till stånd en mera genomgripande översyn av det hela, tror jag för min del inte, att det är lämpligt att giva sig in i det nu, till viss del därför att de tre stora frågekomplexen, nämligen frågan om sociala rabatter, jordbruksregleringen och pris- och lönestoppet, äro så sammankopplade. Jag tror inte, att det är klokt att vi nu, när vi dragit det hela med oss så länge och vi, som vi förmoda, äro i ett mera framskridet stadium av krisen, skola riva upp det hela och göra om det.

När det gäller de familjer för vilka åtgärderna i första hand äro avsedda, alltså familjer med begränsade inkomster — det gäller många gånger stora familjer — har jag den erfarenheten, att krisen trycker hårdare nu än tidigare.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Vi ha ju sänkt inkomstgränsen flera gånger sedan vi startade detta system. Samtidigt har penningvärdet fallit och priserna stigit. Men jag har nämnt en gång förr, och det kan tåla sägas en gång till, att trots prisstoppet ökar pristrycket på de stora familjerna av den anledningen, att de varaktiga förbrukningsartiklarna såsom husgeråd, linne, skor, kläder och allt vad en stor familj behöver allt mer och mer slitas upp och måste förnyas och då till dagens höga priser. De fattiga familjerna ha ej några lager av sådant. De kunna därför ej reda sig under flera års kristid utan äro tvungna förnya dessa artiklar, vilka då betinga mycket högre priser. Detta gör, att man på detta stadium icke bör pruta på en del av de rabatter, som verkligen äro sociala rabatter. Både från social och teknisk synpunkt är det, anser jag, föga välbetänkt att nu giva sig in därpå. Jag skulle vara tacksam, om man i den här detaljen övergav taxeringsvärdesgränsen och återgick till att räkna med förmögenhetsgränsen. Jag har tidigare väckt motion härom, men den har ej lett till någon ändring.

I utskottets utlåtande på s. 8 näst sista stycket finnes det en liten detalj, som jag skulle vilja fästa uppmärksamheten vid. Där finnes återgiven en fullmakt för Kungl. Maj:t, vilken fullmakt är så lydande: »Utskottet förutsätter, att för den händelse mera genomgripande ändringar av reglerna för prisrabatteringen skulle befinnas böra vidtagas riksdagen höres, då detta utan olägenhet kan ske.» Vi ha givit en precis motsvarande, likalydande fullmakt åt jordbruksministern, när det gäller jordbruksregleringen. Förra onsdagen godkände riksdagen en uppstramning av denna fullmakt, varvid ströks den sista satsen »då detta utan olägenhet kan ske», varefter kvarstod önskemålet att mera genomgripande förändringar skulle föreläggas riksdagen. Då det nu här rör sig om ett fullständigt likartat arbetsområde, tycker jag det vore rimligt, om riksdagen gäve chefen för folkhushållningsdepartementet en fullmakt av samma form, som den fullmakt har, vilken vi förra onsdagen gävo jordbruksministern. Jag ber därför, herr talman, att denna sista sats i näst sista stycket på s. 8 måtte utgå ur motiveringen. Jag tror det är rimligt, att riksdagen, när denna krishushållning skall börja avvecklas, får vara med, när det gäller mera genomgripande förändringar. Det kan erinras om att dessa förvaltningsersättningar, som kosta så många miljoner och betyda så mycket, från början ej beslutades av riksdagen, utan av Kungl. Maj:t men i efterhand godkänts av riksdagen. Med denna lilla förändring i motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i övrigt.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag ber att få säga några ord till herr Bergström, som hade mycket starka ord att säga mig. Jag tyckte dock att innehållet bakom de starka orden ej var så imponerande. Han var upprörd över, att jag fällt uttrycket folkmötesjargong. Ja, det var med anledning av att herr Bergström med mycken patos utslungade ordet »utmanande» om reservanternas framställning, och jag har ingenting att ta tillbaka där. Herr Bergström kvitterade med att säga, att mitt anförande var en jargong från i fjol. Hårtill vill jag säga, att om herr Bergström menar att min argumentering rör sig på samma linjer som i fjol så håller jag med därom, ty i min statistiska jämförelse äro utgångssiffrorna desamma, som jag använde i fjol och som jag tidigare använt. Men jag har fört fram statistiken till den senaste tid, beträffande vilken siffror äro tillgängliga; uppgifterna äro således fullt aktuella i dag. Att jag alltjämt fört fram dem beror därpå, att ingen sökt vederlägga mig i dessa ting. Mina jämförelser ha stått oemotsagda. Herr Mårtens-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

son gjorde verkligen ett försök i föl, men det föranleddes väl mest av en missuppfattning av hela problemet. Vad han riktade sig emot låg väsentligen utanför saken, men eljest har ingen försökt på något sätt giva sig in i någon debatt om dessa jämförelser. Så länge jag icke på något sätt blivit vederlagd — jag anser denna sammanställning av siffror mycket beviskraftig — fortsätter jag att använda den och att göra den fullt aktuell.

Herr Bergström riktade sig mot någonting, som jag skulle ha sagt i slutet av mitt anförande. Såvitt jag uppfattade honom rätt och vet vad jag själv sade, var hans citat ej riktigt. Protokollet får väl visa, hur det förhåller sig därmed. Jag anser emellertid att hela hans långa resonemang, som byggde på detta citat, är felaktigt.

Herr Bergström slutade med att säga, att reservanternas framställning var ganska hänsynslös. Ja, det är också ett kraftigt ord, av det slag herr Bergström har så gott om i dag. Han brukar eljest icke ta till sådana ytterlighetsuttryck, men i dag är han verkligen på den sidan. I belysning av de fakta jag anför, tycker jag, att reservanternas framställning är mycket modest.

När det här talas så mycket om reservanternas mycket försiktiga justering av prisgränserna för rabatterna och av förmalningsersättningarna — jag vill framhålla att det ej är fråga om några genomgripande systemförändringar — och om vad dessa system betyda och vilka oerhörda verkningar de av reservanternas föreslagna justeringarna skulle få, därest deras framställning därom skulle bifallas, så måste jag säga — härvid vänder jag mig även till folkhushållningsministern, som var inne på samma resonemang — att sådana framställningar av saken måste vara mycket överdrivna. Om man har kvar dessa system för prisrabatteringar och förmalningsersättningar, men gör vissa justeringar, mycket små justeringar förresten, av gränserna, kan väl detta icke få så oerhörda psykologiska verkningar eller sätta hela vårt prissystem i rörelse, vilket man här sagt skulle bliu fallet. Det måtte vara en oerhörd överdrift i sådana resonemang. Men jag förstår naturligtvis, att man därmed når en viss effekt. Alla äro vi känsliga för prissystemets stabilitet, icke minst jag, men när man har så pass starka skäl för en framställning, som man har här, och därtill med siffror kan visa, vilka små verkningar de föreslagna justeringarna kunna få på dessa prissystem, har man väl kunnat göra en sådan framställning som reservanternas ha gjort. Man har både från första och andra statsmaktens sida och genom deras samfälliga beslut utsatt vårt prissystem för mycket starkare påfrestningar i oträngt mål än vad det här skulle bli fråga om.

Sedan vill jag säga ett par ord till herr Svensson i Ljungkile, som i anledning av att taxeringsvärdesgränsen föreslagits skola bortfalla för den, som icke äger sitt jordbruk, under det att den alltjämt skulle finnas kvar för den, som äger sitt jordbruk, frågade vad reservanternas mena med uttrycket »äger sitt jordbruk». Ja, vi mena med »äger» precis vad man enligt allmänt vedertagna äganderättsbegrepp menar, då man säger att någon äger någonting. Vill sedan herr Svensson i Ljungkile ha en mera rättsfilosofisk utläggning om vad »äger» betyder, ber jag honom vända sig till professor Lundstedt på uppsalabanken, som möjligen kan giva honom en närmare belysning av den frågan.

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Det var inte av rättsfilosofiskt intresse jag framställde frågan om vad reservanternas mena med »äger sitt jordbruk». Vad som intresserade mig var det sociala och reella innehållet i den regeln. Reservanternas ha föreslagit, att man skall hålla sig till taxeringsvärdegränsen för den, som formellt äger sitt jordbruk. Den regeln blir ungefär lika orättvis som den regel vi nu ha. Man hjälper arrendatorerna men icke de mind-

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
re jordbrukarna i övrigt. Vill man att bestämmelserna på den punkten skola vara rättvisare, bör man övergå till en förmögenhetsgräns.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag ber att få göra herr Svensson i Ljungskile uppmärksam på att det inom de angivna gränserna finnes möjlighet till individuell prövning i det särskilda fallet beträffande jordbrukare, om det finnes anledning därtill. I sådana fall, som herr Svensson i Ljungskile omnämnde, där alltså skuldsättning förekommer, kan en ägare av ett jordbruk över denna taxeringsgräns likväl få rabattkort, om förhållandena giva anledning därtill.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Om jag fattat saken rätt gäller det, som herr Persson i Falla senast talade om, i de fall, där taxeringsvärdet är mellan 10 000 och 20 000 kronor. Därutöver finnes icke denna möjlighet, och därigenom är det hela lika ihålligt.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Innan debatten avslutas, skulle jag vilja giva uttryck för några reflexioner.

Jag har ingenting att invända mot den uppfattning, som framförts från socialdemokratiskt håll i denna fråga, ty jag tycker att deras resonemang är riktigt. Jag skulle emellertid här vilja göra en påminnelse. Vid årets remissdebatt anförde min partikamrat, herr Linderot i första kammaren, att vi under perioden 1938—1941 hade det högsta antalet understödstagare i fattigvården med så och så många, enligt senaste årgång av statistisk årsbok. Detta påstående föranledde kilometerlånga utläggningar i den socialdemokratiska pressen mot, som man menade, ett medvetet försök från vår sida att vanställa den ekonomiska utvecklingen och giva intryck av att vårt folk fått så mycket sämre under kriget. I dag skola vi fatta beslut om rabatter, som innebära, att vi måste giva statligt understöd åt 2,4 miljoner och styvt det av Sveriges medborgare. Två tredjedelar av medborgarna alltså måste få understöd denna väg. Vad har man för motivering härför? Jo, man anser detta nödvändigt för att fullfölja den lönestoppspolitik, för vilken man engagerat sig så hårt.

Om herr Persson i Falla vill ha goda argument mot sina socialdemokratiska vedersakare, då skulle han följa med litet grand i den diskussion, som föres mellan socialdemokrater och kommunister i denna fråga. Från socialdemokratiskt håll ställer man nämligen gratis till förfogande åt honom alla tänkbara argument för att bevisa, hur bra man klarat upp saker under kriget. När vi kommit så långt i denna politik, att nära hälften av befolkningen skall ha understöd på sådana vägar, då tycker jag det är på tiden att säga halt.

Beträffande herr Persson i Falla vill jag vidare säga, att man vet faktiskt icke, hur man skall tolka hans metoder att göra jämförelser. Han jämför här utvecklingen av vetepriset under en så och så lång period med utvecklingen av arbetslönerna och levnadskostnadsindex, och så säger han: så och så litet har vetepriset stigit, medan däremot de andra posterna stigit så oerhört mycket. Jag måste vända mig mot sådana jämförelser överhuvud taget. Herr Persson i Falla vill väl inte påstå, att därför att skatteindex stigit så och så mycket veteindex ovillkorligen skall stiga, om ej lika mycket, så likväl mera än fallet blivit. Men jag kan ej godkänna den konsekvensen av hans resonemang, att man skall anlägga samma betraktelsesätt på en vara som på den mänskliga arbetskraften, när det gäller att mäta den. Det är väl obestriddligt, att det har skett en förändring beträffande kostnaderna för att framställa vete. Det är ju betydligt mera fördelaktigt att framställa vete nu än tidigare i förhållande till prisnivån, att döma av uppgifter från jordbrukare, som framför allt producera

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

vete. På de stora jordbruken, som ha ekonomiska förutsättningar att driva rationell jordbruksproduktion får man inte någon dålig avkastning. De ha inte en dålig förräntning, trots att vetepriset undergått en så relativt ringa förändring, som herr Persson i Falla talade om. Men räntabiliteten på dessa jordbruk har icke försämrats utan oavbrutet stigit, vilket också framgår av jordvärdets förändring. Jag måste alltså vända mig mot att man gör sådana jämförelser, när man skall argumentera för en viss ståndpunkt i prisfrågor.

Jag har, herr talman, naturligtvis icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Man kan i och för sig beklaga att läget skall vara sådant, att man skall behöva på dessa omvägar understödja två femtedelar av landets befolkning, men man kommer ju ej ifrån själva fakta. Jag går inte in för det därför att jag anser att man skall vidmakthålla lönestoppspolitiken, men när denna nu gäller och jag inte för ögonblicket ser någon praktisk möjlighet att få den förändrad inom överskådlig tid, så är det enligt min övertygelse nödvändigt, att man på dessa vägar åtminstone försöker hålla de sämst ställda skadeslösa i någon liten mån.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag tycker att herr Hagberg resonerar litet konstigt, och det är kanske inte så egendomligt, eftersom han förmodligen här är inne på ett för honom ganska främmande område. Beträffande att anställa jämförelser mellan olika ting, exempelvis mellan löner och levnadskostnader och de särskilda element, som ingå i levnadskostnaderna, så tycker jag dock att herr Hagberg borde ha något klarare begrepp. Han finner det fullkomligt orimligt med den jämförelse, som jag har gjort, och han säger att han vet inte hur man skall betrakta det, ty det går över alla möjligheter att kunna föra ett riktigt resonemang om det.

Jag tycker ändå att det borde även för herr Hagberg vara tämligen klart, att när man ställer veteprisindex i relation till löneindex, så gör man det därför att de stora konsumentgrupperna ju skola köpa något — bl. a. mjöl och bröd — för sina löneinkomster. Om lönerna ha stigit i 19 gånger hastigare takt under senare år än vad vetepriset har gjort, bör det ju ha något att säga även herr Hagberg. Kan inte herr Hagberg inse att genom denna löne- och prisutveckling har brödsäden i realiteten oerhört förbilligats och att statssubventionen därför måste te sig orimlig? Om jag sedan ställer veteprisets index i förhållande till levnadskostnadsindex, så bör det också ha något att säga herr Hagberg. I levnadskostnadsindex ingå mångahanda ting. Herr Bergström i Hälsingborg talade om det för en stund sedan. Däri ingår en hel del varor, som stigit förhållandevis mycket mera än vad vete och råg gjort, och detta är naturligtvis riktigt. Utom dessa livsmedel ingår där en hel del industrivaror.

Nu säger herr Hagberg, att man måste tänka på att kostnaderna för att framställa vete ha minskats så oerhört under denna tid, och det är avgörande. Nå, men industrivarorna då? Här talas det om att jordbruket behöver rationaliseras. Jordbruket är så oerhört efter, säger man. Vi måste få en rationell jordbruksdrift, så att vi kunna få fram varorna billigare och få en bättre lönsamhet för jordbrukets utövare. Industrien är själva mönsterexemplet för oss i fråga om rationaliserad drift. Därifrån skola vi hämta våra förebilder. Kan man inte då ställa det anspråket också på industrivarorna, att de skola förbilligas genom rationell drift? Eller är det bara jordbruksprodukterna som skola levereras till mycket billiga priser, och dessutom subventioneras till konsumenterna, under det att industrivarorna stiga och på det sättet belasta levnadskostnaderna utan att man finner något anmärkningsvärt i detta och, så-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

vitt jag förstår, utan att herr Hagberg har ett enda ord att anmärka emot den saken? Han vill inkassera förändringarna i jordbruksdriften endast i den riktningen, att då kan jordbruket leverera så mycket billigare; men det är ändå inte nog utan staten skall dessutom belastas med kostnader för konsumenternas bröd.

Jag tycker att herr Hagbergs resonemang är alltigenom orimligt och oriktigt, det måste jag säga.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har ingenting emot att man överflyttar resonemanget på industrivarorna, men här gäller det ju faktiskt inte dem. Jag har i annat sammanhang gått till attack mot de dyra industrivarorna. Vi ha sagt, att monopolen ha skörtat upp dem, bland annat i fråga om bostadsproduktionen, men då har jag inte hört att herr Persson i Falla anlagt de synpunkter, som han framfört i dag.

Herr **Mosesson**: Jag ber, herr talman, att få hemställa, att det yrkande, som herr Svensson i Ljungskile gjorde beträffande uttrycket att ändringar icke böra vidtagas utan att riksdagen höres, nämligen att tillägget »om detta utan olägenhet kan ske» måtte utgå. Då konstitutionsutskottet håller på med granskning av statsrådsprotokollen och fråga blir, huruvida regeringen av riksdagen har fått rätt att göra det och det, så är det ju alltid önskvärt att det är klara verba ifrån riksdagens sida, då så kan ske.

Vi antogo ju i förra veckan jordbruksutskottets förslag, och där stod det att större förändringar icke skulle vidtagas utan att riksdagen hördes därom. Nu finns här tillägget »då detta utan olägenhet kan ske». Detta uttryck är just ett sådant som gör det ovisst, huruvida riksdagen verkligen har uttalat önskan om att ändring icke skall ske utan riksdagens hörande eller om den blott mera platoniskt har hemställt därom.

Då det ju inte härvidlag kan vara någon större ändring, skulle jag vilja hemställa, att kammaren ville besluta i enlighet med herr Svenssons i Ljungskile förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först beträffande utskottets hemställan under punkten a) propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten a) av utskottets förevarande utlåtande nr 205, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten a).

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Härefter gav herr talmannen beträffande utskottets hemställan i punkten b) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del, dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Persson i Falla, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten b) av utskottets förevarande utlåtande nr 205, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten b).

Slutligen framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den av herr Svensson i Ljungskile under överläggningen föreslagna ändringen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mosesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 205, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den av herr Svensson i Ljungskile föreslagna ändringen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering med den av herr Svensson i Ljungskile under överläggningen föreslagna ändringen, att orden å s. 8 rad 4 nedifrån i utskottets tryckta utlåtande »då detta utan olägenhet kan ske» skulle utgå.

§ 16.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

*Åtgärder för
främjande av
matematisk-
naturveten-
skaplig forsk-
ning.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 207, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Wiberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet i första hand för att framföra mitt tack till statsutskottet för den välvilliga behandling, som utskottet ägnat det av mig och mina medmotionärer framförda önskemålet om en utredning i syfte att få till stånd förbättrade förutsättningar för den grundläggande naturvetenskapliga forskningen i vårt land.

Utskottet säger sig för sin del ha blivit övertygat om att starka skäl tala för att en utredning bör komma till stånd rörande vilka åtgärder, som kunna finnas påkallade för främjande av denna forskning, i främsta rummet vid universiteten och Stockholms högskola. Det är naturligtvis nu min förhoppning, att riksdagen skall följa ett enhälligt statsutskott och sålunda besluta skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t och att en sådan skrivelse inom en icke avlägsen framtid måtte föranleda positiva förslag. Jag vill särskilt understryka, att ett effektivt stöd åt den grundläggande forskningen är ett av de allra viktigaste leden i vår kulturella såväl som vår materiella fredsberedskap. Det är också betecknande, att i de anglosachsiska länderna mycket stor uppmärksamhet nu ägnas åt hithörande frågor och att i England framlagts förslag om en högst väsentlig förstärkning av statsanslagen till universitetens naturvetenskapliga forskningsinstitutioner. Vi här hemma, som förskotats från krigets olyckor, böra icke se mindre vidsynt på dessa viktiga frågor utan klart erkänna, att de belopp, som nedläggas på forskning och för att förbättra forskarnas villkor, icke äro utgifter i vanlig bemärkelse utan investeringar, som kunna ge en mångdubbel avkastning i framtiden.

I detta sammanhang kan jag emellertid icke underlåta att ge uttryck åt en viss undran inför den politik, som i detta hänseende förts och alltjämnt föres från vårt största statsuniversitets sida. Det förhåller sig nämligen så, att Uppsala universitet förfogar över en betydande s. k. reservfond, som uppkommit genom inkomstöverskott från universitetets fastigheter och vilken även tillföres besparingar på vissa avlöningsanslag. När statsmakterna vid krisens början nödgades såsom ett led i det allmänna besparingsprogrammet beskära universitetens forskningsanslag, förutsattes uttryckligen, att universitetsinstitutionerna skulle erhålla gottgörelse härför från reservfonden. Så har också i viss utsträckning skett men ingalunda i den omfattning, som universitetens inkomster av skogar och fastigheter o. s. v. i och för sig skulle ha medgivit. I själva verket har reservfonden under krigsåren oavslåtligen vuxit och uppgick vid ingången av detta budgetår till icke mindre än 470 000 kronor. Det synes mig föga rationellt av universitetsmyndigheterna att låta så stora belopp, varöver de äga förfoga oberoende av Kungl. Maj:t och riksdagen, stå inne på bank till ingen nytta, samtidigt som viktiga forskningsuppgifter bli eftersatta av brist på medel. Enligt min mening bör universitetet ha grundad anledning att redan nu låta på pungen och visa sina egna forskare en något större generositet än hittills.

En annan sak, som jag icke heller kunnat undgå att observera, är att vissa av de frikostiga anslag till teknisk-vetenskaplig forskning, som riksdagen under senare år anvisat på handelsdepartementets huvudtitel, hittills endast i ringa utsträckning tagits i anspråk. Av de 877 000 kronor, som vid budgetårets början funnos tillgängliga för teknisk-vetenskaplig forskning i allmänhet, återstodo sålunda, sedan tio månader av budgetåret förflutit, icke mindre än 684 000 kronor. På liknande sätt förhöll det sig med anslagen till bygg-

Åtgärder för främjande av matematisk-naturvetenskaplig forskning. (Forts.)
nadsforskning, till undersöknings- och försökskostnader vid statens uppfinnarnämnd o. s. v. Om det är så, att relativt rikliga medel stå till förfogande för tekniska forskningsuppgifter, under det att den grundläggande naturvetenskapliga forskningen brottas med stora ekonomiska svårigheter, har man all anledning att erinra om att när anslag första gången åskades för tekniskvetenskaplig forskning föredragande departementschefen underströk, att möjlighet borde beredas de vid statsuniversiteten och Stockholms högskola arbetande forskarna att göra sina synpunkter hörda vid anslagsmedlens fördelning. Det är icke tillfredsställande att för framtiden låta hundratusentals kronor reserveras på dessa anslag till teknisk forskning, och man bör enligt min mening skyndsamt inrikta sig på att ge ett handtag åt den knappare hållna, men lika outhärliga grundläggande naturvetenskapliga forskningen vid våra universitet och högskolor.

Jag ber endast att få tillägga, att en viktig uppgift för den av oss begärda utredningen just skulle bli att anvisa utvägar för en koordinering av samhällets stödåtgärder för forskningen, så att ingen gren av denna skall komma att oförtjänt ställas i skymundan.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Lundell*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 209, i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att befördra en förläggning av industriell verksamhet och hantverk till andra platser i landet än storstäderna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 210, i anledning av väckta motioner angående löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.

*Löne- och
anställnings-
förhållandena
för statsan-
ställda sjuk-
sköterskor
m. fl.*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Paulsen*: Herr talman! Då detta gäller en utredning om sjukvårdspersonalens löneförhållanden skall jag be att få skicka ett ord med på vägen.

Att det blir mer och mer ont om sjukvårdspersonal är utan tvivel beroende på den dåliga avlöning, som denna personal har. Detta gäller både sjukvårdsbiträden och sjuksköterskor, men jag tänker nu närmast på de utbildade sjuksköterskorna. Sjuksköterskorna i statstjänst äro lågt avlönade, om man jämför dem med lärarinnorna, och landstingens sjuksköterskor äro uruselt avlönade. De ha mer än 1 000 kronor mindre per år i lön än vad statens sjuksköterskor ha. Under sådana förhållanden kan väl ingen förundra sig över att den unga kvinna, som skall välja yrke, betänker sig mer än en gång innan hon går att välja sjukvården som arbetsfält. Förr i tiden hade kvinnorna inte mycket att

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

välja på, men nu vinka yrken ifrån alla håll, yrken, där man är mindre tvungen och där man inte riskerar att genom glömska eller misstag kunna vålla att en medmänniska får sätta livet till.

Nu talas det om att sjuksköterskeskolan har svårt att få in fullgoda elever, och man talar om att man bör minska på inträdesfordringarna. Vidare säger man, att sjukvårdsbiträdena ha svårt för att avancera. Jag hör inte till dem som vilja hjälpa sjuksköterskebiträdena att avancera till sjuksköterskor genom att minska fordringarna på skolunderbyggnad. Den saken bör hjälpas på det sättet, att staten genom stipendier och lån hjälper dessa unga kvinnor att skaffa sig i första hand den skolunderbyggnad, de förkunskaper, som erfordras för att kunna tillgodogöra sig undervisningen vid sjuksköterskeskolan. Vi skola komma ihåg, att detta är inte ett hantverk vilket som helst. Det är ett yrke, på vars utövande liv och död kan hänga. Giv oss så skickliga läkare som helst, förbättra och modernisera våra sjukvårdsanstalter men sänk standarden på sjukvårdens dagliga utövare och ni skola se, vart det leder hän med tiden!

Fordringarna på den som skall bli sjuksköterska måste vara höga. Den kvinna, som skall ägna sig åt detta, måste vara en verkligt förnämlig kvinna, och den utbildning, som man skall ge henne, måste vara i högsta grad högklassig. Sådant får man inte pruta på. Giv henne sedan en avlöning, som svarar mot hennes utbildning och ansvar, och jag är förvissad om att bristen på sjuksköterskor kommer att upphöra. Höj sedan standarden för sjukvårdsbiträdena genom att ge dem en kortare utbildning, och giv dem en lön, som svarar mot deras arbetsuppgift, och jag är övertygad om att även bristen på sjukvårdsbiträden kommer att upphöra.

Det kan väl i all rimlighets namn inte vara riktigt att sjukhusavdelning efter sjukhusavdelning skall avfolkas på grund av brist på personal! Här måste stat och kommun hugga i ordentligt för att avhjälpa detta, och kom sedan inte och bjud denna personal ett eller annat hundratal kronor mer i lön! Tänk på deras dåliga utgångsläge och kläm till så det känns, och jag är övertygad om att bristen på sjukvårdspersonal skall upphöra. Att handhava vår sjukhusvård på det sättet, att avdelning efter avdelning skall stängas i brist på personal, ha vi inte råd med. Det är ansvarslost. Men vi ha råd att betala vår sjukvårdspersonal ordentligt och kraftigt höja den urusla lön, som den för närvarande har.

Nu har statsutskottet hänvisat den blivande utredningen till landstingsförbundet, men är inte detta att sätta bocken till trädgårdsmästare? Det är ju landstingens löne delegation som håller sjukvårdspersonalens löner nere! Denna delegation har ju tillägnat sig alla de krassa synpunkter, som vi ifrån arbetarhåll alltid ha påtalat hos arbetsgivarna och som där mer och mer börja försvinna. Dessa krassa synpunkter har denna delegation ytterligare utökat och tillämpat dem på sjukhuspersonalen, och det är därför vi ha det ställt vid våra sjukvårdsanstalter såsom vi för närvarande ha.

Socialministern är inte inne, men jag skulle vilja uppmana honom att när han utser ledamöter i den kommitté, som skall utreda den här saken, han inte väljer någon av denna landstingsförbundsdelegation — den har redan dokumenterat sig sakna intresse för dessa människor — utan väljer personer som ha verkligt intresse för den personal, vars löneförhållanden de skola utreda.

Herr Sundqvist: Herr talman! Som en av motionärerna i detta ärende vill jag icke underlåta att uttala min tillfredsställelse över statsutskottets behandling av frågan. Saken är av mycket vital betydelse för hela sjukvården. Det är kanske icke så, som det nyss sades, att frågan om personalen på våra sjuk-

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

hus blir löst blott och bart genom löneförhöjning åt de anställda, men situationen är dock sådan, att löneförhållandena för närvarande, särskilt med hänsyn till den konkurrens, som råder om de unga kvinnornas arbetskraft, spela en ganska betydande roll.

Från sjuksköterskornas sida har länge framförts krav på att få en rimlig förbättring av löne- och anställningsvillkoren. Redan 1938 ställdes det ganska blygsamma kravet, att sjuksköterskorna med sin långa utbildning och sin ansvarsfulla ställning skulle åtminstone jämsställas med småskollärarinnorna. Så har ännu icke skett. Det har redan erinrats om att de statligt anställda sjuksköterskorna i lönehänseende ha det åtskilligt bättre än många sjuksköterskor anställda av landstingen, men även de statligt anställda ha enligt mitt sätt att se mycket berättigade krav att ställa. Om man tager hänsyn till att sjuksköterskorna dels måste ha en omfattande och delvis ganska kostsam utbildning, dels utföra ett arbete som är förenat med betydande ansvar, är det rimligt att de erhålla det erkännande i form av rimliga löner, som tjänsten betingar. Det kan i detta sammanhang, herr talman, kanske icke heller vara ur vägen att erinra om hur denna sjuksköterskornas ansvarsställning avsevärt skärpts under de sista åren. Det har vidare med all rätt erinrats om att sjuksköterskorna — icke minst den stora huvudgruppen avdelningssköterskor — ha ett sådant ansvar, att en förbättring av deras villkor icke kan uppnås endast genom bestämmelser om arbetstiden. Det är känt, att en sjuksköterska på en sjukavdelning skall ha sin tjänstgöring inom ramen av nio timmar om dagen med en dags ledighet var sjunde dag. Den som känner aldrig så litet till sjuksköterskornas arbetsförhållanden vet, att dessa arbetsbetingelser i ganska ringa utsträckning kunna upprätthållas. När sjuksköterskorna jämföra sin arbetssituation med andra likställda yrkesgrupper, har naturligtvis krav ställts från deras sida, att en justering av deras löner bör ske med beaktande av det särskilda ansvar som åvilar dem. Utskottet har glädjande nog givit sitt erkännande åt dessa synpunkter och tillstyrkt motionernas hemställan om utredning av frågan.

Jag har i detta ögonblick, herr talman, endast att — förutom att uttala min tacksamhet mot utskottet — kraftigt framhålla önskvärdheten av att den ifrågavarande utredningen mycket snart kommer till stånd. Jag finner det självklart, att i denna utredning också sjuksköterskor beredas representation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Birke*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld* samt herrar *Janson* i Frändesta, *Lundstedt*, *Hansson* i Skediga och *Lindmark*.

Herr **Hagård**: Herr talman! Jag hade tyvärr icke tillfälle att höra den föregående talarens hela anförande. Det kan därför hända, att jag kommer att upprepa något av vad han sagt.

Jag skulle först vilja understryka, att man både kan och bör se denna fråga ur en större synvinkel. Som bekant har ju vårt sjukhusväsende utvecklats kraftigt under de sista decennierna. Vi ha skapat goda förutsättningar för sjukvården i allmänhet och ha även under själva krisen gjort icke så litet. För närvarande stå vi inför den situationen, att ett visst stopp råder. Men i den mån krisen lättar ha vi att vänta en jätteexpansion på detta område.

Under allt detta har icke den inre utvecklingen inom sjukhusväsendet följt den yttre. Sjuksköterskorna stå kvar i sin gamla ställning. Detta beror på att man har svårt att komma ifrån den bundenhet till traditionen, som råder. Sjuksköterskorna ha icke ett yrke utan ett kall, heter det, och därför har man låtit dem stanna vid de löneförmåner de haft. Detta gäller dock icke

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

bara sjuksköterskekåren utan även andra befattningshavare inom sjukhusväsendet. Jag vill erinra om den gren som ombesörjer den ekonomiska förvaltningen. Där har man från början till stor del haft pensionärer anställda. Dessa ha dock under de sista tio åren ersatts med människor, som helt ägnat sig åt sitt uppdrag, men vederbörandes anställningsförmåner ha bestämts i icke obetydlig mån med hänsyn till en ursprunglig inställning.

Det är icke att undra på att de unga kvinnor, som numera ägna sig åt sjuksköterskekallet, göra anspråk på att bli jämställda med andra liknande grupper. Det råder ju inom detta speciella arbetsområde ofantligt stora skiljaktigheter. Där finnas också befattningshavare, som sitta med stora inkomster, och givet är, att de som arbeta på detta område ha anledning att iakttaga detta. Naturligtvis vilja de personer, det här gäller, icke på något sätt jämsställas med dessa, men det är nödvändigt att de få en rimlig ersättning för sin insats i det gemensamma arbetet. Denna kår har kämpat för en bättre ställning. De ha tvingats att organisera sig, de som andra. Krisen har nu så att säga kommit dem till hjälp och tvingat in tankegångarna på deras förhållanden på ett annat sätt än hittills.

Jag måste säga, att även om sjukhusägarna uppskatta kårens insatser, har det icke kommit därhän, att de medgivit en mera vidsynt behandling av de spörsmål, som hänga samman med ersättningsfrågan. Man kan icke säga, att någon vidare storvulnhet lagts i dagen vid behandlingen av denna fråga. Detta har också resulterat i att det blivit brist på befattningshavare. Det förhållandet är detta område icke ensamt om för ögonblicket, men lönesättningen måste spela en betydande roll därvidlag. De stängda avdelningarna vid flera sjukhus i vårt land bära vittne därom. Och, herr talman, det är icke bara sjuksköterskekåren, som i detta hänseende kommit på efterkälken, utan också — och icke minst — den lägre personalen på sjukhusen. Jag har på den punkten tydlig erfarenhet, och jag anser, att både sjuksköterskorna och andra befattningshavare ha rätt att fråga sig, varför de icke bli jämställda med andra befattningshavare inom den kommunala — eller kanske snarare — statliga verksamheten. Det råder för närvarande så stor skillnad, att man har rätt att fordra, att den utjämnas så långt det är möjligt.

Man frågar sig, hur det kommer sig att detta arbete icke är så tilldragande, när man ser saken ur mera krass, materiell synpunkt. Ja, det är flera orsaker därtill. I regel äro befodringsutsikterna små. Arbetstiden regleras visserligen — det får man erkänna med tacksamhet — men en del olägenheter äro förenade med den arbetstid som måste fastställas. Vederbörande få arbeta varje dag, söndagar och helgdagar på samma sätt som vardagar, med regelbundna pauser i själva arbetstiden. Men dessutom — och det är kanske det mest avgörande — har arbetsintensiteten oerhört stegrats under de sista åren. Detta gäller icke minst lasaretten och speciellt de alltmer utbyggda centrallasaretten. Där råder för närvarande vad man skulle kunna kalla en hets, som måste tära på befattningshavarnas krafter och energi. Det är sålän något andrum ges.

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga i detta sammanhang. Jag skall emellertid fatta mig kort. Jag anser, att det uttalande utskottet här gjort är synnerligen välbefogat och mycket välkommet för den personal det här gäller. Och som motionär måste jag säga, att det kunde ju heller näppeligen gå i annan riktning. Man har nu rekommenderat en utredning. Jag skulle vilja säga, att denna utredning helst borde ha avsett icke bara sjuksköterskornas ställning utan även förhållandena för alla andra befattningshavare på sjukhusväsendets område. Jag förstår ju, att i detta sammanhang intet yr-

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

kande kan ställas på den punkten — kanske det blir anledning att återkomma. Jag tror, att en utredning kommer att hälsas med glädje av dem saken gäller och även av den stora allmänheten, som är i hög grad beroende av de arbetsinsatser som göras. Alla komma vi väl förr eller senare i det läget, att vi äro i behov av de tjänster, som utföras på sjukhusen. Det är också för själva utvecklingen av sjukhusväsendet av den allra största betydelse, att all den irritation och all den misstämning, som nu råder, avlägsnas. Det bör heller icke vara så — det är av intresse att få säga det i detta sammanhang — att man nödvändigt skall tvinga befattningshavarna in i organisationer för att de skola få gehör för sina berättigade anspråk. Dessa organisationer kunna icke gärna tänkas begagna sig av sådana stridsmedel, som eljest stå till buds för organisationerna på arbetsmarknaden. Det skulle verka ganska egendomligt, om en dylik organisation skulle tillråda, att arbetet vid ett sjukhus nedlägges. Detta innebär, att man därför måste taga alldeles särskild hänsyn till förhållandena på detta område. En utredning skall, hoppas jag, komma att bli till fromma och nytta icke bara för befattningshavarna själva utan framför allt för vårt lands sjukvård och ytterst för de människor, som vårdas på våra sjukvårdsinrättningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det förslag utskottet har framlagt.

Häruti instämde herr *Lundh*.

Herr Senander: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att instämma i det anförande som herr Paulsen hållit och som enligt min mening på ett alldeles utomordentligt sätt uttryckte vad både allmänheten och de vid sjukhusen anställda anse. Förhållandena på detta område äro ju minst sagt kaotiska för närvarande. Det är ju fullkomligt riktigt, som herr Paulsen framhöll, att man måst stänga sjukhusavdelningar av brist på arbetskraft. Under den diskussion som uppstått kring detta ärende i anledning av framför allt bristen på sjukvårdspersonal finns det t. o. m. personer som ha panna att kasta fram tanken att använda tjänstepliktslagen, att alltså tvinga folk att antaga dessa arbeten vid sjukvården. Det visar en kortsynthet utan like, men det visar samtidigt, hur miserabla förhållandena äro på ett område, där det ändå gäller att skydda människornas hälsa och liv. Emellertid är det ganska naturligt att man aldrig kan lösa denna fråga på annat sätt än här förutskickats av de föregående talarna, nämligen genom att bereda de vid sjukhusen anställda bättre arbets- och lönevillkor. Jag vill i detta avseende understryka vad herr Paulsen anförde beträffande lönerna, nämligen att man måste vidtaga en kraftig höjning av dessa för att överhuvud taget få en tillräckligt kvalificerad personal att vårda de sjuka. Det är ju ganska naturligt, att om man icke avlönar dem som bära ansvaret för människors liv och hälsa ordentligt, så kan detta medföra stora vådor.

Med vad jag här har sagt och med ytterligare understrykande av mitt instämmande i herr Paulsens anförande ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björklund: Herr talman! Det ärende vi behandla rör ju närmast sjuksköterskor anställda i statens tjänst, och man kan säga, att man kanske i debatten bör inskränka sig till att tala om den personal det alltså här är fråga om. Det är emellertid kanske icke så besynnerligt, att man, när man diskuterar löner såsom i förevarande fall, lätt kommer in på att tala om löneförhållanden för sjukvårdspersonal i allmänhet.

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

Anledningen till att jag begärde ordet var närmast ett yttrande av herr Paulsen som jag tycker icke bör få stå oemotsagt i protokollet. Herr Paulsen tog sig friheten att, när vi behandla detta ärende, som gäller sjuksköterskor i statlig tjänst, åsätta landstingens lönenämnd en etikett som den enligt min mening icke gjort sig förtjänt av. I den lönenämnden sitta många män, som ha lika stort intresse för sjuksköterskorna och sjukvården som herr Paulsen kan mobilisera upp. När det är på det sättet att landstingens lönenämnds-delegation i slutet av denna månad har ett sammanträde för att söka på den frivilliga uppgörelsens väg komma fram till sådana lönebelopp som kunna tillfredsställa sjuksköterskorna vid de olika anstalterna tycker jag, att det icke är lämpligt, att man i riksdagens andra kammare, när man behandlar en visserligen näraliggande men dock avskild gren av sjukvårdsväsendet, fäller sådana yttranden som herr Paulsen tillät sig göra. Jag är fullt på det klara med, herr Paulsen, att sjuksköterskorna behöva få bättre betalt. Jag avslöjar säkert ingen hemlighet, om jag säger att de komma att få det. Att det är behövt icke bara för sjuksköterskorna utan även för den underordnade personalen tror jag att alla, som sitta i landstingens lönenämnd, i den centrala förhandlings-delegationen, voro ense om.

Jag finner emellertid anledning att i detta sammanhang betona, att jag icke är alldeles hundra procentigt övertygad om att det skall bli lätt att tillfredsställa behovet av både utbildad och outbildad sjukvårdspersonal, även om man höjer lönerna väsentligt. Det är ju fråga om ett mycket tungt och hårt arbete. För närvarande lida vi dessvärre av brist på arbetskraft. Människorna söka sig gärna till dels arbetsområden med välbetalda platser, dels även till sådana platser där tjänstgöringen som sådan är lindrig. Det ligger ingenting märkvärdigt eller för vederbörande nedsättande i att konstatera ett sådant faktum. Allt eftersom sjukvårdsanstalterna utvidgas alltmera kommer behovet av sjukvårdspersonal att ökas. Jag är därför rädd för att vilka löner man än från landstingsdelegationens sida kan komma överens om med sjuksköterskorna kommer det ändå att ställa sig svårigheter i vägen när det gäller att rekrytera sjuksköterskeåren. Det är ett yrke, vilket, som var och en som vill vara rättvis måste erkänna, är både hårt, nervpåfrestande och kroppsslitande och har alla möjliga obehag som jag här icke skall försöka uppräknat.

Statsutskottet har ju rekommenderat de utredningsmän, som skola få hand om den av utskottet förordade utredningen, att sätta sig i förbindelse med såväl landstingens förhandlingsdelegation som även Svenska stadsförbundet. Det vore enligt mitt förmenande en synnerligen lycklig lösning, om statsmakterna och övriga organisationer, som handha hithörande frågor, skulle kunna komma fram till såvitt möjligt gemensamma beslut. Därigenom tror jag att man skulle på bästa sätt främja en lösning av sjukvårdspersonalens lönefrågor. Men om man skulle vilja såsom bakgrund till nämnda samarbete lägga det uttalande herr Paulsen här gjort må jag ju säga, att då är i varje fall inkörsporten besvärlig. Det är ingen reaktionär institution som sitter och beslutar i dessa saker, utan där finnas representanter både för arbetare och andra samhällsgrupper av alla möjliga olika politiska åsiktsriktningar. De ha alla blicken öppen för vad som är möjligt, men de måste naturligtvis med de uppgifter de ha av sina respektive uppdragsgivare, landstingen och städerna, se till att sköta sitt uppdrag så bra som möjligt. Det ena behöver icke kollidera med det andra, när man verkligen vill en ordentlig uppgörelse från vederbörande parter sida. Jag vill med det uttalande som jag gjort i frågan, om också i aldrig så liten grad, söka förringa det uttalande som herr Paulsen gjorde, där-

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

för att jag anser att det är nödvändigt att saken får sin lösning, och jag tror att det är nödvändigt att dessa olika organisationer försöka åstadkomma ett gemensamt resultat, icke minst av hänsyn till sjuksköterskorna men framför allt till fromma för sjukvården i detta land.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Andersson* i Eskilstuna och *Persson* i Tidaholm instämde häruti.

Herr **Paulsen** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Björklund framhåller att utskottet har hänvisat till landstingens lönenämndsdelegation. Det finner han vara mycket bra, men om icke den hänvisningen varit, hade jag icke sagt något om denna delegation. Den har ju genom sitt sätt att behandla dessa lönefrågor tidigare enligt min mening dokumenterat sig sakna det intresse för sjukvårdspersonalen som är erforderligt. Han säger att den består av massor av olika människor, arbetare och andra, och att de ha lika stort intresse för sjuksköterskorna som någon annan. Jag betvivlar den saken, ty hade de haft det, så hade icke sjuksköterskepersonalens löner stått på den ståndpunkt de för närvarande göra. De ha sett vilket oerhört lågt löneläge sjukvårdspersonalen haft, men de ha icke velat vara med om att jämställa den med andra. Om dessa människor ha så utomordentligt stort intresse för sjuksköterskorna, varför ha de icke kommit fram med förslag om förbättringar av deras löner? Landstingen kunna ju bära det, ty medborgarna äro ju tvungna att betala landstingsskatt lika väl som statsskatt. Det finns inga skäl att hålla sjuksköterskornas löner nere så som man för närvarande gör.

Herr **Björklund**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag undrar om herr Paulsen har reda på — det tycks han icke ha — att landstingens förhandlingsdelegation överhuvud taget börjat syssla med detta ärende vid en tidpunkt, som icke ligger så långt tillbaka i tiden. Herr Paulsen är säkerligen mycket intresserad för att sjuksköterskorna skola få väl betalt, men han tycks icke vara lika initierad om vad som i verkligheten förekommit. Jag måste för min del säga att när han beskyller landstingens centrala lönenämnd för att det är dess skuld att sjuksköterskorna ha dåliga löner, så hugger han i sten. I stället bör han vända sig till respektive landsting och städer och säga till respektive företrädare för intressena där och ge dem på pälsen och icke landstingens centrala lönenämnd, ty det är helt nyligen den började syssla med detta. Jag betonar ännu en gång att redan i denna månad har man sammanträde med sjuksköterskorna för att undersöka om det är möjligt att komma fram till ett för alla parter lyckligt resultat. Här har förhandlingsorganisationen kört på så gott den kunnat. Den kan icke klandras på den punkten.

Herr **Paulsen** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara säga herr Björklund, att om landstingens lönenämnd har börjat taga upp saken just nu, så ha väl i alla fall landstingen länge vetat, hur dålig avlöning sjuksköterskorna haft, så att landstingen borde ha tagit itu med den saken.

Herr **Björklund**, som jämväl på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill endast säga herr Paulsen: Gräla då på landstingen och icke på någon annan organisation!

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

Härpå anförde:

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Statsutskottet har ju ställt sig sympatiskt till de väckta motionerna och har i sitt utlåtande föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning av de statsanställda sjuksköterskornas avlöningsförhållanden. Det är ganska enastående att det med anledning av detta skall uppstå en så pass lång debatt som här har förekommit. Jag vill emellertid konstatera, att flertalet av dem som yttrat sig i debatten ju velat understryka angelägenheten av den utredning som statsutskottet här förordar. Det skulle kanske under dessa förhållanden vara onödigt att säga några ord ifrån statsutskottets sida. Jag har emellertid ansett lämpligt att begära ordet för att framföra ett par synpunkter.

Jag har icke någon som helst anledning att lägga mig i den kontrovers som förekommit mellan herr Paulsen och herr Björklund. Jag har närmast fattat saken så att herr Björklund velat säga några förmildrande ord om landstingens arbetsuppgifter i detta avseende. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att vad statsutskottet har syftat till i detta avseende anknyter sig till vad som framfördes av herr Björklund, nämligen att motionerna syfta till en utredning om löne- och anställningsförhållanden för i statens tjänst anställda sjuksköterskor och för de delvis med statsmedel avlönade distriktssköterskornas avlöningsförhållanden. Motionerna ha naturligtvis icke alls kunnat syssla med landstingens personal eller personal anställd hos de städer som icke deltaga i landstingen. Utskottet har emellertid varit i tillfälle att konstatera, vilket också här är anført i utskottets utlåtande, att sjuksköterskornas löneställning vid de statliga sjukvårdsanstalterna över lag är bättre än inom av landsting och städer bedrivna sjukhus. Med en sådan utgångspunkt, som har varit bärande för statsutskottet vid behandlingen av frågan, är det ganska naturligt, att statsutskottet ansett att om man vill åstadkomma en utredning rörande den statsanställda sjuksköterskepersonalens avlöningsförhållanden, bör man också samtidigt ägna någon uppmärksamhet åt övrig sjukvårdspersonal.

Riksdagen har emellertid synnerligen svårt att göra något åt lönesättningen på de områden, där denna regleras av frivilliga avtal, träffade mellan å ena sidan huvudmannen, arbetsgivarna, å andra sidan den anställda personalen genom dess organisationer. Det är ju, som nyss har påpekats här, så, att beträffande såväl landstingens arbetsområden som städernas arbetsområden gäller för den personal som vi här tala om att den har kollektivavtal. Men statsutskottet har ju som jag nyss anförde ansett lämpligt att ägna även denna sista personals avlöningsförhållanden uppmärksamhet, och det är därför utskottet tillåtit sig uttala ganska platoniskt, att det syntes utskottet önskvärt, att överläggning sker med svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet. Det är sålunda icke meningen från utskottets sida såsom i det första anförandet i denna debatt gjordes gällande, att utredningen skulle verkställas av landstingsförbundet, utan allenast att det statliga utredningsorgan som statsutskottet förväntar kommer att tillsättas skall i det avseendet samråda med intressegrupper utanför de statsanställda. Det är sålunda ingenting annat än detta utskottet menar med denna punkt. Jag förmenar sålunda, att utskottets utlåtande mycket väl ansluter sig till de önskemål som redan ha framförts här under denna debatt. Jag vill tillägga, att utskottet fuller väl varit på det klara med det som framfördes av herr Hagård, att icke bara den sjuksköterskeutbildade personalens arbets- och löneförhållanden behöva utredas utan även dessa förhållanden i fråga om annan personal, som är sysselsatt inom sjukvården. Statsutskottet har emellertid icke velat i sin hemställan vidga motionernas ram i

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

det avseendet utan anknutit sitt förslag till vad som föreslagits i motionerna. Men jag skulle för min del finna det ganska naturligt att när statsmakterna upptaga denna fråga till prövning med beaktande av vad utskottet skrivit, måste man också ägna uppmärksamhet åt den personal som särskilt herr Hagård berörde i sitt anförande. Jag finner således ganska naturligt, som jag nyss sade, att man kommer att vidga utredningsuppdraget till att omfatta all underordnad personal som användes i sjukvård. Jag vill med vad jag här har sagt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fast: Herr talman! Jag har intet behov av att försvara vare sig mig själv eller landstingsförbundets lönenämnd mot herr Paulsens angrepp. Han är ju känd i kammaren för att icke vara så kinkig med vad han kostar på sig ibland. Jag har emellertid behov av att i någon mån från rent sakliga utgångspunkter skingra en del av de missförstånd som måste råda, när man yttrar sig på sätt som här skett från flera håll, speciellt då man givit sig in på landstingsförbundets förhandlingsorganisation. Innan jag gör det ber jag emellertid att få fästa uppmärksamheten på ett par ting som visa, att den fråga vi behandla, nämligen lönefrågan, icke så alldeles säkert sammanhänger med den brist på sjukvårdspersonal som för närvarande föreligger. Vilka löner vi än i dag hade för barnmorskor och för sjuksköterskor skulle bristen på sådan personal vara precis lika stor som den är för närvarande och som den kommer att bli under en hel del år framåt. Det beror helt enkelt därpå, att sjukvården ju växt ut på ett osedvanligt sätt under de senaste åren. Nya tjänster ha kommit till beroende på att nya sjukhus ha byggts men framför allt därpå att för bara tio år sedan var det icke mer än ungefär en i sjukvård anställd befattningshavare för två eller flera patienter, medan i dag läget är sådant, att vi snart ha ungefär en befattningshavare för varje patient. Det är då självklart, att detta har måst medföra en oerhörd ökning av sjukvårdspersonalen, framför allt sköterskorna. Där vi förr hade stora avdelningar med endast en sköterska, där har man i dag en avdelningssköterska och en assistentsköterska, och på vissa håll har man två avdelningssköterskor och en assistentsköterska. Vi ha ifrån landstingsförbundets sida hos medicinalstyrelsen för ganska länge sedan fäst uppmärksamheten på den brist som skulle uppstå såväl i fråga om barnmorskor som sjuksköterskor. Jag ber att i det sammanhanget få nämna, att ännu för några månader sedan förklarade man vid ett sammanträde på medicinalstyrelsen på en direkt fråga av mig, att på varje hundratal lediga platser vid sköterskeskolorna fanns det ungefär 200 sökande. Detta vittnar ju om att man på sista tiden på något undantag när kunnat fylla platserna vid dessa skolor. Detta om den saken.

Beträffande lönefrågan vill jag fästa uppmärksamheten på vad herr Björklund redan anför, nämligen att landstingsförbundets löne delegation verkat endast under innevarande år och sålunda väl knappast kunnat åstadkomma någon revolution på detta område. En hel del har man dock lyckats klara upp. Det kanske kan vara av intresse för kammaren att höra något därom. För några år sedan var det fråga om underläkarnas löneproblem. Jag hävdade då den uppfattningen, vilken också delades av berörda parter, att det var en sak, som borde göras upp utan ingripande från statsmakterna. I år har överenskomstelse träffats om avtal, som jag hoppas att landstingen för sitt vidkommande skola godtaga. Detta avtal berör såväl lönefrågan som bostadsfrågan. Så vitt jag vet har man också på läkarhåll, där man är intresserad av frågans lösning, varit fullt nöjd med uppgörelsen. Det är klart att en uppgift av denna besvärliga art tagit sin tid att lösa. Härtill kan läggas

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

att förhandlingar ha förts angående avstående från överläkarnas sida av vissa förmåner till underläkarna. Här är ju fråga om dubbelsidiga underhandlingar, som i första hand beröra lasarettsläkarföreningen och de yngre läkarnas förening och i andra hand landstingens lönelegation. Vidare har i år träffats avtal med tandläkarkåren, ett avtal, som jag icke heller hört att någon varit missnöjd med. För några dagar sedan träffades så ett avtal om röntgenläkarnas semesterförhållanden och i dag på morgonen ett avtal gällande för tandsköterskor och tandtekniker. Slutligen kan jag nämna, att den lägre sjukhuspersonalens avtal uppsades för ett par månader sedan, vilket berör samtliga 24 landsting. De hittills förda förhandlingarna om avtal för 7 landsting ha givit vid handen, att man får tänka sig en genomsnittlig löneökning med åtminstone 20 procent för de lägst betalda grupperna. Det förslag, som framlagts beträffande sjuksköterskorna, innebär — sedan förhandlingarna avbrutits i första omgången — en förhöjning för vissa sköterskor med 28 à 30 procent. Det är uppenbart, att om en kår kommit efter i lönehänseende, så går det icke att i ett enda tag komma ifatt, utan där behövs det nog förhöjningar i ett par omgångar. Om jag tänker på andra grupper, som haft det mycket sämre ställt i lönehänseende än dessa befattningshavare, måste jag säga mig, att det nog är sällsynt i fackföreningsrörelsens historia att man, särskilt med tanke på att det nu råder lönestopp, kunnat få ett lönetillägg på 20 à 30 procent.

Jag vill utöver det sagda vidare anföra, att redan innan denna lönelegation kom till, åtskilligt utförts på detta område, som det kan vara anledning att här fästa uppmärksamheten på. Sjukhuspersonalen berördes icke av 8-timmarsarbetslagen, men redan innan den nuvarande lönelegationen tillsattes fördes förhandlingar genom landstingsförbundet för landstingens vidkommande om en reglering av arbetstiden för denna personal, vilken skulle genomföras efter vissa övergångsår. Innevarande år är det sista i denna period, och så är då även denna arbetstidsreglering genomförd. Jag tror att man på sjukvårdspersonalens sida satt ganska stort värde på detta. Jag vill i det här sammanhanget också erinra om de direktiv, som givits från landstingsförbundets sida i bostadsfrågan, nämligen att varje biträde bör få eget rum. Tidigare ha som bekant två fått dela rum, vilket givetvis icke skapat den erforderliga hemtrevnaden. Vidare skola dessa bostäder inrymmas icke i sjukhuskroppen utan i särskilda bostadshus med egen ingång från fri gata. Jag tror att man med tanke på den korta tid arbetet på detta område pågått skall vara villig erkänna, att resultatet ur sjukvårdspersonalens synpunkt icke varit så dåligt, ja, jag tror att jag kan tillägga att under en så kort tid, som det här är fråga om, knappast utträttats så mycket vid andra löneförhandlingar. Hur sedan landstingen komma att reagera fram på höstsidan då de bli tvungna att höja utgifterna för personalen med åtskilliga hundratusentals kronor skall jag i närvarande stund icke yttra mig om. Jag vill emellertid passa på tillfället att säga, att det icke är bara på personalens löner det kommer an när det gäller trivseln på våra sjukhus. Det är ingen tvekan om att icke denna personal bör komma i samma läge som andra löntagare. Bostadsfrågan har kanske varit den mest brännande, då dessa befattningshavare hittills måst bo inom sjukhuskroppen, vilket icke kunnat skänka vederbörande erforderlig känsla av frihet och hemtrevnad. Det viktigaste är emellertid den anda som råder på sjukhusen, en anda, som hittills i vissa fall icke varit såsom den borde vara. Jag tror att vi på ömse sidor böra göra vad på oss ankommer för att söka skapa fram en verklig anda av trivsel och förståelse; då komma vi nog till rätta med alla hithörande problem.

Herr talman! Jag har icke haft anledning att blanda mig i debatten om

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

vilka löner som böra utgå, men jag har ansett mig skyldig att från rent saklig synpunkt böra redovisa den verksamhet, som landstingens löne delegation ut-
rättat under den korta tiden av sex månader.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Fast började sitt anförande med att säga att jag icke brukade vara så kinkig med vad jag kostade på mig i mina utta-
landen här i kammaren. Jag förvånar mig över, att herr Fast var tvungen att
kosta på sig en så enkel klyscha.

Herr Fast framhöll vidare, att vilka löner man än ger så kommer det ändå
att bli svårt att få tillräckligt många sökande till dessa platser. Tydligt tror
herr Fast det, men jag är för min del av en helt annan mening, jag är nämligen
övertygad om, att om man ger denna personal lika bra betalt som andra yrkes-
grupper kommer man att få tillräckligt många sökande.

Herr Fast nämnde vidare, att vissa grupper erbjudas en löneförhöjning på
30 procent. Om detta gäller sjuksköterskorna måste jag emellertid säga herr
Fast, att då får man för att kunna jämställa dem med andra grupper tänka
på hur dåligt avlönade de hittills varit och med utgångspunkt därifrån öka deras
löner så mycket mera. När man från delegationens sida bjuder ungefär samma
förmåner som exempelvis lärarinnorna ha, vilket jag för min del anser rimligt,
kommer allt att vara gott och väl, men innan dess kommer det att råda oro.

Herr Sundqvist: Herr talman! På tvenne punkter skulle jag ytterligare
vilja bidra till klargörandet av de intentioner, som motionärerna haft.

Till en början är jag angelägen framhålla, att från motionärernas synpunkt
är det en utomordentlig vinning att den blivande utredningen enligt utskottets
förslag söker kontakt med svenska stadsförbundet och svenska landstingsför-
bundet. Såsom angivits från flera håll är den största svårigheten icke frågan
om lönerna för de statsanställda, utan frågan om löneställningen för de lands-
tingsanställda.

Vidare vill jag närmast med anledning av herr Fast's yttrande erinra om,
att det som skapat svårigheten i fråga om rekryteringen av sjuksköterskorna
är det faktum, att ansökningarna till sjuksköterskeskolorna under de senaste
åren successivt minskat. Som ledamot av styrelsen för en av de största skö-
terskeskolorna har jag haft tillfälle att på nära håll konstatera detta förhål-
lande. 1940 var det i denna skola icke mindre än 498 ansökningar. 1943 hade
antalet sjunkit till 358. Det är alldeles uppenbart att detta är en tendens, som
nödvändigt skapar bekymmer för framtiden.

Jag delar herr Fast's mening, att frågan om rekryteringen av sköterskekåren
ingalunda är enbart ett ekonomiskt problem. Han har alldeles rätt i att det är en
hel rad faktorer, som därvidlag medverka, men det kan inte hjälpas att, såsom
jag framhöll i mitt föregående anförande, i den väldiga konkurrens, som nu
pågår om den kvinnliga arbetskraften de unga kvinnorna med all bevarad idea-
litet äro benägna att ta hänsyn till vilka ekonomiska fördelar de kunna vinna.

Jag är icke så underrättad om de förhandlingar som pågått att jag vågar
mig på en debatt med herr Fast, landstingsförbundets ordförande, men jag
undrar om det verkligen förhåller sig så, att det erbjudande landstingsför-
bundet givit sjuksköterskeföreningen beträffande höjningen av lönerna uppgår
generellt till 28 å 30 procent. Ha vissa grupper av sköterskorna erbjudits denna
löneförhöjning, synes det å andra sidan vara så att andra grupper av sköterskor
enligt detta förslag ha fått nöja sig med en mycket anspråkslös förhöjning. Jag
har fått den uppgiften, att den i vissa fall skulle stanna vid endast 6 procent.

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.
(Forts.)

Vad sköterskorna själva tänkt sig har varit att de överlag skulle kunna få räkna med samma löner som de statligt anställda sköterskorna.

Herr Fast: Herr talman! Herr Paulsen sade: Betala bra, och ni få tillräckligt många sköterskor! Hans uttalande vittnar om hur litet han tänkt sig in i detta problem. Hur mycket man än betalar, kan man nämligen inte få flera sköterskor än som redan äro utbildade, och antalet utbildade sköterskor beror på utbildningsanstaltens storlek. Därför måste anstalterna i första hand utvidgas; den saken är klar.

I anledning av det sista anförandet vill jag säga, att vad jag nämnde om en löneförhöjning på 28 å 30 procent gällde assistentsköterskorna. Att det icke blev så mycket för vissa specialsköterskor berodde därpå, att sjuksköterskeföreningen icke ville ha sköterskorna uppdelade i alltför många grupper utan menade, att specialsköterskorna, som tidigare haft mera betalt, skulle avlönas lika med avdelningssköterskor.

Herr Paulsen erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Fast sade, att man icke kan anställa flera sköterskor än som äro utbildade. Det är alldeles riktigt, men det ringa antalet sökande till kungjorda befattningar hänger utan ringaste tvivel samman med att sköterskorna äro så dåligt avlönade. Höj avlöningarna, och ni får ansökningar till sköterskolorna också!

Vidare anförde:

Fru Alvé: Herr talman! Jag tror att man å ömse håll blivit litet för het i den här frågan. När det gäller att ge sjuksköterskorna en lön, som kan anses berättigad i förhållande till deras arbetsinsats, äro ju vi dock alla eniga. Sjuksköterskornas framstöt i de ifrågavarande motionerna, vilken behandlats av statsutskottet i det föreliggande utskottsutlåtandet, ger ju klarhet i vilka skiljaktigheter med avseende å lönesättningen, som nu förkomma inom de olika landstingen. Statsutskottets förslag om en utredning innebär, att man vill få fram en tillförlitlig beräkningsgrund, då det gäller att bestämma sjuksköterskornas arbete och löneförmåner. Sjuksköterskornas krav innebär ju närmast, att de som en erkänsla för sitt krävande arbete skulle få en rättvis ersättning. På den punkten äro ju också alla eniga här.

Herr Paulsen sade, att om vi bara gäve sköterskorna bättre lön skulle vi få ett tillräckligt antal. Jag är inte riktigt övertygad om sanningen av detta påstående. Det har väl nämligen sällan inträffat att en arbetsgivare ökat lönen åt sin personal, om icke personalen själv gjort framställning därom. Och här måste vi nu säga oss, att sjuksköterskorna voro nöjda med den löneställning de fingo vid 1938 års uppgörelse. Att de sedan under de sex år som gått icke gjort någon framstöt i lönehänseende är ju bara ett tacknämligt bevis för deras tålmodighet, en egenskap, som vi till fullo uppskatta fastän vi kanske icke alltid visa det. Jag tror att man skall vara nöjd med det uttalandet, som utskottet här gjort och som innebär, att det lyckats utskottet att finna en linje, som går ut på en begäran om utredning av frågan om sjuksköterskornas arbete och löner i syfte att få till stånd en rättvisare värdering av dessa tjänster, en ersättning som givetvis måste utmätas med hänsyn tagen till den dyrbara utbildningen och utbildningstidens längd. Om nu detta statsutskottets förslag icke till fullo skulle täcka allt vad det goda hjärtat hos oss vill tillerkänna sjuksköterskorna, hoppas jag dock att det skall bidra till att skapa

Löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.

(Forts.)

en rättvisare och ändamålsenligare form för deras arbetsuppgifter och en där-
emot svarande lönesättning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets för-
slag.

Herr Lundstedt: Herr talman! Efter herr Paulsens första varmhjärtade an-
förande hade jag tänkt instämma med honom men jag försatt tiden. Herr Sund-
qvist hann begära ordet och jag instämde då i stället i hans anförande, som jag
också fann alldeles förträffligt.

Jag har nu emellertid begärt ordet med anledning av den lilla animerade de-
batt som uppstått mellan herr Björklund och herr Paulsen. Jag för-
står mycket väl att herr Björklund icke kunde underlåta att reagera mot
den formella inadvartens, som herr Paulsen kanske gjorde sig skyldig till. I
den kontroversen vill jag dock i *sak* ställa mig på herr Paulsens sida. Må så
vara, att han använde felaktig adress, men det var väl överhuvud taget icke
hans mening att egentligen rikta någon anklagelse mot någon, utan han ville på
sitt temperamentsfulla sätt konstatera de hårda och obilliga villkor, varunder
sjuksköterskekåren hittills strävat och arbetat. Man torde icke kunna påstå, att
herr Paulsen därvid på något sätt gått till överdrift. Det finns väl nämligen knap-
past någon kår i vårt land, som så har utnyttjats — av befolkningen kan jag ju
säga för att icke anklaga någon särskilt — som just sjuksköterskekåren. Man
har, rent ut sagt, *utsugit* dessa duktiga och offervilliga kvinnor. Deras utbild-
ning är ytterst betydande. Intet arbete av någon befattningshavare kan vara
mera tidskrävande, kroppskrävande och ansvarskrävande än deras, vilket ju
också för övrigt mer eller mindre framträtt hos nästan samtliga talare här.
Vad jag säger är sålunda ingenting nytt. Jag har endast velat motivera min
och jag förmodar hela kammarens glädje över, att det nu ser ut, som om det
skulle bli slut på eländet. Vem som haft att bära ansvaret för detta är icke lätt
att säga och är för övrigt likgiltigt. Var och en här av oss, som hitintills intet
uträttat för att bidra till en ändring, kan väl känna sig meddelaktig i an-
svaret. För egen del har jag nästan vid varje riksdag haft den tanken, att jag
skulle motionera i ämnet. Men det har tyvärr kommit att stanna vid blotta tan-
ken och därför känner jag mig synnerligen tacksam mot dessa motionärer, som
nu genom sina motioner föranlett detta sympatiska uttalande av statsutskot-
tet, till vilket jag naturligtvis liksom alla andra ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr
talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan
upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum kom-
me att fortsättas.

§ 20.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr Persson i Stockholm, som yttrade: Herr talman! I hälsovårdsstadgans
10 § 2 mom. är föreskrivet bl. a. följande:

»Mjök, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd
med främmande ämne, ej heller, utan att sådant särskilt anges, vara berövad
något av sina naturliga beståndsdelar.»

Vid 1940 års urtima riksdag anhöll Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande be-

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 25.

Interpellation. (Forts.)

träffande ett förslag till sådan ändring av citerade bestämmelse, att konsumtionsmjölken skulle kunna berövas en del av sin fetthalt, utan att detta skulle stå i strid med hälsovårdsstadgans bestämmelser. Denna framställning vann icke riksdagens bifall.

År 1941 utfärdade ändock Kungl. Maj:t kungörelse med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk, vilka innebära förbud att försälja eller anorledes överlåta annan mjölk än sådan, som standardiserats till en fetthalt av 3 procent. Standardiseringen sker antingen genom skumning eller genom tillsättningen av skummjölk. Mjölken försämras alltså på ett sätt, som uppenbart står i strid med hälsovårdsstadgans bestämmelser. Man vann med detta tillvägagångssätt att konsumtionsmjölkens kvantitet ökade, men givetvis på bekostnad av mjölkens näringsvärde. Samtidigt åstadkom man en besparing av fett för smörtillverkning.

Nu har försörjningsläget förbättrats så pass att myndigheterna enligt uppgifter i pressen planera tillstånd till fri försäljning av fet ost och grädde. Detta är givetvis att hälsa med tillfredsställelse. Dock borde väl det förbättrade försörjningsläget på detta område i första hand utnyttjas på ett sådant sätt, att de föreskrifter, som nu sätta hälsovårdsstadgans bestämmelser om förbud mot mjölkförsämring ur kraft, slopades. Ty att konsumenterna få tillgång till mjölk, som icke berövats en del av sin fetthalt, är för dem fördelaktigare ur såväl ekonomiska som näringssynpunkter, än om de skulle få tillgång till en större eller mindre kvantitet tjock grädde och fet ost men fortfarande vara hänvisade till standardiserad mjölk.

Med hänvisning till det anförda anhålles om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Anser icke statsrådet att lättnaderna på matfettförsörjningens område i första hand böra utnyttjas för att återställa giltigheten av hälsovårdsstadgans bestämmelser om förbud mot mjölkförsämring?

Om så är fallet, kan då ett slopande av bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 7 november 1941 med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk vara att emotse inom den närmaste tiden?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.03 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 21 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.;

nr 63, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Norrköping Amanda Gustava Schedin, född Blomberg; och

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 65, angående regleringen för budgetåret 1944/45 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 8 och 18.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av väckta motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. *Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner.*

I åtta till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner hade förslag framställts i fråga om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.

I en inom andra kammaren under nr 155 väckt motion hade herr *Senander* jämte två av kammarens övriga ledamöter hemställt, »att riksdagen måtte besluta om sådan höjning av pensionerna för de statstjänstemän, som avgått från sina befattningar före den 1 juli 1939, att pensionerna uppgå till samma storlek som de pensioner, vilka utgå till statstjänstemän, som pensionerats efter sagda tidpunkt».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utskottets motivering förordats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner; samt

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

2) att förevarande motioner I: 94 och II: 151, II: 155, I: 95 och II: 152, I: 68 och II: 96 samt II: 388, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet indelade tjänstepensionerna i följande tre huvudgrupper, nämligen *nyaste pensioner*, motsvarande vissa tjänstepensioner, som faststälts enligt vid 1941—1943 års riksdagar genomförda tjänstepensionsregleringar, *nyare pensioner*, motsvarande tjänstepensioner, som bestämts å s. k. nyreglerad lön, varmed avses lön enligt det vid 1920-talets början införda lönesystemet, och *äldre pensioner*, motsvarande tjänstepensioner, som avvägrats med hänsyn till s. k. oreglerad lön och som utgå enligt äldre pensionsbestämmelser än de ovan nämnda.

Enligt utskottets förslag skulle en begränsad pensionsreglering genomföras på så sätt, att förbättringen skulle från och med den 1 januari 1945 utgå med i princip 200 kronor å nyare och 300 kronor å äldre pensioner. Pensionen jämte förbättringen skulle dock i intet fall få överstiga ett belopp av 3 735 kronor för år, räknat vid nuvarande indexläge, vilket belopp svarade mot beloppet för nyare pension i lönegrad A 12 jämte pensionsförbättring. Kostnaden för en dylik pensionsreglering beräknades uppgå till 1,9 miljoner kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Nordenson* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationens motivering förordats meddela bestämmelser angående omreglering av de äldre tjänstepensionerna; samt

2) att förevarande motioner I: 94 och II: 151, II: 155, I: 95 och II: 152, I: 68 och II: 96 samt II: 388, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad reservanterna i sin motivering anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt dessa reservanter skulle den av utskottet förordade pensionsregleringen omfatta samtliga de pensionärer, som avgått före den 1 juli 1939. Kostnaderna för genomförande av en pensionsförbättring i enlighet med vad dessa reservanter förordat beräknades till omkring 3,3 miljoner kronor för år.

2) av herr *Paulsen*, vilken yrkat, att utskottet bort förordade en pensionsförbättring, medförande en kostnad av 2 miljoner kronor och utformad enligt följande grunder:

Nyare pensionerna i lönegraderna A 1—6, Mb 1 och 2 samt vad anginge arbetare i båda pensionsgrupperna skulle uppböras så, att de komme att uppgå till samma pensionsbelopp, som numera utginge i dessa lönegrader resp. pensionsgrupper, med den jämkningen dock att pensioner till f. d. manliga arbetare skulle liksom tidigare beräknas efter lönegraderna A 3 (grupp I) och A 5 (grupp II).

Omregleringen innebure, att den nya förbättrade pensionen i lönegraden A 6 bleve 2 987 kronor. I lönegraderna A 7—9 skulle pensionerna höjas till samma belopp. I övriga lönegrader skulle ingen höjning ske.

Pensionärer med äldre pensioner skulle erhålla samma förhöjning som tillkomme pensionärer med nyare pension i motsvarande löneställning.

3) av herr *Johansson* i Fårekulla, utan angivet yrkande.

Dessutom hade ett särskilt uttalande gjorts av herrar *Barnekow* och *Sundelin*, vilka ansett, att till utskottets motivering bort fogas följande:

»Utskottet betraktar sitt här framlagda förslag som en på behovsprincipen

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

byggd provisorisk lösning och uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte, då förhållandena det medgiva, taga frågan i sin helhet under omprövning och därvid även undersöka möjligheten att låta pensionstagare i andra lönegrader än nu berörda komma i åtnjutande av skälighetsförbättring samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna prövning må föranleda.»

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Paulsen: Herr talman! Angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner ha väckts motioner av många olika slag. Det har väckts motioner, där man begärt ända upp till över 10 miljoner kronor och där man menat, att man skulle hjälpa även dem som hade mellan 9 å 10 000 kronor i årlig pension. Jag har för min del stannat för att vara med om att avhjälpa svårigheterna för dem som ha det sämst. Jag har tagit med de sex lägsta lönegraderna och sedan tillspetsat det på det sättet, att jag stannat för en inkomst på 3 000 kronor. Jag menar, att alla som icke ha 3 000 kronor skola få denna extra hjälp. Det blir på det sättet en hjälp till dem, som verkligen behöva hjälpas. Jag anser nämligen, att ett par gamla med en pension på 3 000 kronor om året att leva på jämte folkpensionen på ett par hundra kronor kunna klara sig utan att behöva jämra sig.

Det har talats om att pensionärerna ha självklar rätt till den hjälp som man nu begär åt dem. Så är det icke. Den självklara rätten ha de redan fått, men detta är ett extra tillskott. Det är en extra påbyggnad.

Enligt det förslag som jag framlägger i min reservation — de som ha något intresse för vad jag skrivit kunna taga del därav på s. 18 och 19 i bankoutskottets utlåtande — få alla äldre pensionärer precis samma pension, som de skulle få, om de pensionerats denna dag. Det blir alltså icke mera för dessa, ifall min reservation går igenom än vad de nyare pensionärerna skulle få.

När man går in för denna sak, skall man icke glömma, att vi ha en hel mängd andra slag av pensionärer, som ha det mycket sämre än dessa. Jag tänker då på folkpensionärerna. Vi måste taga till så pass nått, att även dessa pensionärer kunna bli hjälpta, varom förslag väl måste komma till ett kommande år.

Det förslag som jag nu framlägger skiljer sig icke mycket från utskottets förslag. Det kostar ungefär lika mycket. Uträknat kostar mitt förslag 2 miljoner kronor och utskottets förslag 1 900 000 kronor. Det kommer ungefär på ett ut, men detta kan verkligen hjälpa de fattigaste som behöva det bäst, vilket jag för min del icke anser, att utskottets förslag skulle göra. Alltså, herr talman, jag yrkar bifall till den av mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Svedman: Herr talman! Jag vill bekänna, att de motioner, som ligga till grund för det utlåtande, som kammarerna nu går att behandla, hos mig — och jag vet även hos andra av bankoutskottets ledamöter — väckt en viss olustkänsla, icke därför att vi icke skulle vara överens med motionärerna om syftet och den hjälp ekonomiskt som yrkandena i och för sig avse, utan därför att de framställningar som göras i motionerna röra sig om ofantliga belopp, som riksdagen icke är van vid att se i samband med framställningar av enskilda motionärer — framför allt i en tid med det statsfinansiella läge som nu är för handen. Vidare bör man erinra därom, att inga tidigare pensionsreglementen här i landet haft retroaktiv verkan såsom här ifrågasättes. Slutligen kanske man även bör erinra om att de som ha sin pension förankrad i enskilda pen-

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)
sionsanstalter icke få en högre pension i den mån dyrtiden kan motivera önskemål därom.

Motionärerna ha alternativa förslag. Det första alternativet skulle kräva en kostnad för nästkommande budgetår på 10 100 000 kronor. Det andra alternativet skulle gå på en summa av omkring 7 miljoner kronor. Vi indela pensionerna — det framgår av utlåtandet — i äldre pensioner, nyare pensioner och nyaste pensioner. De äldre äro sådana, som utgå enligt bestämmelser, gällande före 1920, nyare sådana som utgå enligt bestämmelser, fastställda för tiden mellan 1920—39, och nyaste enligt bestämmelser gällande efter 1939. Nu kräva motionärerna i första rummet, att äldre och nyare pensioner skola utgå efter samma grunder som de nyaste pensionerna, och detta skulle för nästa budgetår kosta över 10 miljoner kronor, och i andra rummet en omräkning av pensionerna efter lön på C-ort i stället för såsom nu efter lönen på A-ort. Detta skulle draga en kostnad på cirka 7 miljoner kronor.

I utskottet ha vi av kostnadshänsyn utan vidare avfört bägge dessa i motionerna framställda alternativ. Utskottet har gjort beräkningar och lagt upp frågan ur olika ekonomiska synpunkter. För att slutligen kunna komma till ett positivt resultat vid bedömandet av olika möjligheter har utskottsmajoriteten fattat sin ståndpunkt, och den består däri, att pensionärer upp till lönegrad A12 skola få en tilläggspension på sin nu utgående pension med 300 kronor på äldre och 200 kronor på nyare pensioner. I fjol beviljade riksdagen pensionsförstärkning på pensioner till f. d. befattningshavare upp till högst lönegrad A6 med sammanlagt 850 000 kronor, beräknat så, att en övre gräns av pensionerna på 2 626 kronor skulle bestämmas, alltså att de pensioner som lågo högst vid detta belopp och därunder skulle få förstärkning. I år har utskottsmajoriteten höjt denna summa från 2 626 kronor till 3 735 kronor. I fjol kommo ungefär 7 000 pensionärer i åtnjutande av pensionsförstärkning, och i år skulle enligt utskottsförslaget dubbla antalet, omkring 14 000 pensionärer, få sina pensioner ökade med de belopp, jag nyss anförde.

För icke så länge sedan stod jag på denna plats — det var, då kammaren behandlade propositionen om penningpolitiken efter kriget — och framhöll vikten av återhållsamhet med det allmännas utgifter. Jag hänvisade till faran av ett stort budgetunderskott ur inflationssynpunkt och framhöll jämväl betydelsen av ett fasthållande vid löne- och prisstoppet ur samma synpunkt. I dag står mitt namn på en reservation som begär mer än utskottet. Den omständigheten tarvar en förklaring, och förklaringen är ganska enkel. Sedd ur min synpunkt är nämligen den föreliggande frågan sådan, att jag anser den gräns som utskottet satt icke ur rättfärdighetssynpunkt kunna försvaras. Man sätter en gräns vid lönegrad A12. Alltså de som ha pension i högst denna lönegrad få sitt tillägg, men de som stå över få ingenting.

Vad är då en pension? Jo, lön och pension äro den ersättning som ges för en arbetsinsats och i detta fall för en arbetsinsats i statens tjänst. Lönen avpassas efter arbetets art och pensionen efter lönen. Därmed är det sagt, att rätten till pension är klarlagd precis på samma sätt som rätten till lön. Till sin pension ha vederbörande i viss mån bidragit själva med avgifter. Men därmed är också sagt, att om den ene har rätt till tilläggspension har också den andre samma rätt. Därför har min framställning i detta sammanhang dikterats av min uppfattning av det rättfärdiga i kravet på *allas* likaberättigande.

I fjol beslöt som sagt riksdagen tilläggspensioner för dem som ha de lägsta pensionerna. Detta kan man ju till nöds vara med om en gång och om den motivering som Kungl. Maj:t då lade fram i sin proposition. Men det kan vara farligt att inaugurera den principen, att varje pensionsreglering skall vara byggd på behovsprincipen. Ty då skjuter man helt enkelt rätten åsido. För

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

min del ser jag denna sak så, att en fortsatt vandring på denna väg kan ge medborgaren i detta land den uppfattningen, att vårt samhälle kommit in på vägar som leda bort från rättssamhället fram till behovsprövningens välfärds-samhälle. Varje streck som man sätter — här sålunda till tolfte lönegraden — är godtyckligt. Det kan icke motiveras eller försvaras vare sig ur logiska, moraliska eller ens ekonomiska synpunkter. Man tycker, att vissa behöva bättre än andra, och därför har man godtyckligt dragit detta streck. En sergeant t. ex. får tillägg till sin pension, men en fanjunkare får det i regel icke. Och dock är det väl så, att de dugligaste sergeanterna bli fanjunkare, vadan man måste anse det vara ett rätt underligt sätt att belöna förtjänst och skicklighet genom att draga ett streck som här skett.

Då jag nu säger, att det är rättfärdighetssynpunkten som i första hand diktat min ställning, vill jag tillägga, att jag tagit starkt intryck av en annan omständighet, och det är, att ett beslut enligt utskottsförslaget icke *löser* frågan. Ingen definitiv lösning av den i motionerna väckta frågan kommer till stånd genom ett bifall till utskottets förslag, ty det är inemot 6 000 personer som icke få någonting. Med hänsyn till deras rätt sådan jag fattat den och det sätt, varpå de byggt upp sina organisationer och hålla ihop för att göra sina krav gällande, kommer riksdagen icke att få fred i denna pensionsfråga, om riksdagen följer utskottsförslaget, men väl om riksdagen följer den av herr Nordenson och mig vid utskottsutlåandet fogade reservationen.

Ur statsfinansiell synpunkt kan man ha sina betänkligheter. Jag har redan antytt, att jag själv har sådana. Men det är att bemärka, att de 1 400 000 kronor som reservanterna kräva utöver utskottsförslaget ingå i en summa på sammanlagt 3 300 000 kronor, som med varje år kommer att minskas. Allteftersom dessa pensionärer gå bort, blir givetvis summan mindre, och om tio år är den blott en bråkdel av vad den blir nästa budgetår och om 15 å 20 år torde den vara helt amorterad. Finansieringen kommer att ske på det sättet, att ungefär hälften av summan kommer att bestridas av de affärsdrivande verken och andra hälften kommer på tolfte huvudtiteln. Under nästa budgetår kommer endast halva beloppet att belasta statens budget, ity att förslagen om pensionsförstärkning icke komma vare sig enligt utskottets eller reservanternas förslag att tillämpas förrän den 1 januari nästa år.

Detta är, herr talman, i korthet de skäl som varit bestämmande för mig att med mitt namn ställa mig under den reservation, som jag nu ber att få yrka bifall till, d. v. s. den av herr Nordenson och mig vid utskottsutlåandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Sefve, Ljungberg, Lundh och Wiberg.*

Herr Barnekow: Herr talman! När det är fråga om en sådan sak som denna eller tillökning till pensionerna för gamla pensionärer, måste man ju intaga någon principiell ståndpunkt. Man har då att välja mellan att gå den väg, som motionerna ha anvisat, d. v. s. fylla ut de gamla pensionerna till att motsvara de pensioner, som utgå efter den senaste löneregleringen, och sålunda gå in för vad man kan kalla för en jämlikhetsprincip eller, som vi ha kallat det fastän måhända med orätt, en rättvisepincip — eller att endast gå den väg, som innebär att man tillgodoser det oundgängliga behovet, alltså att följa en behovsprincip.

Det ligger i sakens natur, att det hade varit önskvärt att kunna gå så långt, att man givit de gamla pensionärerna full jämställdhet med de nya. Herr Svedman fällde emellertid i detta sammanhang ett uttryck, som jag råkade fästa mig en smula vid. Han jämställde lön och pension. Ja, det ha

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

många gjort, men om vi säga, att pension är intjänt lön, och antaga detta, då ha vi i och med detsamma medgivit, att dessa gamla pensionärer skola icke ha någon tillökning till sina pensioner, eftersom pensionerna uteslutande skola bero på den gamla lönen. Jag vet dock, att det finns en del personer i riksdagen som anse, att så skulle frågan egentligen läggas upp. Såsom herr Svedman redogjorde för äro emellertid de belopp, som vi komma till, om vi följa motionärernas linje, så stora, att utskottet i sin helhet har vägrat i vändningen. Det fanns ingen i utskottet, som vågade gå motionärerna till mötes.

Nu säger man, att det är ändå icke så farligt med dessa stora belopp, eftersom antalet pensionärer minskas år från år. Utgifterna för tilläggen komma således att undan för undan minskas. Ja, det kan man säga denna gång, men hur blir det, om vi få en ny lönereglering? Kommer icke då samma krav att framställas på att de, som hade lön efter den gamla löneplanen, skola få sina pensioner utfyllda? Jag tror, att det skulle bli ett farligt prejudikat, om man skulle gå på denna jämställighetsprincip att alla skola ha samma pensioner som de senast fastställda. Den principen blir ytterligt svår och omöjlig att upprätthålla.

Jag tror därför för min del, att det är klokast att åtminstone icke tänka sig att fullt och helt gå den vägen. I varje fall böra vi under nuvarande förhållanden stanna för behovsprincipen såsom utskottet här har gjort, då det tillåtit sig föreslå ett tillägg av 300 eller 200 kronor på de äldre och de nyare pensionerna, som de kallats för, t. o. m. 12:e lönegraden.

Nu kan man säga, att detta förslag innebär en klar orättvisa just vid övergången från denna lönegrad till närmast högre. Det skall icke heller ett ögonblick stickas under stol med att det blir fallet. Var vi än stanna blir det alltid en orättvisa. Det anmärkte herr Svedman, och det har han fullständigt rätt uti.

Herr Svedman ville nu bota denna orättvisa genom att ge tilläggen ända upp. Ja, men jag tillåter mig fråga vilken princip herr Svedman i så fall följer. Följer han behovsprincipen ända upp? Jag måste dock säga, att ifall en pension på exempelvis 8 000 kronor ökas med 200 kronor, så är det väl ändå litet svårt att säga, att behovsprincipen blivit följd. Om han däremot följer jämställdhetsprincipen eller vad man skulle kunna kalla, fastän jag icke vill erkänna det, rättvisepincipen, då äro dessa 200 eller 300 kronor vid högre pensioner absolut icke riktiga. Han har således enligt mitt förmenande hamnat mitt emellan två principer. Jag kan icke se att det finns något annat skäl för yrkandet i den reservation, som han har underskrivit, än att han menar, att när vi nu ge en del pensionärer en förbättring, så låt oss då ge de andra en slant också, även om detta icke kan grundas vare sig på någon rättvis- eller någon behovsprincip.

För min personliga del har jag emellertid ansett, att såväl utskottsmajoritetens förslag som den reservation, som herr Svedman förordar, äro behäftade med en svaghet, den nämligen att bådaddera säga, att sedan denna reglering blivit genomförd är det definitivt slut på regleringarna för de gamla pensionärerna. Jag undrar, om man verkligen kan säga detta. För min del vill jag åtminstone icke ansluta mig till den uppfattningen. När vi ha stannat vid en viss lönegrad, så skall ingen få mig att tro, att icke de, som stå närmast ovanför, komma att anse sig och det med skäl vara berättigade att även få sina pensioner höjda i viss grad. Även om vi, som jag nyss sade, ha följt behovsprincipen, är det dock och kan aldrig bli annat än en godtycklig gränsdragning.

Det särskilda uttalande, som herr Sundelin och jag ha fogat till utskottets utlåtande, innebär att vi äro ense med utskottsmajoriteten men att vi önska

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

få ett tillägg till motiveringen i den form, som vi ha angivit i detta uttalande. Jag tror, att det ur två synpunkter är ganska angeläget att få detta ärende under Kungl. Maj:ts prövning. Först och främst är jag för min del icke säker på att vi ha lyckats träffa det rätta. Vi ha icke gjort det vid övergången mellan olika lönegrader — den saken har jag redan berört och det äro vi överens om — men ha vi i övrigt träffat det rätta? Ha vi tagit i betraktande hur stora pensionsavgifter som den ene eller den andre har inbetalt? Det är också en synpunkt att ta i betraktande. Äro vi säkra på att icke någon grupp har blivit uteglömd? Av utskottets egen motivering framgår, att det finns åtminstone någon grupp mera, som även majoriteten anser att Kungl. Maj:t bör taga under övervägande.

Jag tror, att det ur dessa synpunkter vore önskvärt, att Kungl. Maj:t toge en överblick över hela frågan. För min del skulle jag för övrigt helst ha sett, att hela frågan från början kunnat remitteras till Kungl. Maj:t, som dock haft större möjligheter att komma till riksdagen med ett fullt genomarbetat och fullt genomtänkt förslag, som åtminstone vill man hoppas kunde ha inneburit någon större grad av rättvisa.

Den andra synpunkten är den, som jag redan har omnämnt, att då vi låt vara efter att ha följt behovsprincipen ha kommit så långt upp på löneskalan som vi ha gjort — man måste ju säga att det icke är så dåligt, då vederbörande kommer upp i en pension av åtminstone 4 000 kronor, åtminstone anse vi det på landsbygden — så kunna även andra med rätt begära att även de bli delaktiga av den pensionsförbättring, som utskottet här har föreslagit.

På grund av vad jag nu har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag men med tillägg till utskottets motivering av det uttalande, som herr Sundelin och jag ha framfört.

Herr Sundberg: Herr talman! Bankoutskottets ärade vice ordförande har här redogjort något för gången av arbetet i utskottet, och han har också redogjort för de alternativ, som från början förelågo till behandling i utskottet. För att icke förlänga denna kvällsdebatt skall jag därför försöka undvika att rekapitulera det, som redan tidigare blivit sagt. Jag vill emellertid säga, att jag visserligen fann utskottsarbetet synnerligen brydsamt, såsom helt naturligt alltid varit fallet när vi haft att handlägga så brydsamma spørsmål som dessa, men att jag ingalunda fann arbetet i utskottet vara så besvärligt, som utskottets ärade vice ordförande nämnde, när han t. o. m. fann att rätts-samhället skakades i sina grundvalar. Så farligt var det i varje fall icke.

Denna fråga är ju för kammarrens ledamöter en gammal bekant. Jag vill minnas, att bankoutskottet i sitt utlåtande förra året också påminde om att denna fråga sedan mycket länge har stått på dagordningen. För egen del kom jag år 1936 första gången i kontakt med densamma. Det var då, som pensionärerna vädjade till regeringen om att få en förbättring av sina pensioner med 300 kronor per år.

När jag säger, att frågan sålunda är ganska väl bekant för kammarrens ledamöter, och då jag väl också får förutsätta, att den är ganska väl inläst, så torde det i denna debatt vara överflödigt att gå in på någon längre och mera detaljerad historik över frågan genom tiderna. Jag hänvisar i stället i det avseendet till den historik och den översikt, som återfinnes i utskottets utlåtande. Jag kan nöja mig med att påminna om den sista pensionsregleringen, som blev en följd av propositionen nr 170 föregående år. Utskottet sade då i sitt utlåtande, att enligt utskottets mening hade det varit önskvärt, om den ifrågasatta pensionsförbättringen kunnat erhålla något större räckvidd än enligt

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid vågade sig utskottet trots all välvillig inställning till de gamla pensionärernas önskemål icke vid det tillfället på att överbjuda Kungl. Maj:ts proposition om anslag för ändamålet. Som alla förstå och veta var det de statsfinansiella skälen, som lågo hindrande i vägen. Emellertid har man sedan 1936 ingalunda varit alldeles överksam på detta område. Några mindre justeringar ha ju skett. Jag påminner om de justeringar, som förekommo för vissa militära befattningshavare på sin tid. Vidare har ju en omreglering så sent som föregående år skett därigenom, att man höjde de nyaste pensionerna från A-ort till C-ort, såsom herr Svedman påminde om.

I år har väl det statsfinansiella läget icke förbättrats i sådan mån, att man nu skulle kunna tänka sig en större framgång för yrkandena i dessa frågor. Men i alla fall kan man med tillfredsställelse konstatera, att den välvilliga inställningen till pensionärernas önskemål i år har varit ganska allmän. Även de motionsledes framställda yrkandena ha ju visat på intresse för saken, och inom utskottet har man hela tiden utgått ifrån att man nu skulle söka komma till en positiv och så gynnsam lösning som möjligt.

Utskottet började, såsom tidigare framhållits, sitt arbete med att låta verkställa kostnadsberäkningar av de förslag, som framförts i de motioner, som omfattade motionärer från samtliga partier utom ett. Resultaten av dessa kostnadsberäkningar redovisas i det föreliggande utlåtandet, och jag skall nu inte gå närmare in på dem — herr Svedman har ju redan redogjort för dem. Jag skall nöja mig med att understryka att det rör sig om ganska betydande belopp, 10 miljoner om man skulle ha godtagit ett av alternativen och 7 miljoner om man skulle ha tillstyrkt ett annat.

Vi blevo ganska snart på det klara med i utskottet att det inte skulle finnas utsikter att vinna gehör för statsutgifter av den storleksordningen för här ifrågavarande ändamål, och vi övergingo därför till att söka utforska vad som kunde göras på andra vägar.

Utredningsvis hade utarbetats inte mindre än sju olika alternativ, som rörde sig om slutbelopp på resp. 10 135 000, 6 940 000, 4 400 000, 3 300 000, 3 225 000, 2 100 000 och 2 000 000 kronor, och man hade nu att undersöka dessa olika alternativ för att se, om något kunde läggas till grund för ett förslag i frågan. Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, var man emellertid tämligen snart överens om att man måste stanna för att föreslå begränsad pensionsreglering för detta ändamål för närvarande och att man sålunda måste övergå till behovsprincipen, den princip som herr Svedman fann så avskräckande.

Det utspann sig då inom utskottet en del resonemang om, vid vilken lönegrad man skulle stanna. Vi inom utskottsmajoriteten ansågo för vår del, att förbättringen borde utgå med i princip 200 kronor på nyare pensioner och 300 kronor på äldre pensioner men att den förbättrade pensionen inte skulle få överstiga ett belopp av 3 735 kronor per år. Detta svarar, såsom också framgår av tabellerna, mot lönegrad A 12, och pensionsregleringen beräknas kosta 1,9 milj. kronor.

Den förbättring, som sålunda enligt utskottsförslaget föreslås, skulle komma 14 300 pensionärer till godo, d. v. s. mer än dubbelt så många som blevo delaktiga av pensionsförbättringen vid senaste tillfället, alltså vid omräkningen från C-ort till A-ort.

Utskottsmajoriteten är alldeles på det klara med att rättvisepinciperna i fråga om gränsdragningen kunna diskuteras liksom rätten till pensionsökningar ur synpunkten av pensionen såsom intjänt lön o. s. v., saker som här påpekats. Vi ha emellertid ansett, att man med frångående av teoretiska resonemang denna gång borde söka åstadkomma en så positiv lösning av frågan om höjning

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

av pensionerna för de sämst lottade pensionärerna, som med hänsyn till det statsfinansiella läget vore möjligt. När man då har sträckt sig till att såsom högsta pensionsbelopp föreslå 3 735 kronor, måste det sägas vara en ur levnadsstandardssynpunkt lämplig gräns, ty går man längre, kan det ifrågasättas, om inte pensionärerna — det har ju också gjorts sådana jämförelser tidigare i debatten — ha det lika bra som eller kanske bättre än många andra. Vi ha i varje fall ansett det vara en förnuftig lösning att stanna vid denna gräns.

Herr Svedman sade något om att den gränsdragning, som skett, är ganska godtycklig, och det kanske, som sagt, inte är möjligt att helt bestrida. Jag undrar emellertid, var man skulle ha satt gränsen, om inte någon skulle ha ansett den godtycklig. Emellertid har, såsom jag framhållit, det föreliggande förslaget, efter prövning av en mängd andra alternativ, ansetts vara det bästa och det som riksdagen ur ekonomisk synpunkt för närvarande kunde tänkas gå med på.

Jag kan inte heller finna att man genom att bifalla utskottets förslag skulle på något uppseendeväckande sätt skaka grundvalarna för hela pensioneringssystemet. Det kan väl inte vara nödvändigt, såsom här i debatten sagts, att pensionärer, som ha både 7, 8 och 9 tusen kronor i pension, nu skola få del av pensionsförbättringen.

Herr talman! Jag skall, som sagt, inte rekapitulera vad som anförts beträffande de olika alternativen, utan nöjer mig med det här sagda och ber till sist att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Senander: Herr talman! När man studerar utskottets förslag, får man ett bestämt intryck av att det framkommit under synnerligen svåra födslovändor. Utskottet har marterats av statsfinansiella betänkligheter men samtidigt velat inta attityden av hjälpare i nödens stund. Innan utskottet kommer fram till presentationen av sitt alster, har det hunnit med åtskilligt. Det har, såsom nyss nämndes från denna talarstol av herr Sundberg, prövats en mångfald förslag — jag tror han angav siffran 8. Kostnaderna för de olika förslagen variera mellan 10,1 miljoner och 1,9 miljoner kronor. Utskottet har förklarat, att viljan att hjälpa de äldre statspensionärerna varit allmän men att det »anskrängda budgetära läget» inte tillåter några mera betydande utgifter. Så presenterar utskottet slutligen ett förslag som med hänsyn till alla deklarationer om den goda viljan måste betecknas som synnerligen torftigt. Berget har fött en rätta, för att använda ett gammalt känt uttryck.

Om man inte visste, hur rundhänt man handlar, då det gäller anslag till andra mindre nödvändiga ändamål, så skulle man närmast beteckna förslaget som ett fattigdomsbevis. Rättvisesynpunkterna ha fått stå tillbaka för den gamla nästan magiska formeln »statsfinansiella skäl», en formel som man alltid räddar sig med, då det gäller anslag för att bereda en mera tryggad ställning åt de sämst ställda i samhället. Det verkar på en gång både förnumstigt och cyniskt, då utskottet uttalar, att beträffande de utgifter som det här är fråga om »särskild återhållsamhet påkallas med hänsyn till den av statsmakterna förda restriktiva pris- och lönepolitiken».

Jag tror, att det är lämpligt att erinra utskottet om att det existerar vissa omständigheter beträffande de äldre statstjänarna, som borde givit utskottet anledning till att ta mera hänsyn till rättvisesynpunkterna än till de — ursäkt jag säger det — krämarpolitiska funderingar som gå igenom utskottets motivering. Flertalet av de äldre statspensionärerna skulle ha varit inbegripet under ett förbättrat pensionsreglemente, om inte lönefrågan lösning förhållats av statsmakterna på sätt som skett. Behovet av en lönereglering för stats-

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)
tjänarna och i anslutning därtill förbättrade pensioner var i hög grad aktuellt redan före år 1930. År 1928 tillsatte regeringen en kommitté, den s. k. 1928 års lönekommitté, med uppdrag att utreda frågan om en ny lönereglering för statstjänarna, vilken lönereglering självfallet skulle följas av en reglering av pensionerna. Denna kommittés förslag genomfördes inte — naturligtvis av det gamla banala skälet, att statsfinanserna icke tålde en dylik åderlätning. I detta sammanhang kan det vara av intresse att erinra om att statsmakterna vid samma tidpunkt icke läto de statsfinansiella skälen hindra, att man utan någon som helst utredning och efter en rekordsnabb riksdagsbehandling satsade hundratal miljoner för att rädda bankruttrade Kreugerbanker.

Först år 1939 genomfördes den länge utlovade löne- och pensionsförbättringen för statstjänarna. Genom statsmakternas förhållningspolitik gingo alltså de äldre statstjänarna inte bara miste om en erkänt välbehövlig förbättring av lönerna, medan de ännu befunno sig i tjänstgöring, utan de åsamkades också förlusten av de förbättrade pensioner, som då kommo till. De fingo sålunda i dubbel måtto lida för förhållningstaktiken i lönefrågan.

Ur dessa synpunkter hade det varit på sin plats, att de vid det nya pensionsreglementets utarbetande åtminstone i pensionshänseende hade jämfästs med övriga statstjänare. Så blev inte fallet, och naturligtvis återigen av statsfinansiella skäl.

Men det finns också en annan omständighet, som ställer utskottets resonemang om hänsynen till statsfinansiella skäl och till den proklamerade pris- och lönestoppspolitik i sin rätta dager. Finansministern hade vid flera tillfällen innan lönestoppet genomfördes gett positiva löften om en förbättring av de äldre statstjänarnas pensioner. Men först sedan den bedrövliga lönestoppspolitik blivit ett faktum, tog finansministern upp frågan om de äldre statstjänarnas pensioner. Det fanns alla utsikter att komma billigare undan då. Riskerna för att riksdagen skulle korsa planerna på återhållsamhet i detta avseende voro givetvis mindre då än tidigare. I det allmänna lönestoppets atmosfär förelåg det knappast några risker för att riksdagen skulle förbättra det förslag, som finansministern framlade.

Hade utskottet tagit hänsyn till de omständigheter, som jag här antytt, så skulle det ha hållit inne med sina förnumstiga funderingar om löne- och prisstopp och i stället sett frågan ur rättvisesynpunkt.

Det förslag, som utskottet nu framlägger, verkar som jag tidigare sagt såsom ett fattigdomsbevis. Man behöver bara studera den i utskottets utlåtande införda tabellen för att torftigheten i förslaget skall bli uppenbar. De allra lägsta pensionstagnarna erhålla förhöjningar, som faktiskt inte förtjäna denna benämning. En f. d. befattningshavare i 5:e lönegraden, vilken lönegrad som bekant omfattar den stora massan av statstjänare, erhåller en förhöjning med i runt tal 41 kronor per år. I graderna därunder varierar förhöjningen från omkring 14 till 40 kronor.

Det är klart, att detta förslag på statspensionärernas stora massa verkar som ren cynism. För min del vill jag framhålla, att det verkar som om man bjöd stenar i stället för bröd. Jag har alldeles särskild anledning att använda denna karakteristik om bankoutskottets förslag, som utskottet i andra fall har visat en generositet, som kan sägas vara minst sagt uppseendeväckande. I de fall, som jag närmast åsyftar, var det inte fråga om att öva rättvisa, utan det var snarare fråga om att premiera eller kanske rättare sagt privilegiera de personer, som det då gällde.

För inte länge sedan tillstyrkte bankoutskottet enhälligt, att en f. d. generaldirektör, som köpts över från statstjänsten av ett privat bolag för en årsinkomst, som kunde skrivas i sexsiffrigt tal, skulle erhålla över 9 000 kronor

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

om året i pension från statsverket och dessutom nära 4 000 kronor i familjepension. Direktören i fråga hade ingen som helst författningsenlig rätt till denna pension, och det fanns inte i något annat avseende något stöd därför, men bankoutskottet, som då det gäller små pensions- och understödstagare håller så benhårt på lagar och förordningar, ansåg det vara helt i sin ordning att ge denne 100 000-kronorsdirektör en pension på över 9 000 kronor.

Inte heller hade utskottet något som helst att invända mot att förre postbyråchefen Döss, som avskedats från sin tjänst på grund av rent rättsstridiga manipulationer, fick ett livstidsunderstöd på 3 000 kronor.

I dessa och flera andra liknande fall komma de statsfinansiella skälen fullständigt bort. Inte heller fick man höra de förnumstiga invändningarna om »särskild återhållsamhet med hänsyn till den av statsmakterna förda restriktiva pris- och lönepolitiken». Det tycks bara gälla då det är fråga om förbättringar för de lägst avlönade.

Herr talman! Vi ha i en motion hemställt, att de statspensionärer, som avgått från sina befattningar före den 1 juli 1939, skulle i pensionshänseende jämsställas med dem som avgått efter nämnda tidpunkt. Enligt vad utskottet meddelar, skulle detta förslag kosta omkring 10 milj. kronor. Det är emellertid att märka, att denna kostnad ju nedbringas i snabb takt genom att pensionärerna avgå med döden. Men även om vårt förslag kostar mer, så är det betydligt enklare och klarare än utskottets tillkrånglade förslag. Och det är framför allt ett rättvist förslag. Det finns ingen saklig anledning att ställa de äldre statspensionärerna i undantagsställning gentemot dem, som höra hemma under det nya pensionsreglementet.

Jag har vid tidigare tillfällen framfört dessa synpunkter och efterlyst, huruvida man hade några sakskalet att anföras, varför dessa äldre statstjänare skulle stå i sämre ställning än de övriga statstjänarna, men ingen har kunnat prestera något godtagbart skäl för denna anordning.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag här anför och då jag anser att man, om man överhuvud taget skall anlägga rättvisesynpunkter på denna fråga och lämna en anständig hjälp åt de äldre statspensionärerna, måste gå på den linje som vi anvisat i vår motion, så ber jag att få ställa följande yrkande:

1) att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen II: 155 anförts och yrkats meddela bestämmelser angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner; samt

2) att motionerna I: 94 och II: 151, I: 95 och II: 152, I: 68 och II: 96 samt II: 388, i den mån de ej kunna anses besvarade med vad utskottet ovan anför, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fröken **Nygren**: Herr talman! Det är nog ingen som tvivlar på att bankoutskottet här gått till verket med en varm önskan att göra det bästa möjliga för de berörda pensionärerna. Men när man sedan företog vissa beräkningar och kom till den slutsatsen, att en omräkning av pensionerna efter C-ortslöner i stället för A-ortslöner skulle draga en kostnad utöver 1943 års pensionsreglering av i det närmaste 7 milj. kronor, så ansåg man sig på grund av det statsfinansiella läget icke kunna bifalla motionärernas förslag.

Ja, det statsfinansiella läget är ju ett skäl som måste komma fram i alla sammanhang och som man också oftast måst böja sig för. Men att just de gamla, som ha tjänat ett helt liv i statens tjänst, måste bära tunga bördor på grund av de enorma utgifter, som staten har, tycker man är hårt. När utskottet sätter gränsen så pass lågt som vid 12:e lönegraden, är det ofrånkomligt, att det fortfarande är många, som få det mycket svårt att klara sig. Det

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)
kommer att bli bitterhet och besvikelse i många gamla hem, där man gått och väntat på att rättvisa nu skulle skipas.

Det förhållandet att pensioner, som förut varit beräknade på A-ortslön, fr. o. m. förra året omräknades efter C-ortslön, var ju en förbättring, som hälsades med stor glädje av alla dem, som haft sin gärning ute på landsbygden. Men de äldre pensionärerna, som inte fingo vara med om detta, kunde ju inte tycka att det var rättvist. Det skulle därför ha varit glädjande, om en sådan omräkning över hela linjen kunnat företagas.

Reservanterna herrar Nordenson och Svedman ha inte sträckt sig så långt men föreslå i stället, att det belopp, som utskottet tillstyrker för de lägsta grupperna, skulle få utbetalas hela linjen utöver. Jag anser att det vore en gård av rättvisa att förfara på det sättet.

Det ligger visserligen en hel del i vad herr Barnekow sagt, att även en sådan ordning är ganska grovt tilltyd och inte heller ger full rättvisa. Jag skulle också ha kunnat ansluta mig till herr Barnekows yrkande om att Kungl. Maj:t måtte taga hela frågan under omprövning och undersöka möjligheterna att låta pensionstagare av andra lönegrader än nu berörda komma i åtnjutande av skälig pensionsförbättring, om det inte samtidigt sagts att detta skall ske »då förhållandena det medgiva». Ingen är väl nog optimistisk att tro, att de statsfinansiella förhållandena skulle bli så mycket bättre inom överskådlig tid framåt, och de äldsta pensionstagarna skulle därför inte kunna känna någon tillfredsställelse med ett sådant beslut, ty de skulle helt enkelt aldrig hinna uppleva dess förverkligande. Därför kan jag inte instämma med herr Barnekow i det uttalande, som han gör i sin reservation.

Jag vill emellertid rikta en varm vädjan till finansministern att taga under övervägande, huruvida man inte med det snaraste kan göra någonting för en grupp, som har s. k. uppskjutna pensioner. Jag tänker på en del småskollärarinnor, som under de år, då arbetslösheten var som allra värst bland småskollärarinnorna, avgingo innan de uppnått pensionsåldern. Från flera håll uppmanades då sådana, som hade så ställt för sig att de möjligtvis kunde avgå, att lämna sina tjänster. Det fanns sålunda småskollärarinnor, som tjänstgjort över 30 år, som lämnade sina tjänster i förhoppning att de — det hade för övrigt sagts dem av skolstyrelseordförande och inspektörer — ändå hade möjlighet att få sin fulla pension, när de kommo till pensionsåldern. Men tyvärr upplystes de inte om att de behövde vara i tjänst en månad, då pensionen begärdes. Följden var att de inte tjänstgjorde den där månaden och därför fingo uppskjuten pension, som ju bara är försäkringstekniskt beräknad på avgifterna. Men att efter 30 års tjänstgöring få en pension, som understiger 100 kronor om året, är ju helt enkelt upprörande.

Jag vill alltså, herr talman, rikta en vädjan till finansministern att taga denna grupps svåra ställning under omprövning, och vidare ber jag att få yrka bifall till den av herrar Nordenson och Svedman till utlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Westerdahl*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag kan icke underlåta att yttra några ord i fråga om hela detta ärende. Kungl. Maj:t har ju icke lagt fram någon proposition om en sådan förbättring som här föreslås, och när nu bankoutskottet, även dess majoritet, har föreslagit en förbättring av pensionerna för äldre pensionärer, så innebär det en opinionsyttring, att man anser, att det riktiga hade varit, att Kungl. Maj:t hade gått längre i tillmötesgående mot önskemål från statstjänarnas sida.

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

I debatten både i denna kammare och i första kammaren har talats mycket om rättvisa. Jag tror, att man bör vara försiktig med att, när man i ett enskilda fall vill förbättra lönerna för en grupp medborgare, omedelbart börja tala om att detta är rättvist. Om riksdagen skulle försöka skapa rättvisa inom hela samhället i fråga om inkomster både för dem som äro i arbete och för dem som ha slutat sitt arbete, så skulle säkert inkomstskalan i samhället se helt annorlunda ut, än den för närvarande gör. När man vill framföra kravet på högre löner för vissa statstjänare eller höjda pensioner, finns det ingen möjlighet att anföra rättviseskäl utan att ta hänsyn till hur statstjänarnas ställning överhuvud taget är och hurudana deras pensionsförhållanden äro i jämförelse med andra medborgares. Om man inskränker sig till att endast göra en jämförelse mellan olika statstjänare, då begränsar man synvidden på ett sådant sätt, att man förtar allt tal om rättvisa någon verklig innebörd. Men om man vill hålla sig enbart till de statsanställda och till deras pensionsförhållanden, så är det åtminstone för mig ganska egendomligt, att man vågar påstå, att det är en enkel rättvisa, att en statstjänare, som har avgått för ett visst antal år sedan och som dessförinnan hade en lägre lön, än motsvarande statstjänare nu ha, och fått en lägre pension, utan vidare skall anses berättigad att få samma pension som de som nu ha en högre lön och en viss pension bestämd. Jag har mycket svårt att förstå, varpå detta krav grundar sig. Hela pensionsväsendet för statstjänarna är principiellt uppbyggt på att statstjänarna själva skola betala en del av sina pensionsavgifter, medan resten betalas av staten-arbetsgivaren, och på grund av dessa inbetalda avgifter bestämmas en viss pension på försäkringsmässig grundval.

Efter allt vad som talats om rättvisa, anser jag det nödvändigt att göra en liten erinran. Vi kunna tänka oss, att statstjänarna i stället för att erhålla pensioner skulle pensionera sig själva. De skulle då antagligen få sina löner icke oväsentligt höjda, och med dessa ökade löneinkomster skulle de själva få köpa sig in i olika pensionskassor för att få en pension. Detta är i grund och botten en mycket naturlig tanke, så mycket mer som statstjänarna såväl som andra tjänstemän under många år brukat påstå, att deras pensioner icke äro någonting annat än uppskjuten lön. Om statstjänarna och andra anställda skulle pensionera sig själva genom att köpa sig in i pensionskassor, så förstår var och en, att när de betalat sina avgifter och när pensionerna börja utgå, så skulle det icke finnas någon som de kunde vända sig till för att få en förhöjning, om förhållandena ändrade sig så, att pensionerna icke längre räckte till. Vad som i detta fall gäller vid en sådan fullständig självpensionering, gäller också inom hela det enskilda näringslivet, där de anställda få lämna ett visst bidrag till sin pensionering — resten lämnas av arbetsgivarna — i låt oss säga S. P. P. När dessa avgifter betalats och när en tjänsteman sedan avgår, får han sin förut beräknade pension. Det finns ingen som han kan vända sig till och som anser sig ha någon som helst skyldighet att utöka denna pension, därför att en senare anställd person fått en högre lön och blivit tillförsäkrad en bättre pension.

Nu kan man säga: ja, men staten är något helt annat, och staten har helt andra skyldigheter än enskilda arbetsgivare. Ja, det är alldeles riktigt, att staten har skyldigheter gentemot sina egna anställda, men staten har också skyldigheter gentemot hela befolkningen, och man skall icke glömma, att om dessa statsanställda få högre löner eller högre pensioner, skall detta betalas av alla, alltså även av sådana befolkningsgrupper som ha en lägre levnadsstandard än de till vilka dessa pensioner skola utgå.

Såvitt jag förstår kan man därför inte komma så långt med talet om rättvisa, utan vi få hålla oss till de speciella förhållanden, som ha rätt och som

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

råda inom statens avlönings- och pensionsväsende. Då vågar jag påstå, att det är en fullständigt ny teori, som aldrig har accepterats vare sig av statsmakterna eller, såvitt jag vet, av någon offentlig mening, att när en lönereglering genomföres och till följd därav också en pensionsreglering, så skall på rättvisans grund följa, att de äldre pensionärerna skola erhålla samma pensioner som de som fått sina löner och sina pensioner senare. Man skulle möjligen kunna säga, att detta från den matematiska rättvisans synpunkt icke är fullt rättvist, eftersom det förutsätter, att till dessa äldre pensionärer, som betalat ett mindre belopp i avgifter för sin egen pensionering, skall utgå en högre pension än som motsvarar de erlagda avgifterna. Men det avgörande är, åtminstone såvitt jag förstår, att det aldrig funnits någon som helst rättvisa i samhället, som innebär att på detta sätt äldre pensionstagare utan vidare skola jämföras med dem som fått sin pensionering bestämd genom en senare pensionsreglering. När vi hade en svårare omvälvning av våra ekonomiska förhållanden under förra världskriget genomfördes under 1920-talet en pensionsförbättring för de äldre pensionärerna. Denna pensionsförbättring grundade sig på att genom prisstegringarna under kriget alla gamla inkomster hade förlorat så mycket i värde, att man helt enkelt av billighetsskäl ansåg det rimligt, att folk som hade lön eller pension som icke räckte till att leva på skulle få visst tillskott. Men det var aldrig tal om att lönerna eller pensionerna skulle höjas upp till samma nivå som de tidigare legat på.

Med detta har jag icke velat säga, att icke en sådan utveckling av rättsmedvetandet skulle kunna ske, att man sade, att när det inträder förändrade förhållanden i samhället och en del medborgare, i och med att den allmänna levnadsstandarden stiger, få bättre ekonomiska villkor, så skulle andra, som på grund av olika omständigheter kommit att bli efter, utan vidare följa med. Men jag tror, att det är skäl att fråga, om alla gjort klart för sig, vartill detta skulle leda. Det är ju alldeles uppenbart, att den som för ett antal år sedan sparat ihop en liten förmögenhet och levat på en viss ränta, när denna ränta blir mycket mindre reellt sett, då har samma skäl att komma till statsmakterna och säga: nu äro mina 2, 3, 4 000 kronor inte så mycket värda som förut, jag skall också be att få en förbättring. Jag vill icke förneka, att sådant kan komma att inträffa, men för närvarande äro vi, såvitt jag förstår, icke framme vid en rättsordning som innebär, att staten har skyldighet att på detta sätt se till, att alla äldre inkomsttagare få sin ställning förbättrad på samma sätt som de som kommit till de bättre lönerna.

Utgående härifrån och med erinran om det löne- och prisstopp som vi nu ha skulle jag vilja säga ett par ord till herr Senander. Jag förstår mycket väl, att herr Senander icke har några svårigheter att vara med om vilka löne- eller pensionsförhöjningar som helst, eftersom herr Senander överhuvud taget icke vill godkänna utgångspunkten för principen om ett inkomststopp. Herr Senander tror nämligen, att man utan olägenhet skulle kunna höja inkomsterna i pengar både för den ena och den andra gruppen, jag vill nästan säga, hur mycket som helst. Eftersom jag går ut ifrån en annan uppfattning, måste jag hålla på att den ekonomiska politik vi fört med restriktiva bestämmelser, både när det gällt löneförhöjningar och när det gällt beviljandet av pensioner i fråga om såväl allmän som enskild tjänst, har varit och är nödvändig för att skydda oss mot inflation.

Under sådana förhållanden finns det, såvitt jag förstår, icke någon möjlighet att motivera en höjning av lönerna eller pensionerna på något annat sätt än genom att säga, att de löntagare eller pensionstagare som vi här ha att göra med stå på så låg ekonomisk nivå, att det är nödvändigt att förbättra deras läge och att detta icke behöver innebära ett brytande av pris- och lönestoppet.

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Med denna motivering ha åtskilliga lönearbetargrupper kunnat få sina löner förbättrade. Det är ju i viss mån anmärkningsvärt, att här i riksdagen nu finnas talesmän för en höjning av pensionerna, även när det gäller de högsta, som samtidigt anse, att sådana löneförhöjningar som till exempel sockerbruksarbetarna lyckats genomföra skulle skada prisstoppet. Det är dock alldeles uppenbart, att dessa löntagare befunno sig på en helt annan och lägre nivå.

Möjligheten att principiellt infoga en pensionsförbättring av det slag som utskottsmajoriteten föreslår i den ekonomiska politik som förs beror helt och hållet på var man vill sätta gränsen för vad man anser vara låga löner. Jag hör till dem som anse, att man på denna punkt icke skall motsätta sig resonliga överväganden, och därför har jag för min del icke heller ansett, att de löneförbättringar som hittills förekommit, både när det gäller enskild tjänst, kommunal tjänst och delvis när det gäller statstjänst, äro av den karaktär, att de bryta principen om lönestoppet. Men jag vågar påstå, att om riksdagen skulle vilja slå in på den linjen, att alla pensioner upp till de allra högsta skulle höjas med visst belopp, så skulle man ha kommit utanför gränsen för den princip som hittills följts.

Jag kan icke annat än uttala en viss förvåning över att herr Senander, som ju brukar ställa sig som talesman just för de mindre inkomsttagarna, utan någon tvekan tycks förorda ett förslag som tydligen innebär, att folk som sitta med en inkomst på 6, 7, 8, 9, 10 000 kronor skulle få tillägg med 600, 700 ja kanske 1 000 kronor på sina pensioner. Vi få komma i håg, att riksdagen ständigt haft anledning, när det gäller dessa ting, att väga det ena mot det andra. Om vi hade levat under sådana förhållanden, att man ansett en allmän höjning av statstjänarnas inkomster vara befogad, är det klart, att läget varit annorlunda. Men nu befinna vi oss i ett sådant läge, att vi fått avslå en hel del framställningar om förbättring. Jag vågar påstå, att regeringen har fört en restriktiv politik i fråga om inplaceringar på löneskalan och uppflyttningar av alla möjliga inkomsttagargrupper. Vi ha sålunda sagt nej till framställningar härom under hänvisning till att det i nuvarande läge vore önskvärt, att den fastställda linjen hölles så fast som möjligt. Vi ha inte ens ansett det möjligt att vid denna riksdag höja de mycket små folkpensionerna. Att under sådana förhållanden säga, att det inte strider emot den linje vi följt att höja alla pensioner, även om de ligga ganska högt upp, anser jag vara utesluten. Om man emellertid håller sig inom den gräns som bankoutskottets majoritet föreslagit, har jag visserligen inte ansett det möjligt att själv lägga fram ett dylikt förslag, men jag vill inte motsätta mig ett sådant, om man inom riksdagen anser, att man därmed icke överskridit gränsen för de grupper av medborgare, som man anser så illa ställda, att en omedelbar förbättring av deras läge är önskvärd.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Nilsson i Landskrona: Herr talman! Då vi i bankoutskottet haft att ta ställning till denna fråga ha vi utan tvivel måst sätta behovsprincipen som ledstjärna, och därvid har ingen av de motioner som förelegat i ärendet varit utgångspunkt för beslutet.

Något annat kunde givetvis heller inte ske, då alla förslag som förelegat i motionerna skulle ha kostat utomordentligt stora summor. En annan viktig fråga som också legat i förgrunden har varit, att om man skulle tilldela pensionärerna något tillägg borde det inte ske efter de gamla principerna, enligt vilka de högst avlönade skulle erhålla ett högre procentuellt tillägg och de lägst avlönade ett mindre, utan man måste ordna det så, att alla pensionärer erhöles ett likatillägg. Detta har utskottet i stort sett varit enigt om.

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

I reservation 1) har man emellertid ansett, att detta likatillägg borde utgå även till de högsta inkomsttagarna. Detta skulle innebära, att över 1 miljon kronor skulle tilldelas pensionärer som nu ha mellan 4 000 och 11 000 kronor i pension. I nästa reservation har herr Paulsen uttalat, att de sex lägsta pensionsgrupperna främst borde bli delaktiga av en förbättring; detta vore det rättvisaste, säger han. Det visar sig nämligen, att pensionärer i den lägsta gruppen — A 1 — skulle få ett tillägg som motsvarar 57 kr., medan grupp 6 skulle erhålla 359 kr. Det är uppenbart, att om man skall gå in på sådana linjer måste man avskrivna allt vad behovsprinciper heter. Vi ha därför stannat för förslaget att dessa grupper skulle erhålla vardera 200 kr.

Då man nu hör, att herr Senander vidhåller den motion som han tidigare väckt, finner jag i likhet med herr statsrådet detta vara utomordentligt underligt. Vi konstatera nämligen här, att om man skulle följa de principer som den kommunistiska motionen tillämpar, skulle detta i sin tur innebära, att pensionärer i A1-gruppen i år skulle erhålla 57 kr. i förbättring, men om man skulle fullfölja saken skulle den högst avlönade pensionären erhålla ett tillägg på 1 600 kr. Jag kan alltså inte förstå rättvisesynpunkterna, när man vill ge en pensionär som har 10 000 kr. ytterligare 1 600 kr., medan den som har 1 000 kr. eller något däröver endast får 57 kr. Hela detta resonemang hänger fullständigt i luften, och jag tror inte det är möjligt att följa dessa principer, om man skall hjälpa de verkligt behövande.

Inom utskottsmajoriteten vilja vi sålunda göra det bästa möjliga, men man kan inte komma ifrån att det är oerhörda summor som måste läggas ut för dem som komma upp i de högre pensionerna. Därför, herr talman, tror jag det lyckligaste är, att man försöker hjälpa dem som komma under 4 000 kronorsgränsen.

I en reservation har också anförts, att man borde skriva till Kungl. Maj:t och begära att Kungl. Maj:t tar upp frågan om pensionärernas ställning överhuvud taget, och vi ha för vår del icke sagt att detta icke är möjligt i en framtid. Vi ha emellertid utgått ifrån att det är oriktigt att skriva till Kungl. Maj:t i detta fall, ty det finns ju möjlighet för vem som helst — även för regeringen — att om behov därav skulle anses föreligga ta upp saken vid kommande års riksdag eller någon annan gång i framtiden.

Herr talman! Vi ha utgått ifrån behovsprincipen, och vi anse det lyckligaste vara att riksdagen, liksom första kammaren redan gjort, antar bankoutskottets majoritetsförslag, som jag härmed ber att få yrka bifall till.

Herr Sefve: Herr talman! Om det är på det sättet att en löneförbättring för någon viss tjänstemannagrupp, och således också en förbättring av pensionen, kommer till stånd av den anledningen, att man ålägger tjänstemannagruppen större arbete eller begär högre kvalifikationer än man eljest gör — i så fall förefaller det mig ganska självklart, att de högre pensionerna inte böra undergå någon förbättring. Men helt annorlunda ställer det sig om en lönereglering göres av den anledningen att penningvärdet försämrats, priserna stigit och kronans värde därigenom fallit.

Man kan visserligen säga, som finansministern gjorde nyss, att det på sätt och vis är orättvist om de tjänstemän, som tidigare endast betalat in låga pensionsavgifter, senare i framtiden skulle få uppbära åtskilligt större pensionsbelopp än som från början räknats ut att de borde ha. Det må så vara om man håller sig till beloppet, men om man tar hänsyn till pengarnas reella värde ligger det helt annorlunda till av den anledningen, att kronans värde när den inbetalades i form av pensionsavgift var ett annat än för närvarande.

Jag sympatiserar sålunda i ganska stor utsträckning med de synpunkter som framlagts i den motion, vilken i andra kammaren framburits av herr

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

Hallén. Men sådan situationen för närvarande är vill jag dock nu yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Nordenson och Svedman.

Herr **Senander**: Herr talman! Statsrådet Wigforss förde ett krasst, affärs-mässigt resonemang i denna fråga och hade tydligen den uppfattningen, att det rättvisa var, att man bedömde statstjänarnas pensioner från rent försäkrings-tekniska grunder. Vidare framhöll statsrådet, att om man skulle anlägga rätt-visesynpunkter på detta spörsmål måste man anlägga sådana för hela sam-hällets vidkommande.

Ja, herr Wigforss, det är just vad vi kommunister gjort. Man får inte se denna vår aktion till förmån för de äldre statstjänarna såsom en isolerad fö-reteelse. När det varit fråga om de sämst ställda i samhället ha samma fram-stötat gjorts som i denna fråga. Vi äro emot — vilket också herr Wigforss är väl medveten om — den ekonomiska politik man fört under krigsåren här i landet och som faktiskt fört till att de rika blivit rikare och de fattiga fat-tigare.

Herr Wigforss ställde frågan: Är det egentligen rättvist, att de äldre stats-pensionärerna skola ha samma pensioner som de, vilka höra hemma under nya pensionsreglementet? Ja, det anse vi att det är, framför allt av de särskilda skäl, som jag anförde i det tal jag höll nyligen. Det är att märka, att de äldre statspensionärerna levat i den föreställningen, att deras redan förut dåliga pen-sioner skulle inom en snar framtid regleras. Kravet härom har erkänts vara be-rättigat och därför ställts på dagordningen. Men det har oupphörligt ställts på framtiden.

Jag nämnde i mitt anförande, att man redan år 1930 erkände behovet av förbättrade löner och pensioner för statstjänarna, men löneregleringen uppskötts ända till år 1939. Om man tar hänsyn till dessa alldeles speciella omständig-heter måste man väl i all rimlighets namn säga, att det är en enkel gärd av rät-visa, om man ger de äldre statspensionärerna — som lurats på lönerogleringar och pensionsregleringar gång på gång — en pensionsförbättring i nära anslut-ning till de pensioner som tillkomma dem som falla under det nuvarande pen-sionsreglementet.

Herr Wigforss pekade också på folkpensionärerna. Jag vill i det samman-hanget erinra om att jag ända sedan jag kom in i riksdagen gjort den ena framstöten efter den andra i syfte att få till stånd förbättrade folkpensioner, men lika regelbundet ha kraven härom avvisats med hänvisning till den van-liga, banala gamla frasen »statsfinansiella skäl». Trots detta så drar man sig inte för att utnyttja de låga folkpensionerna som tillhygge mot andra grupper i samhället, som också ha det dåligt ställt om än något bättre än folkpensio-närerna.

Jag frågar: Är det riktigt att handla på det sättet? Först håller man en viss grupp nere på en låg nivå, och med denna grupps låga levnadsstandard som tillhygge söker man sedan hindra andra grupper att få erforderliga förbätt-ringar.

Slutligen vill jag beträffande vårt förslag framhålla, att det inte är vår skuld att vi nu ha ett pensionsreglemente, som värderar statstjänstemännen på sätt som sker enligt nuvarande avlönings- och pensionsreglementen. Vi ha alltid gått in för en sammanpressning av löne- och pensionskalan därför att den avspeglar ett avskryvart klassystem. Men detta har bekämpats av såväl herr Wig-forss som regeringen och tyvärr också av riksdagen. Vi komma emellertid inte ifrån vad som nu gäller, och om man i detta fall skall kunna få en enkel och klar regel för förbättring av pensionerna för de äldre statspensionärerna, mås-te man acceptera det system som finns. Vill man bevilja en förbättring åt den

Motioner om förbättring av vissa äldre tjänstepensioner. (Forts.)

ena gruppen måste man också göra det för den andra, även om dessa bättre ställda befinna sig i sådant läge, att det inte är *nödvändigt* med en pensionsförbättring.

Jag vill emellertid meddela, att vi alternativt, därest vårt förslag skulle falla, såsom väl också troligt är, inte komma att rösta vare sig på herr Svedmans reservation eller utskottets förslag utan på herr Paulsens reservation, som ger högre belopp åt det lägst ställda statspensionärerna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Nordenson och Svedman avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveeringen, som föreslagits i den av herr Paulsen avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; samt 4:o) bifall till det av herr Senander under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svedman begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Nordenson och Svedman avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Svedman, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 130 ja och 40 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen beträffande det av herr Barnekow under överläggningen framställda yrkandet om visst tillägg till utskottets yttrande propositioner dels på bifall till nämnda yrkande dels ock på avslag därå; och biföll kammaren berörda yrkande.

§ 4.

Motioner om utsträckt rätt till fyllnadspension för vissa tjänstemän och arbetare vid statens järnvägar.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av väckta motioner om utsträckt rätt till fyllnadspension för vissa tjänstemän och arbetare vid statens järnvägar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Sundberg**: Herr talman! Då jag i anledning av utskottets hemställan om avslag å motionerna avgivit en blank reservation, anser jag mig böra med några ord angiva min ståndpunkt och uppfattning i den föreliggande frågan.

I de väckta motionerna har yrkats, att riksdagen måtte besluta medgiva, att den i kungörelsen den 30 juni 1942 stadgade rätten till fyllnadspension skulle utsträckas att gälla för samtliga befattningshavare och arbetare, som på sätt

Motioner om utsträckt rätt till fyllnadspension för vissa tjänstemän och arbetare vid statens järnvägar. (Forts.)

i kungörelsen närmare anges övergå i statens järnvägars tjänst och fyllt 60 år samt vid övergången äro delägare i enskild pensionsinrättning och efter övertagandet kvarstå i densamma.

Den före nämnda tidpunkt gällande kungörelsen medgav rätt till dylik pension även för dem, som uppnått 60 levnadsår.

Nu har utskottet framhållit, att kungörelsens avfattning icke utgör något hinder för att tillerkänna ifrågavarande befattningshavare och arbetare fyllnadspension på sätt i motionerna påyrkats, under förutsättning att i de avtal, som träffas och av riksdagen godkännas, bestämmelser därom införas. Även om det måhända formellt kan förhålla sig på det sättet, tror jag emellertid, att det i realiteten kommer att gestalta sig så, att järnvägsstyrelsen vid avtalens avfattning kommer att hävda den uppfattningen, att fyllnadspensionen för de personer, varom här är fråga, icke anses böra utgå enligt de förmånligare grunderna.

Med det uttalande utskottet nu gjort torde emellertid personalens fackliga organisation komma att vid upprättande av avtal om köp av enskilda järnvägar och personalens övertagande kräva fyllnadspensionens utgående enligt förutvarande bestämmelser. Skulle enighet härom icke kunna vinnas med järnvägsstyrelsen torde i anslutning till det av utskottet gjorda uttalandet frågan komma att på nytt bli föremål för riksdagens prövning.

Såsom järnvägsstyrelsen i sitt yttrande över motionerna anført rör det sig här endast om 27 personer, varför de kostnader, som skulle hava uppstått vid ett bifall till motionerna, icke borde ha verkat avskräckande; det gäller här ett approximativt beräknat belopp på 17 000 kronor per år.

Nu har man i diskussionen i denna fråga velat göra gällande, att det måste anses vara en fördel för den från enskilda järnvägar övertagne befattningshavaren att få kvarstå i tjänst till 63 respektive 65 år, under det att pensionsåldern för motsvarande befattningshavare vid statens järnvägar i regel är 60 år. Denna fördel kan emellertid anses mycket omtvistad. En befattningshavare i lönegrad 5 vid statens järnvägar erhåller vid avgången ur tjänst vid 60 års ålder en pension, som jämte dyrtidstillägg uppgår till 2 850 kronor per år, under det att den från enskild järnväg övertagne befattningshavaren i motsvarande ställning får en lön av 3 229 kronor. Denne senare får alltså för en daglig arbetstid av minst åtta timmar en merbetalning av 379 kronor per år i förhållande till sin pensionerade kamrat vid statens järnvägar.

I detta sammanhang skulle jag också vilja framhålla lämpligheten av att de bestämmelser, som utfärdas, avfattas något enklare och mera fattbara än vad nu är förhållandet. Svårigheter ha förelegat till och med för järnvägsstyrelsens tjänstemän att utläsa den 1942 utfärdade kungörelsens verkliga innehåll.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har ansett mig böra i anslutning till utskottets uttalande framhålla de av mig angivna synpunkterna på den föreliggande nog så invecklade pensionsfrågan.

Herr Svedman: Herr talman! När de enskilda järnvägarna övertogs av staten ingingos avtal mellan dessa järnvägar och staten angående personalens rättsställning. Dessa avtal ha ju godkänts av riksdagen efter tillstyrkande av statsutskottet. Det är just dessa avtal, som omöjliggjort för utskottet att tillstyrka motionen.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 68, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs första särskilda utskottets memorial nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls, i vad angick andra kammaren.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av väckta motioner om anläggande av ett större jordbruk å de s. k. Ragundabottnarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 50 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls, i vad angick andra kammaren.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Förslag till lag om arbetslöshetsnämnd. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Persson i Växjö: Herr talman! I en i andra kammaren väckt motion av herr Severin i Gävle och mig ha vi uttalat som vår uppfattning, att vederbörande kommunala myndigheter borde ha möjligheter att påverka personvalet vid tillsättandet av ordföranden och hans suppleant i arbetslöshetsnämnden i något större utsträckning än som kunnat ske i de fall, där det gällt tillsättandet av dessa poster i arbetslöshetskommittén. Vi ha också i sådant avseende fått utskottet med oss. Utskottet säger: »Utskottet delar motionärernas uppfattning, att ordförande och suppleant för honom böra utses efter förslag av vederbörande kommunala myndighet.» Men sedan har utskottet i fortsättningen en mening, som jag för min del måste anse som tämligen överflödig.

Förslag till lag om arbetslöshetsnämnd. (Forts.)

Det står nämligen: »Detta innebär givetvis icke, att det tillsättande organet skall vara bundet av förslaget.»

Vår motion — och utskottsutlåtandet före denna mening — innebär, att länsstyrelsen skall tillsätta ordförande och suppleant i arbetslöshetsnämnden. Härav följer ju självfallet, att den, när det gäller att förordna dessa personer, icke behöver vara bunden av det förslag, som lämnas av den kommunala myndigheten. Men det kan tänkas, att denna mening: »Detta innebär givetvis icke, att det tillsättande organet skulle vara bundet av förslaget», kommer att medföra, att det beslutande organet, länsstyrelsen, med stöd av detta uttalande tar förminskad hänsyn till det förslag, som kommer från den kommunala myndigheten. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att man icke i meningen inlägger någon sådan innebörd.

Sedan jag anfört detta vill jag påpeka en annan sak i detta sammanhang. På sidan 7, där arbetsmarknadskommisionens riktlinjer för länsarbetsnämndens sammansättning refereras, säger man bland annat, att landshövdingen i länet skall äga rätt att närvara vid länsarbetsnämndens sammanträden och därvid fungera som ordförande. Där finnes en parentes, som lyder sålunda: »Givetvis föreligger intet hinder mot att landshövding, som är därtill villig, förordnas till länsarbetsnämndens ordförande.» Nu förmodar jag, att eftersom denna parentes kommit till, så ligger det väl någonting mera bakom än att man bara velat säga ut, att landshövdingen *kan* förordnas till länsarbetsnämndens ordförande. Det är ett faktum, att så kan ske redan förut. Jag bara vill uttala en förhoppning, att detta icke betyder att det skall vara givet i fortsättningen, att landshövdingen blir ordförande i länsarbetsnämnden.

Herr **Erlander**: Herr talman! På bägge de punkter, som herr Persson tagit upp till diskussion, är det ganska onödigt att göra sig farhågor. Beträffande den första punkten medgav han, att det är självfallet, att statens myndighet skall utse ordföranden. Beträffande landshövdingar som ordförande i länsarbetsnämnder har frågan, sedan arbetsmarknadskommisionen avgav sitt förslag, kommit i delvis annat läge. Om riksdagen tar det förslag, som ligger på riksdagens bord beträffande civilförsvaret, kommer det att tillsättas en prövningsnämnd, som skall pröva frågor, där länsarbetsnämnden och civilförsvarsdirektören äro oense. I denna nämnd torde det bli nödvändigt att sätta landshövdingen som ordförande. Under sådana förhållanden är det ej aktuellt att placera landshövdingar som ordförande i länsarbetsnämnderna. Det är en sak, som arbetsmarknadskommisionen omöjlig kunde veta, när den framlade sitt förslag. I övrigt är det beklagligt att det går så, ty i många län skulle det vara önskvärt, om länets chef toge denna viktiga befattning.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 142 i första kammaren av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö och herr *Forslund* samt nr 217 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Göteborg och *Hallberg*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lag rörande tvångsinlösen av enskild järnväg måtte omedelbart utarbetas och snarast föreläggas riksdagen.

*Motioner
angående lag-
stiftning rör-
ande tvångs-
inlösen av
enskild järn-
väg.*

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lag, varigenom enskild järnväg måtte kunna tvångsinlösas av staten.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Wistrand*, *Mannerskantz*, *Roos*, *von Seth* och *Johnsson* i Kastanjegården, vilka föreslagit riksdagen att besluta avslå motionerna nr 142 i första kammaren och nr 217 i andra kammaren;

2) av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådom, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner måtte avslås.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har avgivits en reservation av herr *Wistrand* m. fl. med hemställan om avslag på motionerna nr 142 i första kammaren och nr 217 i andra kammaren. Då jag gjort gemensam sak med reservanterna önskar jag säga några ord om hur jag ser på frågan om tvångsinlösen av enskilda järnvägar.

Det kan knappast sägas, att denna verksamhet med statens övertagande av enskilda järnvägar gått i långsam takt, såsom motionärerna vilja göra gällande. Det var först 1939 som riksdagen fattade sitt beslut att de enskilda järnvägarna skulle övertagas av staten. Icke mindre än hälften av de järnvägar, som år 1939 voro i enskild ägo, har nu övergått att vara i statens ägo. Det fanns år 1939 88 enskilda järnvägar, och av dessa har staten nu övertagit 44.

Om man dessutom tar i betraktande att så gott som hela tiden sedan detta beslut fattades har det rätt onormala förhållanden genom kriget och dess återverkningar, tycker jag, att man i stället skulle kunna säga, att resultatet är gott.

Det har ej kunnat påvisas något fall, där påbörjade förhandlingar avbrutits utan att resultat har uppnåtts. Tvärtom ha ju järnvägarna, förmenar jag, ställt sig 1939 års beslut till efterrättelse och ingått i förhandlingar med järnvägsstyrelsen, då sådana förhandlingar påfordrats. Man kan väl därför knappast, som utskottsmajoriteten under åberopande av vad järnvägsstyrelsen anfört gör, säga, att de enskilda järnvägsföretagen ställt sig obenägna att gå med på en uppgörelse med staten. I så stora och omfattande affärer som det här är fråga om bör det väl alltid räknas med, att det åtgår någon tid för förhandlingar och utredningar och de undersökningar, som behöva göras i samband därmed. Under de sista åren har det rätt gynnssamma järnvägskonjunkturer, och detta har åstadkommit en konsolidering av företagen med åtföljande teknisk förbättring och rationalisering. Detta är ostridigt. Men att denna omständighet också motiverar ett högre pris är alldeles självfallet. Om järnvägsföretagen begära högre pris, kan detta icke gärna karakteriseras som obenägenhet från företagens sida till uppgörelse.

Jag förmodar också, att därest järnvägsstyrelsen ansett en sådan lag om tvångsinlösen av enskilda järnvägar, som det här är fråga om, nödvändig, hade säkerligen järnvägsstyrelsen också hos Kungl. Maj:t begärt en sådan lags tillkomst.

Dessutom har Kungl. Maj:t redan vid beslutet om järnvägarnas förstatlighande tillsatt en nämnd, som, därest tvistefrågor skulle uppstå om järnvägssegenomens värde, är avsedd att vara ett opartiskt organ vid uppgörelsen mellan företagen och staten. Denna nämnd har efter de upplysningar som lämnats en-

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

(Forts.)

dast behövt anlitas en enda gång och lyckades då på mycket kort tid slutföra det uppdrag, som då var nämnden förelagt. Det är säkert i fortsättningen likasom hittills det allra lyckligaste, om dessa uppgörelser kunna ske efter överenskommelse. Lagstiftning bör icke tillgripas i annat fall än då ett verkligt samhälleligt behov förefinnes. Då järnvägsföretagen icke på något sätt ställt sig avvisande och den statliga nämnden visat sig kunna fylla sin uppgift att medla saknas det enligt min mening anledning till tvångsinlösen.

Jag hemställer därför, herr talman, att kammaren med bifall till reservanternas förslag måtte avslå motionerna nr 142 i första kammaren och nr 217 i andra kammaren.

Herr Hedlund i Rådom: Herr talman! Till andra lagutskottets utlåtande i detta ärende har fogats en reservation av herr Hallagård och undertecknad. Jag skall be att få yttra ett par ord i anslutning till denna reservation.

Reservationen utmynnar i ett yrkande om avslag på de i ämnet väckta motionerna. Det betyder emellertid ingalunda, att vi icke funnit de av motionärerna framförda skälen värda ett visst beaktande. Tvärtom ha även vi den uppfattningen, att ett förstatligande av det enskilda järnvägsnätet bör ske, och vi ha också den meningen, att förstatligandet bör fortskrida i så snabb takt som möjligt. Vi äro på det klara med att den samordning av trafiken, som en enhetlig ledning av järnvägsnätet medför, är till gagn för hela vårt trafikväsende. Vi hysa heller icke några rättsliga betänkligheter mot ett inlösningsförfarande. Vi intaga alltså på den punkten i viss mån en annan ställning än de utskottsledamöter, som svara för den av herr Wistrand med flera undertecknade reservationen. I fråga om takten för förstatligandet, sedan 1939 års riksdag fattade beslut i ärendet, ha vi funnit att detta icke skett fullt i det tempo, som skulle varit önskvärt. Vi äro på det klara med, att dröjsmålet delvis beror på en viss obenägenhet hos järnvägsföretagen att träffa frivilliga uppgörelser om överlåtelse, men vi förstå också, att den långsamma takten till icke oväsentlig del sammanhänger med de exceptionella förhållanden, som nu äro rådande. I likhet med 1939 års riksdag anse vi, att man i första hand bör söka få till stånd frivilliga uppgörelser om övertagande. Vi anse det icke vara uteslutet, att man kan komma fram på den vägen. Det har ju icke förebragts utredning om att det ännu i något enda fall visat sig omöjligt att träffa en uppgörelse. På grund härav hysa vi den åsikten, att man bör fortsätta med förhandlingar om frivilliga uppgörelser och att, först om förhandlingarna icke leda till tillfredsställande resultat, man bör gå in för tvångsinlösnings. Chefen för kommunikationsdepartementet kommer med säkerhet att ägna frågan uppmärksamhet, och om det vid de fortsatta förhandlingarna om statens övertagande av enskilda järnvägar skulle uppstå svårigheter, kommer han säkert att framlägga ett förslag i ärendet.

På anförda grunder ber jag, herr talman, att få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Jag ber först och främst att få erinra kammaren om att riksdagen år 1939 fattade det beslutet, att järnvägarna skulle vara helt förstatligade inom fem års tid. Nu har, som herr Johansson i Kastanjegården framhöll, ungefär halva antalet bankilometer förstatligats, men den utsatta tiden av fem år har ju redan tilländalupit. Hur herr Johansson då kan säga, att takten icke varit långsam, kan jag sannerligen icke förstå.

Vidare är att märka, att de järnvägar, som inlösts, varit sådana järnvägar,

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

som ägarna gärna velat bli av med. Järnvägsstyrelsen, som ju särskilt varmt förordat bifall till dessa motioner, har också framhållit, att på takten av förstatligandet hade man icke att klaga intill år 1941, men efter år 1941 var det en av de större banorna, som bromsade upp utvecklingen. Järnvägsstyrelsen har också framhållit, att det icke varit möjligt för styrelsen att inleda underhandlingar med andra järnvägsförvaltningar, enär styrelsen icke lyckats få bukt med den nyssnämnda banans förvaltning, som man begynt underhandla med. Det är ju alldeles tydligt, att järnvägsstyrelsen, som väl är den mest sakkunniga myndigheten på detta område, har behov av att ha en särskild lag till förfogande. Järnvägsstyrelsen har också framhållit, att styrelsen år 1942 allvarligt övervägde att gå in till Kungl. Maj:t med begäran om att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag till lagbestämmelser i ämnet, men att järnvägsstyrelsen avstod från att fullfölja denna föresats av det skälet, att styrelsen var rädd för att om Kungl. Maj:t icke skulle bifalla styrelsens framställning, så skulle detta bara stärka motståndsviljan hos de privata järnvägsförvaltningar, som icke gärna ville låta staten inlösa deras banor. Man har också påpekat, att underhandlingarna efter år 1941 kännetecknats av ökad kärvhet och att man därför från järnvägsstyrelsens sida önskade en särskild lag. Det är alltså med stöd av järnvägsstyrelsens uttalande, som utskottets majoritet ansett riktigt, att riksdagen i detta ärende beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Det har framhållits, att förstatligandet borde ske på frivillighetens väg. Även utskottsmajoriteten är av den meningen, men om å andra sidan ett samhälleligt behov icke blir tillgodosett, så är det ju alldeles tydligt, att man måste ge Kungl. Maj:t det vapen i händerna, som Kungl. Maj:t behöver för att hävda samhällets rätt gentemot det privata intresset. När det år 1939 befanns vara ett första rangens samhällsintresse att få banorna förstatligade, så ligger saken naturligtvis till på samma sätt i dag. Det är i dag ett lika stort intresse från samhällets synpunkt att få till stånd en samordning av alla järnvägar i landet. Järnvägsstyrelsen har också framhållit, att i de europeiska länder, där man gått in för ett fullständigt förstatligande av alla järnvägar, har man också i många avseenden lyckats uppnå ur samhällsekonomisk synpunkt mycket värdefulla resultat.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Rådombeslutet erhöill på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Utskottets talesman framhöll, att det huvudsakliga skälet för utskottet att förordna bifall till motionen har varit, att järnvägsstyrelsen önskade en lag, som möjliggjorde inlösning. Det är ju förklarligt, om en myndighet som har att förhandla om järnvägarnas övertagande finner det önskvärt att i sin hand få en lag, som sätter samma myndighet i stånd att säga till företagsledningarna: var snälla och tag nu detta belopp, som väl torde få anses skäligt, annars komma vi att sätta lagen i tillämpning. Men en annan sak är, om riksdagen — när det icke visats att det i något fall mött hinder att åstadkomma frivilliga uppgörelser och då det icke heller visats, att det i något fall uppgjorts avtal om övertagande till oskäligt pris — verkligen bör ställa ett sådant vapen till järnvägsstyrelsens disposition. Är det icke att gå händelserna i förväg?

Herr **Larsson** i Östersund som jämväl erhöill ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Det har framhållits, att det vid underhandlingar med S. W. B. visat sig svårt att träffa en överenskommelse. Det fördes mycket lång-

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

variga underhandlingar, som till sist ledde till resultat. Skulle takten bli va den, som järnvägsstyrelsen fick lov att hålla vid dessa underhandlingar, då må man ju säga att riksdagens uttalade mening att detta förstatligande borde ske under en tidrymd av fem år, icke kan hörsammas. Med de starka krav på samordning och rationalisering, som förefinnas inom järnvägsdriften, är det ju tydligen verkligt angeläget att vi införa bestämmelser i ämnet. Jag tror för min del icke heller, att järnvägsstyrelsen eller dess värderingsmän skulle gå fram med oskäligen hårdhet, även om de hade en tvångslag att i sista hand tillgripa. Jag tror, att de äro lika benägna som riksdagen att fara fram med lampor. Det behöver inte befaras, att Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen skulle missbruka sina rättigheter.

Härefter yttrade:

Herr von Seth: Herr talman! Till den siste ärade talaren skulle jag vilja säga, att när herr Larsson talade om takten för järnvägsförstatligandet, så verkade det, som om både herr Larsson och utskottsmajoriteten totalt hade glömt bort, att det utbrutit ett världskrig sedan riksdagen år 1939 fattade beslut om förstatligandet av de enskilda järnvägarna under en femårsperiod. Det är ju alldeles självklart, att de förhållanden, som kriget dragit med sig, fördröjt förstatligandet, och det har också vid upprepade tillfällen sagts från regeringshåll, att man nu icke kunde vänta sig, att förstatligandet skulle kunna genomföras i den takt, som man från början hade tänkt sig.

Jag skulle vilja säga till herr Larsson, att nu när utskottet fått majoritet för förslaget om införandet av en lagstiftning angående tvångsinlösen av enskilda järnvägar, så verkar det, som om herrarna i någon mån darrade på manschetten. Ni säga ungefär så här: Vi hoppas, att denna lag icke skall behöva tillämpas; den skall endast användas i undantagsfall etc., etc. Man har ju redan år 1939 haft klart för sig, att om det skulle visa sig vara förenat med mycket stora svårigheter att komma till tals med de enskilda järnvägarna, så hade man ju tillgång till ett av 1936 års järnvägskommitté framlagt lagförslag om inlösen av enskild järnvägsverksamhet, som det då hette. Efter vad jag kan finna har ju också utskottsmajoriteten tänkt sig, att detta lagförslag skulle ligga till grund för den blivande lagstiftningen angående tvångsinlösen av enskilda järnvägar. Jag säger med flit, herr talman, den blivande inlösningen därför att första kammaren redan fattat beslut i denna sak, och det verkar ju som om åtminstone utskottets majoritet vore ganska säkra på att andra kammaren kommer att bifalla utskottets förslag. Det är emellertid, herr talman, en del faktorer, som beröra denna sak och som göra, att jag måste taga kammarens tid i anspråk några minuter.

Jag vill då säga till herr Larsson, att de enskilda järnvägarna lojalt ställt sig 1939 års principbeslut angående förstatligandet till efterrättelse, och i vissa fall ha t. o. m. enskilda järnvägar själva tagit förhandlingsinitiativ. Det är visserligen sant, som herr Larsson säger, att den statliga nämnden fick träda till, när det gällde en uppgörelse rörande S. W. B., men det är lika sant, att denna nämnd på mycket kort tid lyckades fullgöra sitt uppdrag. Med hänsyn till den värdestegring, som ägt rum på grund av den mångfald av faktorer, som kommit till under kriget, är det ju icke underligt, att denna nämnd fick träda till. Jag skulle vilja för kammaren särskilt understryka, att det endast är i fallet S. W. B., som den enskilda nämnden behövt tillkallas. I alla andra fall har en uppgörelse kunnat komma till stånd genom direkta förhandlingar med järnvägsstyrelsen. Jag skulle vilja erinra

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

kammaren om att i propositionen nr 57 till 1941 års riksdag angående inlösen av de s. k. Växjöjärnvägarna anförde kommunikationsministern Andersson bland annat, att därest den nuvarande goda inkomstgivningen för järnvägarna skulle minska möjligheten att ernå överenskommelse om förvärfv av viss enskild järnväg på för staten skäligen villkor, syntes hinder ej böra möta att i avvaktan på den kommande utvecklingen låta tills vidare anstå med övertagande av sådan järnväg. Här har alltså kommunikationsministern klart sagt ifrån, att den femårsperiod, som 1939 års riksdag från början utstakat såsom den tid, inom vilken staten skulle inlösa de enskilda järnvägarna, på grund av kriget och därav föranledda omständigheter kunde dragas ut på tiden, och att det kanske tills vidare finge anstå med övertagandet av viss järnväg. Detta statsrådets yttrande i propositionen underströks också i statsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 57/1941, i vilket utskottet ger sin anslutning till departementschefens uppfattning att, även om det allmänna ekonomiska läget vid denna tidpunkt ytterligare skärpts, detta förhållande i och för sig icke kunde tillräckligt motivera, att åtgärderna för att enhetliggöra järnvägsnätet tills vidare borde anstå, varefter utskottet fortsatte: »En dylik principiell uppfattning utesluter emellertid icke att, därest överenskommelse om förvärfv av viss enskild järnväg ej kan ernås på för staten skäligen villkor, det kan bliva nödvändigt att tills vidare låta anstå med övertagandet av sådan järnväg.» Med stöd alltså av departementschefens uttalande och med stöd av statsutskottets uttalande år 1941, till vilket jag antager även herr Larsson gav sin anslutning, eftersom det i riksdagens protokoll icke finns någon anteckning om att herr Larsson protesterat emot det, kan jag, herr talman, icke finna annat än att, när detta utskottsbeslut grundar sig på enskilda motioner och ingalunda på någon begäran från kommunikationsministern, riksdagen icke bör bifalla motionerna. Därest förhållandena skulle bliva sådana, att det verkligen behövs ett ingripande, har ju kungl. järnvägsstyrelsen den möjligheten att gå in till Kungl. Maj:t med anhållan att få en lagstiftning till stånd. I så fall kommer säkerligen också kommunikationsministern att framlägga proposition i ämnet.

Motionärernas och utskottsmajoritetens önskingar stå i rak strid mot de uttalanden, som år 1941 gjorts såväl av kommunikationsministern som i statsutskottets av riksdagen biträdda utlåtande. Det är emellertid en hel del faktorer, som ingalunda äro som de borde. Framför allt vill jag, herr talman, för den händelse att den ifrågasatta lagstiftningen skulle komma till stånd, peka på att 1936 års järnvägskommittés förslag lider av synnerligen stora brister. Beträffande 1 § kan man med skäl fråga sig, varför icke rätt att påkalla inlösen tillerkänts båda parterna. Enligt förslaget är det bara staten, som kan påkalla inlösen. Detta kan icke anses förenligt med allmänna rättsprinciper. Skall staten bara behöva välja ut de banor, som löna sig, medan övriga banor lämnas vind för våg? Därigenom skulle ju hela syftet med enhetliggörandet kunna äventyras. Dessutom innebär paragrafens föreslagna lydelse ett kraftigt hot mot och ett bestående osäkerhetstillstånd för de enskilda järnvägarna, som menligt kan inverka på dessas sätt att sköta trafiken till det allmännas bästa.

Vi gå vidare i lagförslaget och se på § 8, som gäller värderingsmännen. Där stadgas, att fem värderingsmän skola tillkallas för att bedöma inlösningsvärdet. Man lär väl inte kunna förutsätta, att dessa värderingsmän fullt riktigt skola kunna bestämma ett inlösningsvärde som skall påtvingas den ena parten eller båda parterna. All erfarenhet visar, att det

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

(Forts.)

är en synnerligen svår sak att rättvist uppskatta värden överhuvud taget, inte minst när det gäller en järnväg. Detta förhållande bör i stället föranleda, att man söker träffa av båda parterna godkända överenskommelser angående inlösensbeloppet, att man sålunda fortsätter på den väg, som man redan slagit in på och som medfört under föreliggande omständigheter bästa möjliga resultat. Till stor del har den hittillsvarande enligt en del personers uppfattning långsamma takten vid förstatligandet berott på att järnvägsstyrelsen helt enkelt med nuvarande organisation och arbetsbörda icke hunnit inleda förhandlingar i erforderlig utsträckning. Därför borde man i stället söka sig fram på den vägen, att inom järnvägsstyrelsen tillsattes en utökad delegation med enda uppgift att inleda förhandlingar med de enskilda järnvägarna. Det har faktiskt förekommit — som jag förut har påpekat — att enskilda järnvägar erbjudit sig att förhandla om inlösen, men att järnvägsstyrelsen måst avböja.

Järnvägskommitténs lagförslag bör således icke ligga till grund för någon lag i ämnet, och överhuvud taget böra de förhållanden, som uppstå vid järnvägsinlösningar, icke regleras av någon tvångslag. Är det verkligen riktigt, att man nu skall stifta en sådan lag, riktad endast mot de enskilda järnvägarna, bara för att staten icke skött förstatligandet tillräckligt snabbt enligt motionärernas uppfattning? Varför har inte i stället järnvägsstyrelsen tagit initiativ till inledande av förhandlingar med de enskilda järnvägarna i tillräcklig utsträckning? Hittills har ingen järnväg — som jag också förut påpekat — nekat att förhandla, och det är inte heller troligt, att detta förhållande kommer att förändra sig.

Även om man nu genomför en lagstiftning i ämnet, och i ett kommande fall av inlösen värderingsmän tillsätts för bestämmande av inlösensbeloppet, så kunna ju dessa inte bestämma något annat än ett rättvist pris, som ger järnvägsägarna full ersättning. Det kan väl inte vara meningen, att något lägre pris skall fastställas med hjälp av tvångslagstiftningen. Även ett på detta sätt rättvist bestämt pris kan för staten framstå såsom alltför högt, om en mellankommande konjunktur med ty åtföljande prisstegringar och penningvärdesförsämring kommer att trissa upp priset på samma sätt som under detta krig varit fallet.

Herr talman! Jag anser att en tvångslagstiftning av denna innebörd överhuvud taget är av ondo. Framför allt anser jag icke blott att detta lagförslag, som jag förut påpekade, är behäftat med synnerligen stora brister utan även att det är principiellt felaktigt att besluta om en sådan lag. Sedan gammalt har man alltid skilt på staten som statsmakt och på staten som part vid enskilda affärssuppgörelser, i vilket sistnämnda fall staten haft karaktären av enskild person. Det kan inte anses riktigt att nu genomföra en lagstiftning, som skulle tillägga en affärsförhandlingspart befogenheter att diktera ett pris på sådant sätt som nu är föreslaget. Det kan inte heller anses stå i överensstämmelse med de urgamla svenska rättsgrundsatser, på vilka vårt hittillsvarande samhälle vilar. Man kan inte på detta sätt rycka undan principgrunden för samhället utan att mycket allvarliga konsekvenser komma att uppstå. Och till utskottsmajoriteten — och även till riksdagen — skulle jag till sist, herr talman, vilja säga, att det helt enkelt är oförenligt med vårt fria svenska folkstyre och med grundlagarnas stadganden till skydd för de enskilda medborgarnas rättmätiga intressen att genomföra en dylik lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka avslag på de föreliggande motionerna.

Häruti instämde herr *Ljungberg*.

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

Herr Lindahl: Herr talman! Jag tror inte man kan säga, att denna fråga är av sådan natur, att man behöver ta så tungt på den som den siste ärade talarren gjorde. Jag är övertygad om att även om alla enskilda banor komma i statens ägo, så kommer inte gamla Sverige att förändras så särskilt mycket av den anledningen. När man hör reservanternas resonemang i denna fråga, förefaller det faktiskt som om vederbörande, åtminstone för tillfället, hade givit sig på flykt från verkligheten. Det förefaller, som om man försökte bjuda till att gå förbi den utveckling, som under de senaste åren ägt rum på föreliggande område.

Det förhåller sig inte längre som under 1930-talet, att förvaltningarna av de enskilda banorna på sina bara knän anhålla om förstатligande. Vid den tiden hade bilismen fört en hel del järnvägsföretag till den ekonomiska ruinens brant. Staten fick då träda hjälpende emellan och företaga vad som populärt brukar kallas ambulansutryckningar. Man fick ideligen söka skapa förutsättningar för att rädda olika banor här i landet. Sedan har ju krisen kommit, och därmed ha de enskilda banornas ledningar blivit i synnerligen hög grad hårdflirtade. Man vill helt enkelt inte längre på det hållet ge sig in på affärer med staten. Om köparen är aldrig så villig och gör de vackraste förespeglningar men säljaren är ovillig och det hos honom inte finns någon som helst resonans för en försäljning till staten, kommer givetvis ingen uppgörelse till stånd. Är det under sådana förhållanden inte rimligt, att staten, såsom utskottets talesman nyss sade, har ett vapen att tillgripa för att på detta sätt söka skapa den bättre ordning, som enligt vad vi ändå allesamman äro ganska övertygade om, skall inträda i och med att samtliga enskilda banor komma i statens ägo?

Jag tycker för min del inte, att riksdagen skall taga alltför stor hänsyn till den något spekulativa mentalitet, som kan spåras i de enskilda järnvägsförvaltningarnas sätt att uppträda just nu. Ty det är ju de goda inkomsterna under krisen som göra, att man från det hållet vinkar med kalla handen, när staten vill uppträda som köpare. Även om den utredning, som av utskottet begäres, kommer till stånd, och vi så småningom få en lag, som tvingar vederbörande enskilda järnvägar att sälja till staten, har med all sannolikhet de enskilda banornas verksamhet vid detta tillfälle kommit i ett helt annat läge. Skulle efter kriget biltrafiken bjuda samma hejdlösa konkurrens som förhållandet var före kriget, kan man vara övertygad om att villigheten hos vissa banor att överlåta sin rörelse till statens järnvägar blir ganska stor. Då skulle vi återigen få det åtminstone ur statens synpunkt inte särskilt uppskattade nöjet att köpa banor med dålig bärkraft, medan de mera bärkraftiga banorna fortfarande skulle säga nej till inviterna från statligt håll. Om nu riksdagen skulle följa reservanternas linje, skulle det så vitt jag kan förstå bli på det sättet, att staten i fortsättningen liksom hittills skulle få ta hand om bankruttmässiga företag, medan de företag, som bära sig och som det är affär för staten att driva, allt fortfarande skulle befinna sig i enskild ägo.

Jag har tidigare under denna riksdag fäst uppmärksamheten på hur ledningen för en banstump, som visserligen endast var någon mil lång men som till 90 procent trafikerades av statens järnvägar och till 100 procent använde statens järnvägars materiel, ändå vägrade att gå med på en försäljning av järnvägen. Järnvägsstyrelsen har vid tvenne tillfällen hänvänt sig till vederbörande men utan något som helst resultat. När de små företagen under de gynnsamma konjunkturer, som nu råda, visa en sådan envishet att stå på egna ben och överhuvud taget inte vilja bli inlemmade i statsbanenätet, kan man vara övertygad om att järnvägsstyrelsens klagomål över ett visst ogint uppträdande från de större järnvägarnas sida också är berättigat. Det bör enligt min me-

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

(Forts.)

ning i dag stå klart för riksdagen, att det var ett missgrepp att riksdagen år 1939 inte kompletterade det då fattade beslutet med en lag om tvångsinlösen av enskilda järnvägar i den mån som frivillig överenskommelse inte kunde uppnås. Staten skulle med säkerhet sparat åtskilligt med pengar, om en sådan lag nu varit en verklighet. Man får väl emellertid i detta fall säga som i många andra: bättre sent än aldrig, och söka rädda vad som räddas kan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **von Seth** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skulle gärna ha velat utförligare replikera herr Lindahl, men jag anser inte att tiden medger detta. Jag får därför nöja mig med att erinra om att när det gällde förstatligande av vägarna befann sig herr Lindahl på den rätta sidan, vilket jag med glädje konstaterade. Nu nödgas jag emellertid konstatera, att herr Lindahl befinner sig på den felaktiga sidan.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Göteborg: Herr talman! Reservanterna ha ställt frågan, huruvida en lag om tvångsinlösen är nödvändig, under debatt och göra givetvis gällande, att en sådan lag är onödig. Om man emellertid tar del av järnvägsstyrelsens yttrande över de avgivna motionerna, får man en helt annan uppfattning.

Järnvägsstyrelsen framhåller bl. a., att det är omöjligt att verkställa 1939 års riksdagsbeslut utan en lagstiftning av det slag som här ifrågasättes. I järnvägsstyrelsens yttrande heter det sålunda: »Vad slutligen beträffar förstatligandeprocessens fullföljande torde kunna räknas med att ett realiserande för de bärkraftiga banornas vidkommande av 1939 års principbeslut om ett allmänt järnvägsförstatligande torde vara att förvänta endast under förutsättning att sagda principbeslut utan onödigt dröjsmål erhåller det naturliga och enligt styrelsens mening oundgängliga komplement, som en inlösenlag utgör.» I detta uttalande gör alltså järnvägsstyrelsen gällande, att om inte denna lag om tvångsinlösen kommer till stånd, blir det inte möjligt för staten att överta de bärkraftiga banorna. Det är ju dessa järnvägar som äro kvar, sedan staten har fått hand om de järnvägar, som icke ha varit bärkraftiga och som säljaren naturligtvis utan vidare har velat överlåta på staten. Jag tror inte, att riksdagen kan komma ifrån detta förhållande, sedan järnvägsstyrelsen så klart och tydligt uttalat, att det är omöjligt att realisera riksdagens beslut av 1939, om man icke kan falla tillbaka på en lag av denna natur.

Man har i debatten fäst uppmärksamheten på att de goda krigskonjunkturer-na starkt påverkat säljarna, alltså de enskilda järnvägarna, i den riktningen, att de, såsom järnvägsstyrelsen påpekat, visat stor ovilja att sälja. Men man kan likväl inte komma ifrån det faktum, att dessa goda krigskonjunkturer äro ett resultat av statsmakternas åtgöranden under kriget och inte resultatet av de enskilda järnvägarnas initiativkraft och handlingskraft. Man kan alltså säga, att de goda konjunkturer, som nu framskapat denna obenägenhet att sälja, uteslutande äro beroende på statsmakternas åtgärder i olika sammanhang. Det är riktigt att förhandlingsvägen i detta fall inte är stängd, men svårigheten att åstadkomma uppgörelser verkar synnerligen hindrande, och det kan tydligen i hög grad underlätta och påskynda förstatligandet om ett komplement till gällande bestämmelser i form av en lag om tvångsinlösen kommer till stånd.

Jag skall även ta upp en annan invändning, som gjorts mot en sådan lag, till skärskådande. Den gäller rättsfrågan som framfördes med sådan skärpa av

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

herr von Seth. Jag vill påpeka, att 1936 års järnvägskommitté mycket noga har prövat denna fråga. Departementschefen tog ställning till saken i den 1939 avlämnade propositionen, och riksdagen har genom sitt bifall till statsutskottets förslag fattat ståndpunkt till frågan. Jag kan i detta sammanhang erinra om vad statsrådet Strindlund yttrade om denna sak i propositionen till 1939 års riksdag. Han uttalade där: »Hinder ur rättslig synpunkt synes icke föreligga mot en lagstiftning, som grundad å allmänna trafikintressen ålägger de enskilda järnvägarnas innehavare att avstå järnvägarna till staten mot ersättning, bestämd efter grunder angivna i särskild lag.» Statsutskottet framhåller med ännu större skärpa, att det här icke är fråga om att frångå vår urgamla svenska rätt. Vi ha när det gäller vårt trafikväsende, våra allmänna vägar och våra järnvägar, kommit till det resultatet, att enskild rätt får vika för allmän. Att här ånyo ta upp en diskussion om rättsprinciperna tror jag är fullständigt meningslöst.

Vad saken gäller är om riksdagen skall göra det möjligt att snabbare förverkliga det principbeslut, som fattades 1939. Sedan man har tagit del av järnvägsstyrelsens yttrande, kan man inte tveka om vilken väg riksdagen bör gå, nämligen att göra en hemställan hos Kungl. Maj:t om en lagstiftning, som gör det möjligt att tvångsinlösa enskilda järnvägar. Denna lagstiftning bör naturligtvis anknyta till det lagutkast, som i detta stycke gjordes av 1936 års järnvägskommitté, men den behöver självfallet inte få samma utformning som det då framlagda lagförslaget. Den kritik som riktats mot detta lagutkast kan delvis ha varit berättigad, och jag föreställer mig, att om ett lagförslag av denna natur skulle framläggas för riksdagen hänsyn tages till det berättigade i den kritik, som sålunda framkommit.

Herr talman! Jag vill med vad jag anfört yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wiberg: Herr talman! Beträffande den principiella sidan av detta spörsmål, rörande rättmätigheten och lämpligheten av en tvångslag på detta område, skall jag med hänsyn till den framskridna tiden inskränka mig till att instämma i vad de föregående ärade talare anfört, som yttrat sig till förmån för reservationen.

Jag skall däremot något uppehålla mig vid den tekniska uppläggnings av den ifrågasatta nya lagstiftningen. 1936 års järnvägskommitté framlade som bekant år 1938 ett betänkande med förslag till lag om inlösen av enskild järnvägsverksamhet. Denna lag var enligt kommitténs mening avsedd att träda i kraft, därest frivillig överenskommelse om statsförvärfv av viss enskild järnväg inte kunde ernås. Motionärerna i denna fråga vid årets riksdag ha anslutit sig till den tankegång, som låg till grund för järnvägskommitténs yttrande. Härom anföres på s. 1 i andra lagutskottets utlåtande: »Enligt motionärernas mening vore det nu nödvändigt att en sådan lagstiftning genomfördes.» Andra lagutskottet har i sin tur accepterat 1936 års järnvägskommittés förslag. Utskottet framhåller i sitt utlåtande på s. 19 — omedelbart före klämman — att utskottet finner »fullgiltiga skäl tala för att en lagstiftning av den art 1936 års järnvägskommitté framlagt nu genomföres».

Herr von Seth har redan påvisat vissa bristfälligheter i detta lagutkast. Jag skall försöka att påvisa ytterligare en enligt mitt bedömande mycket allvarlig bristfällighet.

Lagförslaget är uppbyggt på den tanken, att staten vid inlösen av en enskild järnväg skall övertaga de värden, som ägas av ifrågavarande järnvägsaktiebolag. Detta medför vissa, troligen ej avsedda konsekvenser. Man kan natur-

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

ligtvis vid övertagandet av en enskild järnväg låta staten köpa antingen aktierna eller de värden järnvägsaktiebolaget äger. I § 6 i lagförslaget stadgas emellertid, att sedan övertagande av tillgångarna skett, järnvägsaktiebolaget skall träda i likvidation. Det blir alltså i verkligheten fråga om vad man närmast måste beteckna som en tvångslikvidation. — 1939 års statsutskott gjorde ett mycket tydligt uttalande i fråga om valet mellan å ena sidan inlösen av järnvägsaktierna, å andra sidan inlösen av vederbörande järnvägsbolags värden. Utskottet framhöll följande: »I detta sammanhang vill emellertid utskottet framhålla önskvärdheten av att förvärven ej — såsom hittills emellanåt skett — genomföras allenast indirekt genom förvärv av en aktiemajoritet utan i den mera direkta och också mera betryggande form, som ett inköp av själva järnvägsanläggningen innebär.» — Eftersom 1944 års utskott, såsom jag förut påpekat, anslutit sig till järnvägskommitténs förslag, följer därav, att utskottet också åsyftar att den nya lagstiftning, som utskottet föreslår att riksdagen skall begära hos Kungl. Maj:t, skall få en sådan utformning, att vad som inlöses blir icke aktierna utan de värden bolagen äga.

Vad blir då följden av ett sådant förfaringssätt? Det göres gällande från de ärade kammarledamöters sida, som tala till förmån för utskottsförslaget, att det icke är meningen att konfiskera privat egendom, utan att avsikten är att låta staten betala fulla värdet, och man är också beredd att låta detta värde fastställas icke ensidigt av staten utan av en nämnd. Men då borde naturligtvis det belopp nämnden bestämmer verkligen bli en köpeskilling som kommer säljaren till godo. Men, herr talman, med den tekniska utformning som förordas blir detta icke fallet. Jag skall försöka visa, att det förhåller sig så.

Enligt gällande lag utgår, för den händelse vid överlåtelse inventarierna åsatts ett högre värde än det bokförda värdet, vanlig statlig och kommunal inkomstskatt å mervärdet. Vi ha, som vi alla veta, numera sedan många år s. k. fri avskrivning när det gäller bolags rätt till avskrivningar å inventarier. Vi kunna antaga det fallet, att ett bolag begagnat sig av denna fria avskrivningsrätt. Ofränkomligt torde också vara att åtskilliga av järnvägsbolagen kunnat skriva ned sina värden till sådana belopp, att en värdering mänskligt att döma komme att resultera i högre summa än bokförda värdet. Skillnaden mellan lösesumman och bokförda värdet komme då att beläggas med inkomstskatt. Denna uppgår, om den kommunala och den statliga skatten sammanläggas, till mer än 40 %. — År 1939, när statsutskottet gjorde sitt uttalande till förmån för inlösen av bolagens värden, gällde naturligtvis samma princip, d. v. s. att övervärdet skulle bli föremål för beskattning. Den gången uppgick dock skattesatsen endast till sammanlagt 15 %. — Men icke nog med detta. Vederbörande bolag måste förutsättas ha fonder, och dessa jämte återstoden av det mervärde, som uppkommer på grund av värderingen sedan inkomstskatten betalats, blir föremål för utskiftningsskatt, vilken numera uppgår till 30 %. Utskiftningsskatten år 1939 uppgick endast till 5 %. Det är mig icke bekant, om man vid utformandet av förslaget 1938 och utlåtandet 1939 tänkte på de konsekvenser som kunde uppstå, om man valde formen köp av bolagens värden i stället för köp av bolagens aktier, men ett faktum är, att i förra fallet av den såsom skäligen befunna värderingssumman en icke obetydlig del indrages till det allmänna. Med nu gällande skattesatser bleve denna del högst avsevärd. Och skulle det bli så, att riksdagen beslutar godkänna utskottets förslag och att Kungl. Maj:t utformar en lagstiftning, som utbygges på det sätt utskottet i vart fall att döma av skrivsättet tänkt sig, d. v. s. blir av den art som motsvarar 1936 års järnvägskommittés lagförslag, är det alldeles uppenbart, att följden blir att staten kommer att erbjuda sig att betala en skäligen köpeskilling, varav emel-

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

lertid en stor del automatiskt på grund av skattelagstiftningen kommer att indragas dels till staten, dels till vederbörande kommun. En sådan teknisk utformning kan icke vara tillfredsställande, och det skulle vara tacknämligt, om någon av de herrar, som tala så oförbehållsamt till förmån för utskottsförslaget, ville göra ett uttalande på denna punkt. Det kan icke heller vara lyckligt, att detta utskottsutlåtande antages av riksdagsmajoriteten utan att det åtminstone i debatten blir sagt ifrån, att det i varje fall icke kan vara riksdagens mening och säkerligen ej heller utskottets verkliga avsikt, att man på indirekt väg på detta sätt skall taga tillbaka en del av den lösesumma, som kan befinnas vara skälig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Johnssons i Kastanjegården avslagsyrkande.

Herr *Mosesson* instämde häruti.

Herr *Hedlund* i Rådom, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Endast ett par ord till herr Andersson i Göteborg. Herr Andersson framhöll, att järnvägsstyrelsen i sitt yttrande ansett det nödvändigt med en tvångslagstiftning för att 1939 års beslut om ett förstatligande skulle kunna realiseras. Jag har tidigare sagt, att det kan hända, att den ena parten utan fullt bärande skäl anser behov föreligga av en lagstiftning, som ger honom ett övertag över den andra parten vid förhandlingarna. Han undgår nämligen tidsödande och mången gång ytterst besvärliga förhandlingar om det står honom fritt att överlämna saken till något slag av skiljemannaavgörande. Rent omedvetet kan därigenom behovet av tvångslagen överskattas. Frågan är emellertid, om en sådan lagstiftning verkligen är nödvändig nu. Det är ju så, att förhandlingarna icke i ett enda fall ännu ha strandat. Järnvägsstyrelsen pekar i sitt yttrande endast på ett enda exempel, nämligen förhandlingarna med Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. Dessa blevo år 1942 uppskjutna, men de äro numera, såsom kammaren vet, avslutade. Förhandlingar som röra värden av den storleksordning varom här är fråga måste emellertid ofta bli långvariga. Hur det kommer att gå vid de förhandlingar som framdeles skola föras, kan järnvägsstyrelsen enligt min mening icke med bestämdhet veta något om. Dess yttrande i denna del är ett omdöme, alltså vad styrelsen tror. Frågan är, om riksdagen anser detta tillräckligt att bygga på, när den skall avgöra om en tvångslagstiftning nu skall sättas in eller ej. Är det inte bättre att spara tills riksdagen kan konstatera att ett behov föreligger?

Härpå yttrade:

Herr *Larsson* i Östersund: Herr talman! När jag såsom utskottets representant med några ord skummade utskottsutlåtandet och angav de viktigaste skälen för utskottets ståndpunkt, gjorde jag det hela så knapphändigt därför att jag tänkte mig, att reservanterna endast med några ord skulle motivera sin ståndpunkt. Emellertid drog herr von Seth upp en debatt, i vilken vi diskuterat vad riksdagen 1939 redan fattat beslut om. Jag trodde, att vi även i riksdagen skulle följa regeln: en gång säga och därvid bli. Icke kunde jag tänka mig, att både rättsfrågan och principfrågan nu skulle komma upp till förnyad debatt.

Sedermera har herr Andersson i Göteborg emellertid tagit upp till grundligt bemötande de synpunkter herr von Seth framhållit, och jag skall därför icke

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

närmare brodera på detta ämne. Jag vill bara göra några erinringar i anledning av herr von Seths resonemang.

Det är ju världskriget, som gjort det möjligt för de privata järnvägarna att visa kärvhet i underhandlingarna. Världskriget kan alltså icke tagas till intäkt för att riksdagen skulle intaga en annan ståndpunkt. Statsutskottet framhöll exempelvis 1940, att krisen i stället motiverade ett ännu tidigare övertagande av de privata järnvägarna i syfte att få till stånd en samordning av järnvägsdriften. Jag hoppas för min del, att varken Kungl. Maj:t eller järnvägsstyrelsen, om detta skulle visa sig bli nödvändigt, kommer att darra på manschetten, utan kommer att använda den möjlighet, som jag tror att riksdagen vill ge Kungl. Maj:t. Alla de företag, som varit förhandlingsvilliga, äro sådana som ha en dålig ekonomi. Detta har framhållits flera gånger förut och jag betonade det även i mitt första anförande.

Vidare vill jag gentemot herr Wiberg framhålla, att det torde väl ändå inte vara så att Kungl. Maj:t är bunden av ett lagförslag, som lades fram 1936. Om vissa bestämmelser i lagförslaget från detta år skulle visa sig vara mindre lämpliga, har Kungl. Maj:t givetvis frihet att göra de jämkningar och förändringar, som befinnas nödvändiga och som kunna föräledas av inkomna remissyttranden. Jag skulle för min del våga göra det påståendet, att i detta fall är Kungl. Maj:t obunden av utskottsutlåtandet och kan naturligtvis föreslå de jämkningar, som kunna finnas befogade.

Jag vill också framhålla, att jag inte tror att andra lagutskottet har lagt den meningen i uttrycket »en lag av samma art» att det just skulle vara 1936 års förslag i alla delar, utan att det skulle vara ett instrument, som gjorde det möjligt att hävda samhällsintresset gentemot det privata intresset.

Det är vad jag för min del ytterligare har att anföra, och jag anser att riksdagen bör följa andra lagutskottets förslag i detta avseende.

Herr Hallberg: Herr talman! Som en av motionärerna i denna fråga ville jag säga några ord.

Redan i proposition nr 207 vid 1939 års riksdag framhöll ju, som det även har erinrats om här tidigare i debatten, den dåvarande kommunikationsministern, att man tills vidare borde uppskjuta en tvångslagstiftning för att pröva villigheten från privatbanornas sida att genom godvilliga överenskommelser överlåta järnvägarna till staten. Järnvägsstyrelsen påpekar nu i sitt utlåtande över motionen, att styrelsen redan då, alltså 1939, var övertygad om att en lag om förstatligande snart skulle komma att visa sig nödvändig, och man kan ju konstatera i dag, att järnvägsstyrelsen har fått alldeles rätt i denna uppfattning, vilket också styrelsen själv framhåller. Styrelsen säger i sitt uttalande, att flertalet av de för landets transportväsende mest betydelsefulla banorna alltjämt äro i privat ägo och att 1939 års principbeslut tyvärr ännu icke är realiserat, och så erinrar järnvägsstyrelsen om det misslyckade försöket att träffa överenskommelse år 1942 om förstatligande av SWB.

Jag skulle också vilja göra ett litet citat, som man har snuddat vid här förut i debatten, när det gäller järnvägsstyrelsens utlåtande över motionen. Styrelsen säger: »Det fortsatta förstatligandearbetet under åren 1942 och 1943 samt den hittills förflutna delen av innevarande år har delvis kännetecknats av ökad kärvhet. Den goda konjunkturen har föranlett säljarsidan att skärpa sina krav. Denna skärpning kan sägas hottna i en å enskilt järnvägshåll vanlig felsyn, medveten eller omedveten, beträffande järnvägarnas framtid, vilken uppstått genom de senaste årens långvarigt rika inkomstgivning.»

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga till herr von Seth, att varken

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.
(Forts.)

motionärerna eller utskottets majoritet eller de som talat för utskottets förslag här i kväll ha förbiset, att det har varit ett världskrig och att det pågår ett världskrig. Man kan till och med säga, att järnvägarnas stora inkomster under detta krig är egentligen ett ytterligare stöd för att förstatligandet borde ha påskyndats, i stället för att kriget och den inverkan det har på järnvägarnas trafikinkomster skulle, som herr von Seth ville göra gällande, förhindra ett påskyndande av förstatligandet av de enskilda banorna.

Jag behöver inte här taga upp tiden med att anföra de praktiska och ekonomiska skäl, som faktiskt tala för att man genomför en lagstiftning, som ökar takten i förstatligandet av de privata banorna, varigenom åstadkommes en bättre samordning av själva trafiken, persontrafiken och godstrafiken. Ett förbilligande genom att man kan undvika vissa omlastningar och dylikt skulle givetvis bli ett av de goda resultat, som ett enhetligt järnvägssystem skulle medföra. Det skulle innebära många olika fördelar såväl för den trafikerande allmänheten som för järnvägarnas personal och även för näringslivet inom landet, om man kommer från den splittring, som nu äger rum, genom att man har både enskilda och statliga järnvägar. Alla skäl synas mig sålunda tala för att andra kammaren nu bifaller det förslag andra lagutskottets majoritet framlagt.

Jag skulle bara till det yrkande om bifall till utskottets förslag, som jag gör, vilja läsa upp några rader ur en ledande artikel i Svenska Dagbladet, som var införd dagen efter det första kammaren i förra veckan fattade sitt beslut i denna fråga, där man kommenterade första kammarens beslut och där man förutsatte, att andra kammaren i dag skulle komma att följa första kammaren. Inför dessa utsikter vädjar Svenska Dagbladet till kommunikationsministern att han måtte såvitt möjligt sabotera riksdagens beslut i denna fråga. Svenska Dagbladet skrev nämligen: »Kommunikationsministern kan icke gärna mot bättre vetande och övertygelse acceptera detta riksdagsinitiativ, så mycket mer som det påvisats, att lagförslaget till tvångsinlösen är behäftat med synnerligen betänkligen brister.»

Jag har anfört dessa ord ur tidningen Svenska Dagbladet för att få tillfälle att nämna, att jag för min del är övertygad om att statsrådet Andersson — ifall han får med saken att göra — är betydligt klokare än så, och även om, som man vet, han har en annan uppfattning än motionärerna och andra lagutskottets majoritet, han likväl inte kommer att reflektera på Svenska Dagbladets anvisning om att blankt strunta i vad riksdagen beslutar i denna fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Ljungberg: Herr talman! Det har sagts, att de enskilda järnvägsförvaltningarna under intryck av den nu rådande konjunkturen inte längre skulle vara förhandlingsvilliga utan, som herr Lindahls ord föll, vinka med kalla handen. Därför skulle det enligt herr Lindahls och utskottsmajoritetens uppfattning vara nödvändigt att nu genomföra en tvångslag. Jag skall inte här upprepa de skäl mot en sådan lag, som redan förut ha framförts i diskussionen, utan jag skall inskränka mig till att tala om ett par personliga erfarenheter. Jag råkar nämligen själv sitta i styrelsen för en enskild trafikförvaltning.

Jag vill då först och främst tala om att i den ifrågavarande trafikförvaltningen ha vi ännu inte erhållit någon som helst inbjudan till förhandlingar om förstatligande av våra järnvägar, och vi ha därför inte ens haft tillfälle att

Motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg.

(Forts.)

avböja några sådana förhandlingar — jag kanske skall tillägga, att efter min personliga uppfattning skulle vi nog heller inte göra det, detta trots att vi inte tillhöra det slag av järnvägar som på grund av ekonomiska skäl hade anledning att före kriget ställa sig i kö för att begära att bli förstatligade. Det har emellertid under de år som gått, sedan beslutet om förstatligande fattades, skett en hel del på järnvägsteknikens område. Jag skall inte här gå in för mycket i detaljer, jag vill bara som exempel erinra om vad det har betytt för de smalspåriga järnvägarnas persontrafik att lätta rälsbussar ha blivit introducerade på dem sedan beslutet fattades. De lätta rälsbussarna betyda ju, att man kan framföra trafiken snabbt och till en mycket låg kostnad i jämförelse med andra dragkrafter och det utan att göra några dyrbara rälsbyten, som skulle varit nödvändigt, om man körde med tyngre dragkraft. Detta gör att dessa järnvägar stå i ett bättre konkurrensförhållande till biltrafiken, även när denna återigen blir fri. Ledningarna för åtskilliga av dessa förvaltningar anse sig därför ha faktisk anledning att bedöma framtidsutsikterna ljusare än vad man kunde göra, låt oss säga 1936.

Enligt 1939 års beslut skall inlösningssumman beräknas med utgångspunkt från det ekonomiska resultatet av järnvägsdriften under perioden 1930—1939, och ifrån dessa tio år skall man frånräkna först och främst de två sämsta och så de två bästa åren och av de återstående sex göra ett medeltal, som sedan skall användas för att fixera utgångspunkten för inlösningsbeloppet. I den summan kommer icke den försiggångna tekniska utvecklingen till synes, och detta gör att järnvägsförvaltningarna på många håll anse, att de bli orättvist behandlade genom att denna jämförelseperiod fortfarande lägges till grund. Därmed är naturligtvis inte sagt, att man skall ta den nuvarande av särskild anledning abnormt stora trafiken som utgångspunkt för en sådan beräkning, men att man inte utan vidare bör ta den i riksdagsbeslutet omnämnda perioden till utgångspunkt förefaller åtminstone mig tämligen givet.

Herr talman! Jag har bara velat framföra dessa synpunkter för att ge någon belysning av påståendet om förhandlingsovillighet, vilket jag tror i själva verket är mycket ogrundat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Till bordläggning anmälles:

statsutskottets utlåtanden:

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 212, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser anslagsposter till reparations- och underhållskostnader m. m. under statens fastighetsfonder;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av rikstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för barackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå;

nr 224, i anledning av väckta motioner om anordnande av bombsäkra skyddstunnlar för undervattensbåtar; och

nr 225, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.;

bevillningsutskottets betänkande, nr 47, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1944/45, m. m.;

bankoutskottets utlåtande, nr 69, i anledning av väckt motion om gratifikation och pension åt förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlberg;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 66, angående ersättning åt av utskottet anlitate biträden; .

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner;

första särskilda utskottets memorial nr 4, angående ersättning till kanslipersonalen hos första särskilda utskottet; samt

andra särskilda utskottets utlåtande nr 2, angående upptagande i riksstaten av anslag till brandförsvaret och civilförsvaret.

§ 13.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 405, till Konungen i anledning av väckta motioner om anläggande av ett större jordbruk å de s. k. Ragundabottnarna.

Vidare anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 413, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; och

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Kammaren beviljade herr *Sandberg* ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från och med den 23 innevarande juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.05 em.

In fidem
Sune Norrman.